This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

+ *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.

+ *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.

+ *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.

+ *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via `http://books.google.com`

DE

MENSCH,

ZOO ALS HIJ VOORKOMT
OP DEN BEKENDEN

AARDBOL.

Q01

DE
MENSCH,
ZOO ALS HIJ VOORKOMT
OP DEN BEKENDEN
AARDBOL,
BESCHREEVEN DOOR
MARTINUS STUART,
AFGEBEELD DOOR
JAQUES KUYPER.
VIJFDE DEEL.

Te AMSTERDAM, Bij
JOHANNES ALLART.
MDCCCVI.

Houzouanas . . . . *bladz.* 108

Koffers 134

Madagaskar 203

Loango 243

Monoemugi 262

AFRICA.

AFRICA.

Dit werelddeel, het derde van het oude halfrond der aarde, hetwelk *Europa* zeer ver in uitgeſtrektheid overtreft, maar zelf door *Aſia* daarin nog ver wordt overtroffen, ſtrekt zich, ter wederzijde van den evenachtslijn, vijfendertig graden uit in de noorder- en zuiderbreedte, en beſlaat in zijne grootſte lengte niet minder, dan zeventig. Naar deze breedte en lengte echter is de meetkundige inhoud van dit werelddeel niet wel te berekenen, ten zij men op deszelfs gedaante acht geve, die ten

zuiden driehoekig, ten noorden ongereegeld, maar veel meer bevattende is, en die over het geheel den omtrek van een hart ſchijnt te hebben. Gansch *Africa* is, ten aanzien der twee andere werelddeelen van dit halfrond, een ſchiereiland te achten, door de ſtraat van *Gibralter* afgeſcheiden van *Europa*, en door de landengte van *Suez* eeniglijk aan *Aſia* gehecht. De *Middellandſche* zee beſpoelt deszelfs noordſche kusten, de *Roode* en *Indiſche* zeeën omgeven het ten oosten, de *Atlantiſche* zee ten westen, terwijl het zich als verliest in den grooten *Oceaan* ten zuiden.

De geſchiedenis van den *Africaanſchen* naam is verloren in de duisternis der vroegere eeuwen, en heeft ſtofs genoeg gegeven tot giſſing aan de latere vernuften, welke de reden van dien naam nu eens in de *affcheiding* dezes lands van *Europa*, dan eens in deszelfs *blootligging* voor de zon gezogt hebben, en zelfs weelderig genoeg geweest zijn, om, in de overeenkomst van het *Franſche* woord *affreux* met dezen naam, aanleiding te vinden tot eene benoeming naar de *ſchrikkelijke* woestijnen, die dit werelddeel onderſcheiden. De *Joodſche* geſchiedſchrijver

ver JOSEPHUS heeft aan eenen kleinzoon van ABRAHAM, met naame AFAR, gedacht; de *Oosterſche* taalkunde daartegen meent 'er een *Arabiſch* woord in te vinden, hetwelk *koornaar* beteekent, en aan de vruchtbaarheid van het noorder gedeelte vooral uitmuntend beantwoordt (1).

De naturelijkſte verdeeling van *Africa* is die, welke de evennachtslijn zelf maakt, en die dit werelddeel in *Noord-* en in *Zuid-Africa* onderſcheidt. Ook maakt deszelfs lengte, van het noorderdeel vooral, de onderſcheiding van *Oost-* en *West-Africa* geenzins oneigen.

De menſchen, die dit werelddeel bewonen, en wier talrijkheid op negentig millioenen geſchat wordt, verſchillen onderling aanmerkelijk, niet ſlechts naar gelang van de gematigde of de verzengde luchtſtreek, waaronder zij leven, maar ook naar de ſtammen, waarvan zij afkomſtig zijn, hebbende zich vele *Arabieren* onder hun nedergezet en ſchijnende elders *Chineſche* gelaatstrekken kennelijk te zijn. Ten aanzien der redelijke bewoners van dit werelds-

(1) *Voyez* MORERI *Diction. Hiſtor.*

relddeel, ſpreekt men alzoo van het land der *Blanken*, hetwelk *Barbaryë*, *Egypte*, *Biladulgerid* en *Zaära*, van dat der *Zwarten* of der *Negers*, hetwelk *Nigritië*, *Nubië* en *Guinea*, van dat der *Etiophiërs*, hetwelk *Abisſinië*, *Congo*, het *Caffërland* en *Zanguebar* bevat, en eindelijk van de *Eilanders* (1).

De bewoners van *Egypte* en *Barbarijë* zijn reeds van ouds genoegzaam bekend geworden door de betrekkingen tot *Griekenland* en door de krijgstogten der *Romeinen*, om van vroegere gewijde oorkonden niet te ſpreken; de kustbewoners, de westelijke vooral, zijn in lateren tijd door den handel gemeenzaam geworden met de zeemogendheden van *Europa*: maar de binnenlanders blijven nog heden in vele opzigten min bekend, ſchoon de laatſte helft der voorgaande eeuw ook hier rijker geweest is in ontdekkingen, dan alle vroegere te zamen genomen. Het zijn de noordelijke alleen, over welke kan gezegd worden dat een genoegzaam licht is opgegaan, om 'er ons onze natuurgenooten in derzelver

(1) *Voyez* MORERI *Diction. Hiſt.*

ver geſtalte, huishouding en zeden te leeren kennen. De zuidelijke zijn nog maar zeldzaam bezogt, nog maar weinig waargenomen, en nog minder gerustſtellend voor den waarheidzoeker beſchreven. De ongelegenheid des lands, in vele en groote ſtreken zoo gansch onvruchtbaar, het veelvuldige gebrek aan water, de drooge hitte der lucht, de onherbergzaamheid van den grond, de menigvuldigheid van roofdieren, de algemeen heerſchende ſlavernij en ſlavenhandel, met alle de gevaren, daar uit ontſtaan voor de veiligheid, en met alle de bezwaren daarmede verbonden, behoudens de veiligheid zelve, — mogen zoo vele redenen geacht worden, waarom de reizigers zich tot nog toe minder hebben begeven naar deze gewesten. Hadden zij, die eenige graden verder waren gekomen, dan anderen, ons nu ſlechts beſchreven, het geen zij zelve naauwkeurig hadden waargenomen; hadden zij elkanderen bij het minſte verſchil hunner waarnemingen, noch ter zelfde plaatſe noch aan dezelfde perſonen door hun gedaan, maar niet zoo algemeen verdacht gemaakt van volſlagene leugenberichten, zoo zou zich ons onderzoek gerust

kunnen bepalen bij het geen ons reeds uit die gewesten is medegedeeld, ſchoon het zich al beklagen mogt, van nog zeer weinig van derzelver redelijke bewoners te weten. Daar ons nu deze verzekering ontbreekt, wordt het eene moeilijke taak voor het oordeel, om het meest waarſchijnlijke optemaken uit de meest verſchillende berigten en het geloofwaardige, bij den meest vergrootenden reiziger zelfs, te ſchiften uit ontrouwe berigten. Dat het oordeel, hoe ſcherpzinnig ook te werk geſteld, hierin onfeilbaar zou kunnen ſlagen, laat zich nu wel geenszins vermoeden: doch dat deszelfs zorgvuldige oefening eene zekere gewaarwording voor het min of meer waarſchijnelijke kan voortbrengen en zich zelf ten laatſten gerust genoeg durft verlaten op zijne uitſpraken tusſchen de meest uiteenloopende reisbeſchrijvers van dezen tijd zoo wel, als geſchiedſchrijvers van den ouden, zal niet ligt betwist kunnen worden (1). Latere en

(1) Alle de onzekerheden der geſchiedenis van de vijf eerſte eeuwen van *Rome* hebben immers den Geſchiedſchrijver niet belet, het meest geloofwaardige en geſchiedkundig zekere uit dezelve te boeken?

en meer overeenſtemmende berigten van de geloofwaardigſte en bevoegdſte reizigers zullen de waardij moeten beſlisſen van het oordeel, het geen wij bij de tegenſpraak en onwaarſchijnelijkheden der jongſte geveld hebben. Dat wij ons aan de moeilijke taak der vergelijking en beoordeeling van alles, wat ons ſlechts wegens dit werelddeel in handen gekomen is, geenszins onttrokken hebben, achten wij ons aan onze Lezers en aan ons zelven verpligt alhier te verzekeren.

tig vuurmonden had, en zints nam de *Kaapſtad*, die 'er de volkplanters ſtichteden, in uitgebreidheid, bevolking en vermogen immer toe (1), wordende thans deze *Africaanſche* bezitting als eene zeer belangrijke krijgspost beſchouwd voor de Zeemogendheden van *Europa* (2).

De ſtormen, door DIAZ bij den zuidhoek van *Africa* ondervonden, hebben al vroeg de luchtsgeſteldheid gekenmerkt, die over deze landſtreek hangt. Dezelve is zoo onbeſtendig, dat men wel eens in den tijd van twee uren een verſchil van vijf en dertig graden van warmte heeft opgemerkt (3). Min opmerkelijk is het, dat de winter aldaar aanvangt met Grasmaand, wanneer op ons halfrond de zomer komt, en dat hij zich eeniglijk aan eene meerdere frischheid en veelvuldiger regenbuijen doet bemerken (4). Enkelde nachten brengen wel-

(1) *Nieuwe Algem. Beſchr.* D. I. bl. 1—19. MORERI, *Diction. Histor.*

(2) BARROW, D. III. bl. 230.

(3) BARROW, D. II. bl. 39.

(4) DAMBERGER, *Voyage dans l'interieur de l'Afrique* en 1781—1797. T. I. p. 71.

wel eens ijs voort: maar de eigenlijke vorst is 'er onbekend (1).

De grond levert verſcheidene ſoorten op van aarde, bevat vele ſteengroeven, bezit koper- en ijzererts, heeft zelfs zilver-aderen doen blijken (2), en onlangs kool-mijnen vertoont (3).

De eigene voortbrengzelen van dezen grond zijn talrijker, verſchillender en fraaijer, dan zij wel elders op den ganſchen aardbodem worden gevonden, ook zijn de meeste *Europeſche* en verſcheidene keerkringvruchten op denzelven met goeden uitſlag aangekweekt (4).

Leeuwen, tijgers, luipaarden, elefanten, rhenozerosſen, buffels, kameelpardels, rivierpaarden, geſtreepte ezels, velerleie bokken, dasſen, herten, runderen, ſchapen, boschzwijnen, mierenëters, wilde honden, ſtekelvarkens, katten, mormeldieren, bavianen en apen, zijn de voornaam-

(1) *Nieuwe Alg. Beſchr.* D. I. bl. 21.
(2) *Nieuwe Alg. Beſchr.* D. II. bl. 192—224.
(3) BARROW, D. I. bl. 28—30.
(4) BARROW, D. I. bl. 30—36. *Nieuwe Algem. Beſchr.* D. II. bl. 108—192.

aangezigt is meestal zeer leelijk. Zijne donker kastanjebruine oogen ſtaan zeer ver van elkanderen, en hebben breed uitgeſtrekte oogleden, als die der *Chineſen*. Zijne hooge en wijduitſtekende jukbeenderen maken met zijne ſpitſe kin eenen omgekeerden driehoek uit, waarin de neuswortel tusſchen de beide oogen als verdwijnt, om zoo veel breeder op te komen met zeer wijd geopende en dikwijls in hoogte den rug van den neus overtreffende neusgaten. De mond is wel dik gelipt en groot, maar verliest zijne leelijkheid, wanneer hij zich met eenen gullen lach opent en de ſchoonſte parelwitte tanden vertoont. Zijn haar is van zeer zonderlingen aard; het bedekt de geheele oppervlakte van het hoofd niet, maar groeit in kleine bosjes, zoo dat het, kort afgeſneden zijnde, volkomen gelijkt naar dat van den zwarten waterhond, doch als hij het laat groeijen, hangt het hem met lange draden, als franjes, in den nek. Het is wollig en git zwart. Overal waar zich elders eenig haar vertoont, heeft het bij hem dezelfde gedaante: maar naauwelijks wordt het ergens anders dan op zijn hoofd bemerkt, wijl het overal zorgvuldig uitge-

getrokken wordt. Zijn gang is ſierlijk en los, en alle zijne bewegingen zijn ongedwongen, maar zonder die fierheid, welke den man, aan het hoofd der zigtbare ſchepping, voegt (1).

Sommige vrouwen zijn in hare jongheid en wanneer zij nog niet gebaard hebben, maar het oordeel van BARROW, voorbeelden der volmaaktheid van het menſchelijk geſtel. Alle hare gewrichten en ledematen zijn regelmatig en nergens ziet men aan haar ganſche ligchaam eenige onevenredigheid. Hare borsten zijn rond, vast en welgeplaatst, maar de tepels hebben eene meer dan gewone grootte en zijn bezet met eenen kring, die merkelijk boven den boezem uitſteekt. Hare handen en voeten zijn ongemeen klein, doch bijzonder fraai. Het geluid harer ſtem is zacht, en terwijl zij ſpreken, brengen

(1) BARROW, D. I. bl. 207, 208. LE VAILLANT, *Reize in de binnenlanden van Africa*, in 1780—1785. D. II. bl. 104. A. SPARMAN *Voyage au Cap de Bonne Esperance et autour du monde avec le capitaine* COOK, *et principalement dans les pays des Hottentots et des Caffres.* T. I. p. 235, 239. *Nieuwe Algem. Beſchr.* D. II. bl. 160—162.

gen veelvuldige gebaarden hare armen in de bevalligſte beweging (1). „ De indruk der ſchoonheid is algemeen ; zij is eene vorſtin, wier rijk overal is:" riep LE VAILLANT uit , wanneer hem de bevalligheden van het meisjen betoverden, hetwelk hij NARINA noemde, als de ſchoonſte *bloem* der *Hottentotſche* jeugd. Niets evenaarde bij hem het vermaak van haar te zien , dan dat van haar te hooren, en naauwelijks gelooft men zijn penſeel , wanneer hij hare afbeelding op die der *Hottentotſche* vrouw laat volgen (2).

Schielijk verdwijnen echter de bekorelijkheden der *Hottentotſche* vrouwen. Al in vroegeren leeftijd , en vooral na het eerſte kind, worden hare borſten ſlap en nemen met de jaren in eene verbazende grootheid toe; de oogen zinken weg; het verlies der jeugdige rondheid van het gelaat doet deszelfs driehoekig beengeſtel meer uitkomen; de buik zet geweldig op, maar ook de ſtuit niet minder , zoo dat men

(1) BARROW D. I. bl. 288.
(2) LE VAILLANT D. I. bl. 337—341. Vergel. Pl. V. en VI.

men eenen bogt in de ruggegraat zou vermoeden, indien men niet bevonden had, dat de onmatige dikte daarvan alleen uit zuiver vet beſtaat, hetwelk elken tred, dien zij doen, van eene zonderlinge ſlingering en drilling vergezelt. (1).

Met het vorderen der jaren heeft ook bij de *Hottentotſche* vrouwen eene verſlapping en verlenging der ſchaamdeelen plaats. Dit naturelijke gebrek wordt door LE VAILLANT ten onregt toegeſchreven aan de grilligſte praalzucht, die elders de oorlellen zoo buitenſporig uitrekt. Sommige reizigers, misſchien bij te jeugdige voorwerpen naar dit verborgen gehouden gebrek gezogt hebbende, hebben het, naar de algemeene gewoonte bij het ontmoeten van vreemde natuurverſchijnzelen, buitenſporig vergroot; waarbij de ongure ſpotternij van dartel ſcheepsvolk en het laag vernuft van eene bedorvene verbeelding zoo veel heeft toegevoegd, dat het *voorſchoot der Hottentotſche* vrouwen een voorwerp geworden is, welks naam de kieſche pen, voor eerba-

(1) BARROW D. I. bl. 208, 209. D. II. bl. 65. LE VAILLANT D. V. bl. 106, 107.

bare oogen ſchrijvende, misſchien meer te rug houdt, dan de taak der menschbeſchrijving wel gedoogt. Opmerkelijk is het, dat dit natuurgebrek niet overgaat op de bastaarden, door *Europeërs* bij deze vrouwen verwekt, ja zelfs minder wordt bij de *Hottentotſche* vrouwen, die in de Volkplanting wonen (1).

Eene ſpoedige verouding van het menſchelijk geſtel ſchijnt algemeen eigen onder de *Hottentotten*. De mans zelve beginnen reeds oud te worden op hun dertigſte jaar. Een langzaam verval van krachten ſloopt het leven hier vroeger, dan in andere landen onder dezelfde luchtſtreek. Het vel rimpelt, het haar wordt eenigzins grijs aan het einde, en het zeventigtal jaren ſchijnt de allergrootſte mate des levens voor ſlechts weinigen uit te maken (2).

Het

(1) BUFFON *Nat. Hiſt.* D. III. bl. 84. en D. XVIII. bl. 269—271. *Nieuwe algemeene Beſchr.* D. I. bl. 162. LE VAILLANT D. II. bl. 99. en de Pl. X. tegen over bl. 311. SPARMAN T. I. p. 236. DAMBERGER T. I. p. 60, 61. BARROW D. II. bl. 64.

(2) BARROW D. I. bl. 193, 209. LE VAILLANT D. II. bl. 77.

Het voorkomen der *Hottentotten* is echter, ondanks deze vroege verouding, gezond en vlug (1). Zij ſchijnen ook aan geene bijzondere ziekten onderhevig en voorkomen alle rimpeling en verdrooging van de huid bij de hitte der luchtſtreek, door eene gedurige beſmering met vette ſtoffen, welke alle huidziekten afweert en de melaatsheid geheel onbekend onder hun doet zijn (2). Ware ſlechts de kinderziekte bij hun even onbekend gebleven! maar dezelve heeft meer dan de helft hunner bevolking weggeſleept, en boezemt hun zoo grooten ſchrik in, dat zij, op de eerſte tijding van derzelver uitbarſting, alles verlaten en in het diepst der woestijn uit de volkplanting wegvlugten. Wee ook den zieken, dien zij daarvan aangeſtoken achten! Hulpeloos tegen eene zoo doodelijke pest, zwijgt de ſtem van bloed en maagſchap: het zij vader, moeder, man, vrouw of kind, men laat den lijder hulpeloos over aan zijn lot, hetwelk hem van den honger doet omkomen, indien

(1) SPARMAN T. I. p. 235.
(2) BARROW D. I. bl. 206, 209.

dien de aanval der ziekte zelve niet doodelijk is (1).

Het ganſche getal der *Hottentotten*, door de geheele volkplanting verſpreid, beloopt omtrent vijftienduizend, maar neemt zoo merkelijk af, dat men eene ſpoedige uitſterving van hun geſlacht te gemoet ziet. Geenszins hapert het der vrouwen aan vruchtbaarheid, daar zij bij *Negers* en *Blanken* driemaal zoo veel kinderen baren, als bij hare eigene mannen: maar de armoede en onderdrukking, waarin zij leven, vereenigd met, of liever oorzaken van der *Hottentotten* koel geſtel, ſchijnen hier niet minder, dan elders, waar zich volkplantingen ten kosten der inborelingen hebben nedergezet, de teeldrift en teelkracht der natuur zelve weg te nemen (2).

De *Hottentotten* zijn een zachtzinnig, vreedzaam en vreesachtig volk; eenvouwdig, eerlijk en trouw; koel, maar geenszins onverſchillig van aard; vriendelijk en hartelijk voor elkanderen, en voor de naauwſte

(1) LE VAILLANT D. II. bl. 83.

(2) LE VAILLANT D. II. bl. 126 BARROW D. I. bl. 190, 215.

ſte vriendſchap vatbaar; mededeelzaam zonder achterhouding; niet zonder erg, wel zonder list; ſchuld bekennende op de eerſte navraag; zelden twistende, nooit tergende; wel bloode en vreesachtig, maar trouw aan hunne meesters tot in den dood, en geduldig onder de felſte ſmarten; min van bekwaamheid dan gelegenheid, om ze te oefenen, verſtoken; ernſtig en ingetogen ook in de vrolijkſte oogenblikken; voor het tegenwoordige echter alleen zorgende, zonder het voorledene zich te herinneren, of zich over het toekomende te bekommeren; gedienſtig en gastvrij voor den vreemdeling, wiens vergelding zij dankbaar aannemen, doch nooit afvergen (1).

Woorden en daden zijn bij de *Hottentotten* even eerbaar, ſchoon de te zamen woning van alle de leden des huisgezins zonder de minſte afſcheiding bij nacht hun in verdenking van bloedſchande heeft gebragt bij menſchen, wier eigen bedorven hart overal wanbedrijf vermoedde, waar dat hart zelf misdadig zou geweest zijn. „Gij ſtelt ons dan „ met

(1) BARROW D. I. bl. 200, 201. LE VAILLANT D. II. bl. 105, 106.

„ met de beesten gelijk?" was de taal der verontwaardiging op de navraag naar zulke vermoedens (1). Eerbare kieschheid doet zelfs de jonge dochters en vrouwen zich van de hut harer ouders en mans verwijderen, om elders den tijd te verbeiden, waarop zij, door veelvuldige bading gereinigd, zich wederom aan anderen vertoonen kunnen zonder beſpot te worden, of aan hare echtgenooten overgeven, zonder afkeer te vreezen (2).

De onreinheid, die nevens luiheid en gulzigheid anders de hatelijke zijde van het *Hottentotsch* karakter uitmaakt, geeft aan deze eerbaarheid eene bijzondere waarde. Wat men ook zeggen mag ter verdediging hunner zindelijkheid, op grond van hun veelvuldig baden en zwemmen, zeer weinig moet het enkelde watervermogen afdoen tegen eene dagelijkſche beſmering, die de ganſche kleur der huid ſchier onkenbaar maakt, en tot wier wegneming zij de koe-

(1) SPARMAN T. I. p. 281. *Nieuwe Algem. Beſchr.* D. I. bl. 129. LE VAILLANT D. II. bl. 100—103.

(2) LE VAILLANT D. II. bl. 50.

koemist als zeep gebruiken. Zoo dra het vleesch, hetwelk zij eten, door hunne handen is gegaan, maken zij dezelven schoon, met het vet, dat 'er aanzit, over alle de deelen van het ligchaam te strijken, hetgeen zij van tijd tot tijd herhalen, somtijds een jaar lang, zonder zich ooit schoon te maken. Dit vet dikwijls smeltende, wanneer zij bij een groot vuur zitten, wordt eindelijk hun geheele ligchaam als met een zwarte korst van stof en vuil bedekt (1).

Onreinheid en luiheid zijn zusterondeugden. De luiheid is bij den *Hottentot* eene wezenlijke ziekte, waarvoor geen ander geneesmiddel schijnt te zijn, dan schrik en vrees. De honger kan hem van dezelve niet genezen: want, in plaats van zich voedzel te verschaffen door eenigen arbeid, zal hij gewillig den ganschen dag honger lijden, als men hem slechts rust vergunt. Deze schijnt hem de hoogste gelukzaligheid, want liever mist hij het geen hem alleraangenaamst zijn zou, dan zijn gemak, en drongen eindc-

(1) BARROW D. II. bl. 202. *Nieuwe Alg. Beschr.* D. I. bl. 153. — LE VAILLANT D. II. bl. 117.

delijk de behoeften der nature niet met onwederſtaanbare krachten, die zelfde mensch, aan wien zoo veel vlugheid van ſpieren en ſnelheid van beweging ten deele viel, zou in zijne hut het leven leiden van de mosſel in hare ſchelp (1).

Wel ver is het 'er af, dat onverſchilligheid voor voedzel of de uiterſte ſoberheid in deszelfs gebruik den *Hottentot* zou eigen zijn, het geen men uit zijne verkiezing van de rust boven allen arbeid om de ſpijze zou denken. Hoe uitermate geduldig in het verdragen van den honger, is hij allergulzigst, zoo dat tien *Hottentotten* in den tijd van drie dagen eenen middelmatigen os van BARROW opaten, behalve de achterpooten: zij hadden echter in dien tijd, zegt hij, weinig geſlapen, en de twee vorige dagen gevast. Hun woord is altijd, eten of ſlapen, en wanneer zij het eene niet kunnen doen, vergenoegen zij zich met het andere (2). Deze gulzigheid betreft zoo wel hunnen drank als hunne ſpijs,

(1) *Nieuwe Alg. Beſchr.* D. I. bl. 152. SPARMAN T. I. p. 286. BARROW D. I. bl. 200.
(2) BARROW D. I. bl. 201.

ſpijs, en blijkt vooral, wanneer zij ſterken drank kunnen magtig worden, dien zij met de grootſte gretigheid verzwelgen, zoo lang ſlechts een druppel overig is, en dien de vrouwen niet minder beminnen dan de mannen (1). Ook deze gulzigheid wederhoudt hun echter niet van de gulſte mededeelzaamheid. Een *Hottentot* zal zijn eenigſte ſtukje broods met zijne makkers deelen, zegt BARROW (2); en LE VAILLANT was 'er ooggetuigen van, hoe de een den ander uit eigen mond den brandewijn overdeed, welken hij ſlechts voor ſommigen eener horde had kunnen inſchenken (3).

In hunne onderſcheidene maatſchappelijke betrekkingen hebben de *Hottentotten* den naam van koele, doch trouwe echtgenooten, zoo dat men zelden derzelver liefkoozingen bemerkt, maar alles eene ingetogenheid ademt, welke aan eene onverſchilligheid grenst, die men elders eeniglijk veinst, om eenen heimelijken minnehandel ver-

(1) *Nieuwe Algem. Beſchr.* D. I. bl. 145. SPARMAN T. I. p. 281.

(2) BARROW D. I. bl. 200.

(3) LE VAILLANT D. II. bl. 107—109.

verborgen te houden (1). Als vaders ſtaan zij in den allerſlechtſten naam wegens die zelfde koelheid voor hun kroost. Deze koelheid zou bij gebrek aan vermogen tot der kinderen onderhoud en aan lust om hetzelve te verkrijgen, zelfs tot kindermoord vervoeren. Doch daartegen zijn de zuigelingen veilig door de moederlijke zorg, die ze op den rug neemt en niet nederligt voor zij vier maanden oud zijn, waarna de kinders nog altijd de bijzondere ſchatten van de moeder blijven, waarop de vader alle regten der vrouwelijke tederheid erkent (2).

De grootſte hatelijkheid, welke men aan den *Hottentot* heeft toegeſchreven, is eene ongevoelige liefdeloosheid voor oude en hulpelooze menſchen, welke hij zou verſtooten uit zijne horde en overlaten aan allen gebrek (3): doch, ter eere der menschheid, heeft zijn karakter hierin eene verdediging ge-

(1) *Nieuwe Algem. Beſchr.* D. I. bl. 256, 257.

(2) DAMBERGER T. I. p. 77. LE VAILLANT D. II. bl. 41. SPARMAN T. II. p. 93.

(3) SPARMAN T. II. p. 92.

gevonden, welke niets anders dan medelijden overlaat met zijnen eigen geheel hulpeloozen toeſtand. Medelijden toch verdient het, dat hij tegen de beſmettelijke ziekten geen ander hulpmiddel kent, dan de ſnelſte vlucht, en dat hem de kinderziekte vooral doet vlieden uit zijne hut, waarbij de lijders moeten worden overgelaten aan hun lot, en op welke vlucht de oude en gebrekkige perzonen moeten achterblijven. Somtijds ontvlucht hij met gelijke overijling den dood van de hand zijner vijanden, even als de *Europeſche* krijgsbende met achterlating van zieken en gekwetſten: maar bij geregelde verhuizing voert hij alle de zijnen even getrouw mêde, en plaatst hij de ouden en zwakken op zijne oſſen met eene zorgvuldigheid en tederheid, die allen laſter beſchamen (1).

De ſlavernij, uit eigen aard geſchikt, om den menſchelijken geest te verbitteren en tot allerleije trouwloosheden te verlagen, heeft op dien van den *Hottentot* dezen rampzaligen invloed niet. Hij is te zachtzinnig, te hartstogteloos om tot wreede

(1) LE VAILLANT D. II. bl. 84—86.

de ondernemingen over te gaan tegen zijnen meester, en zou ook de kracht niet hebben om ze uit te voeren; de ſlechtſte behandelingen zelve zijn niet in ſtaat, hem die gedachten in te boezemen; ja de volkplanter, die niet dan *Hottentotten* in zijnen dienst heeft, kan gerust gaan ſlapen, verzekerd, dat hij weldra van het gevaar zou gewaarſchuwd worden, als het hem dreigde (1).

Wanneer men door kleeding de enkelde bedekking van de huid te verſtaan had, waaraan de eng ſluitende dragt der *Europeërs* ſomtijds zou kunnen doen twijfelen: dan mogt de *Hottentot* gekleed heeten van het hoofd tot de voeten toe. Behalve dat zijne huid hem ten handdoek ſtrekt na het gebruik zijner ſpijzen, beſmeert hij zich rondom met geenen minderen vlijt, dan men bij ons de laarzen doet, en bepoedert hij zich tevens met zeker kruidpoeder, door hem *Buchu* genoemd, aan hetwelk hij eene geneeskundige kracht toeſchrijft en het geen hem eene ſpecerijachtige geur mededeelt (2). In een ander opzigt daartegen

(1) LE VAILLANT D. II. bl. 120.
(2) SPARMAN T. I. p. 239, 240.

gen kunnen de *Hottentotten* onder de naaktloopende menſchen geteld worden, voor zoo ver zij eeniglijk hun werk maken, om de ſchaamdeelen te verbergen, zich overigens weinig bekreunende, of zij met of zonder eenig ander dekzel gezien worden. Die bedekking zelve, welke de ſchaamte vordert, is bij de mans zoo zonderling en ſlordig, dat het met regt twijfelagtig is geworden, of dezelve niet ſlechts ten doel gehad hebbe, de tederſte deelen des ligchaams voor de beledigíng der lucht of der inſecten te beſchermen. Dit bekleedzel beſtaat in eenen lederen gordel, aan welken eene beurs hangt van langwerpige gedaante, uit de huid van eenen jakhals gemaakt, en hebbende de harige zijde naar buiten gekeerd. De beurs is van onderen in de lengte doorgeſneden, en bedekt bij de minſte beweging van den *Hottentot*, die den gordel zelven zeer ruim om het lijf draagt, zeer weinig voor het oog, hetwelk zich reeds aan de geſtalte zelve ten hoogſten ergert. Nog draagt hij aan dien gordel een of twee ſtukken drooge huid van eene driehoekige gedaante, met de punt aan den gordel vastgemaakt en van daar nederhangen-

gende tot de helft der dijen; maar het heen en weder ſlingeren van deze lappen, wanneer de *Hottentot* eenen ſnellen loop neemt, laat zoo weinig denkbeeld aan eenig eigenlijk bedekzel over, dat men zich veeleer gedrongen ziet, om deze waaijers te houden voor eene naarbootzing van der dieren ſtaart, ter afwering van vliegen en muggen; of ook ter verkoeling in heet weder (1). Dit nu is de ganſche zomerkleeding van den *Hottentot*. In ongunſtiger jaargetijde, bij ſlecht weder of ſtil zittende bij zijne hut, ſlaat hij zich eenen mantel om de ſchouders, beſtaande in ſchapenvacht met de wol naar binnen. Dezelve wordt op de borst vastgemaakt en hangt tot over de knieën. Eén vel daartoe op verre na niet groot genoeg zijnde, worden 'er verſcheidene aan een gezet. Hij bezit ſlechts éénen mantel, die hem zoo wel tot bed en deken, als tot kleeding ſtrekt. Des zomers draagt hij dien over den arm, wanneer hij verhuist, of met de wol naar buiten gekeerd, over de ſchouders, wanneer het

(1) SPARMAN T. I. p. 240—243. BARROW D. I. bl. 202, 203.

het regent; des nachts wikkelt hij zich in denzelven om, en vindt in zijne *Krosf*, gelijk hij dien noemt, alles, ja veel meer, dan ons de rijkſte kleederkas kan verſchaffen.

De vrouwen zijn bij de *Hottentotten*, even als bij alle volkeren, zediger in derzelver kleeding, dan de mannen. Zelden vergenoegen zij zich met éénen ſchaamlap aan haren gordel: meestal dragen zij een dubbeld, ſomtijds een driedubbeld, voorſchoot, zijnde het bovenſte altijd het breedſte en grootſte, en tevens het meest opgeſchikte. Dit bovenſte, hetwelk tot ſieraad wordt gedragen, bedekt omtrent de helft van den middel en valt tot bij de knieën neder; het volgende heeft ſlechts een derde gedeelte van die grootte; en het laatſte is maar eene hand breed. Allen zijn zij van dierenhuid, maar met zoo veel koralen, ſchelpen en andere verſierſelen opgeſchikt, dat het ſchijnt, als wilden de *Hottentotſche* vrouwen de oogen het allermeest naar die plaats trekken, welke zij echter het zorgvuldigst verbergen. Vrouwen, die zulke prachtige voorſchooten niet kunnen magtig worden, bedienen zich van

een even zonderling bedekzel als de mans, hetwelk alle goede gevoelens van derzelver eigenlijke zedigheid omverſtoot en de verdenking van bloote praalzucht en verlokking bij het driedubbelde voorſchoot doet opkomen. Dit bedekzel is eene, aan reepen geſneden, dierenhuid, hangende in een bos tuſſchen de dijen tot omtrent halfwege van de knie, zijnde de reepen veeleer draden en het voorſchoot gemeenlijk zoo dun, dat hetzelve naauwelijks eenige bedekking geeft. Van achteren dekken zich echter alle de *Hottentotſche* vrouwen veel beter dan de mans, om den middel eene dierenhuid ſlaande, die tot aan de kuiten afhangt en wijd genoeg is, om ook het voorſte gedeelte haarer dijen te bedekken. Het gerammel van deze harde en drooge huid maakt de komst eener vrouwe reeds op eenen afſtand kenbaar. Ook zij heeft de *Krosſ*, die haar om de ſchouders geſlagen en van voren boven de borst vastgemaakt is, wanneer het weder of het jaargetijde dit vordert, en gebruikt dezelve even als de man; alleen heeft de vrouwelijke mantel van boven een breeder overſlag, die ook tot dekzel van het hoofd kan dienen. Het

overige van der vrouwen ligchaam is geheel naakt: ſommigen echter dragen mutzen van vellen op het hoofd van verſchillend maakzel en naar elks grilligheid verſierd (1).

Tot der *Hottentotten* kleeding behoort nog het ſchoeizel, wanneer zij naar het veld gaan bij hun vee, of wanneer de ongemakkelijkheid van den weg deze beveiliging van den voet vordert. Twijfelachtig is het, of dit ſchoeizel van hunne eigene vinding zij, daar men hetzelve ook elders, als bij de *Lijflanders* en ſommige *Finlanders*, aantreft: maar zeker is het, dat het hun den besten dienst doet. Het wordt vervaardigd van een langwerpig vierkant ſtuk leder, van een buffel of ander dier, hetwelk geene andere bereiding ondergaat dan eenig geklop om het zacht te maken, waar toe het ſomtijds ook eenige uren in koemest wordt gelegd. Het ruige van de huid blijft buitenwaards, en de ganſche lap wordt meer tot eene zeer lage pantoffel, of bloote voetzool met rondom opſtaande ran-

(1) SPARMAN T. I. p. 242—246. BARROW D. II. bl. 204, 205. *Nieuwe Algem. Beſchr.* D. I. bl. 166, 167.

randen, dan wel tot den hoog ſluitenden ſchoen gevormd. Dit ſchoeizel is zeer ligt en gemakkelijk aan den voet; het wordt door geklop en geſmeer zacht gehouden; het droogt minder uit dan het getouwde leder en wordt ook minder glad en gevaarlijk in het zand of op gladde rotzen. SPARMAN vondt hetzelve zoo aanprijzelijk, voor het ſcheepsvolk vooral, dat hij 'er de naauwkeurigſte beſchrijving en afbeelding van gegeven heeft, te regt aanmerkende, dat men op het nut eener zake ziende, niet behoore te vragen, krijgen wij haar uit *Parijs* of van de *Hottentotten* (1).

De arm- en beenringen, van reepen oſſenhuid, of van dubbelde biezen gemaakt, welke de *Hottentotten* dragen, ſchijnen eigenlijk geſchikt te zijn tot behoedmiddelen tegen het ſteken van doornen en ſtruiken en tegen het bijten der ſlangen, maar door de praalzucht, die ook hier hare magt oefent, verkeerd te zijn in ijdele verſierſelen, daar men nu gaarne het leder en de biezen voor nuttelooze koraalſnoeren verwis-

(1) SPARMAN T. I. p. 251—253. *Nieuwe Algem. Beſchr.* D. I. bl. 168, 169.

wisſelt, en men het aanzien der perſonen afmeet bij de hoogte der beenringen, die ſomtijds van den enkel tot aan de knie op elkander geſtapeld zijn. Koperen en ijzeren ringen hebben de voorkeur boven allen; derzelver dragt wordt aan de meisjes veroorloft, wanneer zij huwbaar zijn. Het is dit ringgebruik, waarvan vroegere reizigers verteld hebben, dat de *Hottentotten* darmen van beesten om de beenen droegen tot eene verſnapering voor hunnen gulzigen wanſmaak. Misſchien — zegt LE VAILLANT — zag men eenen hunner door hongersnood de tanden ſlaan in deze riemen, gelijk men wel eens in het uiterſte gebrek belegerde krijgslieden elkanderen het walgelijkst voedzel zag betwisten, maar hoe ongerijmd zou daaruit het beſluit zijn, dat dezen gewoonlijk van afval leefden (1).

De halsketenen van ſchelpen en de veelvuldige koraalſnoeren, die over de borst en den middel der vrouwen vooral, maar ook door de mans om den hals gedragen worden, zijn niet anders dan ſieraden, dien de

(1) SPARMAN T. I. p. 248—250. LE VAILLANT D. II. bl. 37, 38.

de opſchik der *Hottentotten* verkiest. De ſchelpſnoer inzonderheid heeft eene kostbaarheid, welke voor die van het halsſieraad onzer vrouwen weinig onderdoet, daar elke ſchelp den *Hottentot* niet minder dan op een ſchaap te ſtaan komt, en hij ten minſten acht ſchelpen tot zulk een ſnoer noodig heeft. Ook worden deze ſchelpen niet gebruikt, voor dat zij welbearbeid en gepolijst zijn (1).

Zonderling bij deze praalzucht is het, dat de *Hottentotten* oor- noch neusverſierſels dragen. Vrouwen van aanzien echter onderſcheiden zich door eenen rood of zwart geſchilderden kring om den neus en mond; en, bij plegtige gelegenheden, is het verder beſchilderen van het gelaat, op veelerleije wijzen, een hoofdvereischte voor de vrouwelijke tooi, die het onbevallige gelaat nog veel afſchuwelijker maakt. De mans beſchilderen zich het gelaat nimmer, maar beſtrijken zich wel eens met het bereidzel dezer verwe, waaronder de reeds genoemde *Buchu* wordt gemengd, onder den neus,

(1) SPARMAN T. I. p. 247. Ilij twijfelt, of deze ſchelp de *Nerita Albicilla*, of wel de *Exuvia* zij.

neus, om het aangename van de lucht, die, volgends de gewaarwording van LE VAILLANT, wel niet verkiezelijk zou zijn voor den *Europeër* (1), doch waaromtrent even weinig te bepalen valt, als over den ſmaak der tonge, zijnde immers den eenen ondragelijk, het geen den anderen hoogstbegerelijk is, zoo wel in de aandoeningen van het eene als van het andere zintuig.

De woningen der *Hottentotten* zijn zeer eenvouwdig en alzins beantwoordende aan hun trekkend herderleven. Zij verdienen ſlechts den naam van hutten en zijn alle naar het zelfde voorbeeld gebouwd, zijnde alleen ſommige langwerpig, andere kringrond, maar gelijkende alle naar bijënkorven. De middellijn van den grondcirkel heeft de lengte van achttien tot vier en twintig voet, doch de hoogte van het gewelf gedoogt in het midden naauwelijks, dat men in de hut overeind ſta. De ingang is zoo laag, dat de *Hottentot* 'er op handen en voeten doorkruipt, en echter ſtrekt dezelve zoo wel tot ſchoorſteen als tot vengſter,

(1) LE VAILLANT D. II. bl. 39, 40. SPARMAN T. I. p. 247.

ſter, hetwelk de benaauwdheid van dit donkere en rookvolle verblijf voor den vreemdeling ondragelijk maakt. De *Hottentot*, daaraan gewoon van zijne kindsheid af, ligt 'er den ganſchen dag in zijn ſchapenvacht; waaruit hij niet kruipt, dan om het vuur aan te ſtoken, zijn gebraad eens om te keeren, of zijne pijp op te ſteken. In den grond geſtoken en krom gebogen takken, door dwarstakken kringsgewijze aan elkanderen verbonden, en met zware matten overdekt, maken het zamenſtel dezer woningen uit, welke niet minder regendigt zijn, dan het beſte rietdak. Elke hut heeft haar eigen huisgezin, ſchoon ſomtijds uit tien of twaalf perſonen beſtaande. Men vindt ze nooit eenzaam, maar altijd dorpsgewijze bij een. Zulk eene vereeniging wordt eene *Kraal* genoemd, en beſtaat ten minſten uit twintig woningen, allen kringsgewijze bij elkanderen gezet, terwijl het gezamelijke vee midden in dien kring geſtald wordt (1).

Daar

(1) SPARMAN T. I. p. 254—257. *Nieuwe Alg. Beſchr.* D. I. bl. 297—301. DAMBERGER T. I. p. 65.

Daar de *Hottentot* ſtoel en bed vindt in zijn ſchapenvacht, en hem de grond ten disch verſtrekt, verwacht men bij hem weinig uisraad. Ook vindt men niets anders, dan eenige aarden potten om in te koken en uit te drinken (1). Het gekook bepaalt zich echter voornamelijk tot het ſmelten van vet, daar zij het vleesch liefst geroost of gebraden eten. Het geſmolten vet bewaren zij in zakken van ſchapenvellen of in blazen (2).

Het gewone voedzel beſtaat in vruchten, kruiden, wortelen, melk, en het wild, welk zij op de jagt vangen. Van tijd tot tijd ſlachten zij een ſchaap: maar zelden ſlachten zij hunne runderen, ten zij denzelven eenig toeval overkomt of door ouderdom onbruikbaar worden. Gevogelte wordt bij hun weinig geacht. De wortelen, door hun gebruikt, zijn tot een klein aantal bepaald en worden raauw gegeten (3).

Goo-

(1) *Nieuwe Algem. beſchr.* D. I. bl. 303.
(2) LE VAILLANT D. II. bl. 64.
(3) *Nieuwe Algem. Beſchr.* D. I. bl. 258. LE VAILLANT D. II. bl. 64, 65 en 73.

Goöre melk is hunne gewone drank. Zij laten dezelve opzettelijk zuur worden in lederen zakken, welke zij nimmer ſchoon maken, om het zuurmakend vermogen aan dezelven niet te benemen (1). Wanneer zij zich de moeite daartoe willen geven, bereiden zij eenen dronken makende drank van honig en zekeren wortel, dien zij in eene bepaalde hoeveelheid water laten gesten; hetwelk eene ſoort van mee uitlevert, die zij niet bewaren, maar terſtond gebruiken (2). Onze ſterke dranken, de brandewijn vooral, zijn hun veel aangenamer, dan men van de eenvouwdigheid van hunnen ſmaak zou mogen verwachten (3).

Hunne wijze van eten is zeer ruw. Wanneer zij eenen grooten lap vleesch van het geſlachte dier hebben afgeſneden, ſnijden zij dien in het rond aan reepen van zeven of acht voeten. Terwijl ſommigen bezig zijn met op die wijs het geheele beest aan zulke reepen te ſnijden en ze aan de

(1) SPARMAN T. I. p. 311.

(2) LE VAILLANT D. II. bl. 63.

(3) *Nieuwe Algem. Beſchr.* D. I. bl. 266. LE VAILLANT D. II. bl. 108, 109. BARROW D. II. bl. 204.

de takken der boomen op te hangen, wordt een gedeelte daarvan reeds door anderen rondgedraaid voor het vuur, of boven den heeten asch gehouden, waarna zij het met beide handen aangrijpen, en het eene eind van de reep in den mond ſtekende, ſlaan zij ſchielijk een voet of drie lengte naar binnen, waarbij de aanklevende asch voor zout verſtrekt (1). Deze gulzigheid van den *Hottentot* duurt zoo lang, als hij overvloed van leefmiddelen heeft: maar in ſchaarsheid weet hij zich ook met weinig te behelpen. In ſtaat, om den eenen dag tien of twaalf pond vleesch te eten, vergenoegt hij zich den anderen dag met ſprinkhanen of honiggraat, dikwijls zelfs met een ſtuk leder van zijne voetzoolen. Het denkbeeld van beſparen voor den volgenden dag is hem volſlagen vreemd: het overſchot geeft hij weg, zonder zich om deze verkwisting te bekommeren. „ Wij zullen jagen of ſlapen:" is zijn woord, en waarlijk hij ſchijnt te ſlapen als hij wil, en, naar believen, de behoeften der natuur door dat middel te leur te ſtellen. In geval echter de ſlaap voor hem

(1) BARROW D. I. bl. 201, 202.

hem onveilig is en hij geen voedzel vindt, gebruikt hij eenen lederen riem, om zich de maag toe te knijpen, en alzoo den honger met weinig te ſtillen (1).

Het grootſte genoegen voor den *Hottentot*, na het eten of ſlapen, is het zitten op zijne hurken met de pijp in den mond. De plant, welke hij liefst rookt, noemt hij *Dagha* en is de eigenlijke kennip of hennip van *Europa*, welke eenige volkplanters telen en wier gedroogde bladeren zij hem zeer duur verkoopen, zelfs tegen oſſen verruilen. Daar zijn, die liever deze, dan tabaksbladeren, rooken: de meesten mengen beiden liefst onder een. Zij achten de pijpen, die hun uit *Europa* worden gebragt, te klein, en gebruiken bamboes, gebakken aarde, zachten ſteen, of elandhorens, die zij uithollen en zeer wijd maken, om ten minſten eene colom rook van eenen duim middellijns in den mond te kunnen ophalen (2). Zij zijn dus eigenlijke rookverzwelgers, doch daarbij tevens keurige tabaks-

(1) LE VAILLANT D. I. bl. 298—300.
(2) LE VAILLANT D. II. bl. 63, 64. SPARMAN T. I. p. 266, 300.

baksproevers, die in kieschheid van smaak de *Europeërs* verre overtreffen en hun zoo weinig toegeven in verzotheid op dit onthaal der tonge, dat zij de traagheid en zorgeloosheid van hunnen aard verzaken, om slechts een rolletje van dat kruid te verdienen en genoegzamen voorraad te verzamelen, eer zij zich op reis of ter jag begeven (1).

De leefwijze van den *Hottentot* vergun hem eene onafgebrokene voldoening van dien lust, die zoo veel meer, dan eenige andere prikkel, op zijnen vadzigen geest vermag. Zijne eenige bezigheid is, de kudde gade te slaan, dat zij niet afdwale noch aangevallen worde door het roofgedierte. Somtijds wisselt hij dezelve af met de jagt of met de visscherij. Terwijl hij de kudde hoedt, loopt hij de strikken na, welke hij gespannen heeft voor het wild, of zit hij zijn jagttuig te vervaardigen of eene mat te vlechten (2).

Op de jagt is hij bijzonder afgerigt. Hij on-

(1) *Nieuwe Alg. Beschr.* D. I. bl. 269.

(2) LE VAILLANT D. II. bl. 96. *Nieuwe Algem. Beschr.* D. I. bl. 253, 254.

onderſcheidt de prent, gelijk de jager het ſpoor noemt, van al het wild, hetwelk hij ſlechts kent. De dikte van den voetbal en de dunheid der teenen laten hem nooit twijfelen tusſchen de prent van eenen hond en eenen wolf. Deze opmerkzaamheid maakt hem zijnen makker even kenbaar aan deszelfs voetſtap, als wij elkanders handteekening onderſcheiden (1). Door de vlugheid van zijn gezigt weet hij ook op verren afſtand een dier of vogel te ontdekken en ſoortelijk te onderſcheiden. Niet min bedreven is hij in het opſpeuren van de plaatſen, waar nesten gelegen zijn. Het gebrom van een inſect hoorende, werpt hij zich op den grond, zoekt het met zijn oog, en houdt het daarin tot op ongeloovelijken afſtand (2). Behalven de ſtrikken, die zij het grove wild ſpannen, tasten zij het ook moedig aan met hunne vergiftigde pijlen en ſcherpgetande ſagaaijen, de twee eenige wapenen, waarvan zij zich ter jagt bedienen. Het gif hunner pijlen werkt eenen zekeren dood,

(1) BARROW D. II. bl. 180. LE VAILLANT D. I. bl. 206.

(2) BARROW D. I. bl. 211.

dood, ſchoon een gewonde elefant wel eens twintig of dertig mijlen ver loopt, eer hij nedervalt. Men ſnijdt rondom de wond het vleesch weg, en men eet het overige zonder eenigen kommer. Deze pijlen zijn van riet, en ten hoogſten twee voet lang; zij worden gewapend met een rond been, hetwelk eene ijzeren weêrhaak heeft, en zoo los zit in het riet, dat het daarmede niet is uit het vleesch te halen. De zenuwpees, waarmede de ijzeren weêrhaak aan dit been wordt gehegt, bevat het gif, hetwelk tuſſchen deszelfs draden zit, en, in de gedaante van wasch of vernis, op onderſcheidene wijzen wordt bereidt, het zij uit planten, het zij uit ſlangen, doch waarvan men het grootſte geheim maakt. De bogen zijn ten hoogſten drie voet lang, en derzelver koord is van darmen gemaakt. De pijlkoker wordt uit de ſtam van eene aloë gevormd. De ſagaai of werpſpies is bij de *Hottentotten* te lang, te dun en te zwak om op verren afſtand zekere en groote werking te doen (1).

De

(1) BARROW, D. I. bl. 197, 198. LE VAILLANT D. II. bl. 58—61.

De visscherij is door sommige reizigers aan de *Hottentotten* ten eenemaal betwist, door anderen in volledigheid toegekend, en door de laatsten stilzwijgende voorbijgegaan, voorzeker naar gelang zij hun aan de kust of binnenwaarts, langs de rivieren of op droogen grond, ontmoet hebben (1).

Zeker schijnt het, dat zij geene de minste kennis hebben aan de eerste beginzelen van den landbouw. Zij maaijen, noch zaaijen, noch planten, noch oogsten (2).

De veebouw daartegen is zoo wel hun vermaak als hunne hoofdbezigheid. Het melken van schapen en koeijen is het werk der vrouwen. De *Africaansche* koe geeft geene melk meer, na dat zij van haar kalf beroofd is; om haar aan den gang te houden, zou men haar, — volgends LE VAILLANT, — door de huid van het doode kalf over een ander kalf heen te leggen, bedriegen, en de neiging van de koe, om de melk op te houden tot het kalf gezogen heeft, zou men, — al mede volgends zijne verzekering, — overwinnen,

(1) *Nieuwe Alg. Beschr.* D. I. bl. 358.

(2) LE VAILLANT, D. II. bl. 62. — *Nieuwe Alg Beschr.* D. I. bl. 128.

ren, door de koe in de klink te blazen, het geen de melk in overvloed zou doen loopen: doch beide wordt ſtellig tegengeſproken door DAMBERGER (1). De koeijen geven niet veel melk aan de *Hottentotten* en zijn aan vele ziekten onderhevig, als de *lam-ziekte*, die eene verlamming voortbrengt, de *tong-ziekte*, die tot verſtikking toeneemt, de *klaauw-ziekte*, die den poot doet zwellen en den hoef los maakt, en de *ſprong-ziekte*, die eene beſmettelijke melaatsheid is. De ſchapen, door de dikte van derzelver ſtaart vermaard, hebben niet weinig gedeeld in de vergrooting der reisbeſchrijvers, daar de gewoone zwaarte dier ſtaart ſlechts vier of vijf pond haalt. Deze dikte is een klomp vet, hetwelk geſmolten zijnde zacht blijft. De *Hottentot* verkiest het, om 'er zich mede te beſmeren: de volkplanter gebruikt het tot zijn gebak en ook wel als boter (2).

De

(1) LE VAILLANT D. II. bl. 67, 68. DAMBERGER T. I. p. 78. De beide bijzonderheden waren ook door anderen vermeld. — *Nieuwe Algem. Beſchr.* D. I. bl. 309. 310.

(2) LE VAILLANT D. II. bl. 70—72.

De osſen, door afbinding tot dien ſtaat gebragt, ſtrekken tot lastdieren, die vroeg aan den arbeid moeten gewend worden, en ook tot eenen vrij geregelden prijs in den handel. Zij worden in teugel gehouden door eenen ſtok, die het middenſchot van den neus doorboort. Hier aan en aan eenen lederen buikriem gewent men ze zeer vroeg; met dezen riem wordt de last op het dier gebonden en zoo vast aangeſjord, dat de dikte van het beest wel voor de helft minder wordt. De last, welke het volwasſen dier torscht, bedraagt drie honderd pond en meer, en belemmert hetzelve niet zijne kracht in het gareel tevens te gebruiken. Dikwijls dient ook de os, om op te rijden: zijne beweging wordt zeer zacht bevonden, vooral in den draf, waarbij zijne ſnelheid tevens alle verwachting overtreft (1).

De *Hottentotten* kunnen over het algemeen onkundig genoemd worden in al, wat kunst of handwerk heet, ſchoon zij ver af zijn van zeer dom te wezen (2). Men ziet dit aan hunne leerlooijerij, wanneer zij de

(1) Le vaillant D. II. bl. 66, 67.
(2) Barrow D. I. bl. 211.

de huid der dieren willen bereiden, het zij dezelve nog versch of alreeds droog is (1). Niemand hunner schijnt 'er zich op toe te willen leggen, om eigenlijk voor anderen te werken. De vrouw, die zacht liggen wil, vlecht zelve hare matten; die eenen mantel noodig heeft, wordt zijn eigen leerbereider; de jager vertrouwt alleen op zijne eigen gemaakte wapenen, en de minnaar is de eenige bouwmeester van de hut, waarin hij zijne echtgenoote verbeidt (2).

De sterrekunde van den *Hottentot* bepaalt zich bij de naamonderscheiding van de zon, de maan en het gesternte. Zijne tijdrekening is met elken dag ten einde. De uren van den dag onderscheidt hij bij den stand der zonne; de getijden van het jaar bij het aantal manen voor of na den *wijntjestijd* of na den tijd, waarop de wortels van de *iris edulis* zijn rijp geworden; het geheugen van lang voorledene zaken wordt bewaard bij andere voorname gebeurtenissen, voor of na welke zij zijn voorgevallen. De rekenkunde gaat bij

(1) LE VAILLANT D. II. bl. 55, 57.
(2) LE VAILLANT D. II. bl. 64.

bij hem niet verder dan het tiental, en heeft het behulp der vingers van nooden, om twee getallen te zamen te voegen (1).

Het voornaamſte punt, waarop zij zich ſchijnen geoefend te hebben, — zegt BARROW, — is hunne taal. Van alle manieren echter, die bij de verſchillende volkeren plaats hebben, om zaken te noemen en denkbeelden mede te deelen, is die der *Hottentotten*, volgends hem, de allerzonderlingſte. LE VAILLANT, wiens eerſte zorg het was, zich in dezelve te oefenen en die daarin boven verwachting ſlaagde, geeft 'er ons het volgende berigt van. Zij is arm, voor geene ſierlijkheid vatbaar, niet geſchikt naar naauwkeurige regels en onleerbaar zonder het uiterſt geduld en eenen zekeren ſmaak. Hoe zonderling ook en moeilijk om uit te ſpreken, aanhoudende vlijt wordt haar echter meester en vindt haar min aanſtootelijk; menig een volkplanter ſpreekt haar zelfs zeer vlug, hetwelk den *Hol-*

(1) BARROW D. I. bl. 210, 211. LE VAILLANT D. II. bl. 77. *Nieuwe Algem. Beſchr.* D. I. bl. 126.

Hollander en *Duitſcher* gemakkelijker valt dan den *Franschman* of *Engelschman*, wijl de *u*, de *h* en *g* op gelijke wijze worden uitgeſproken als bij de eerstgenoemden. De *Hottentotten* hebben drie onderſcheidene klappingen met de tong, die de woorden voorafgaan en zonder welke zij geenen juisten zin hebben. De eenvouwdigſte en zachtſte geſchiedt door de tong aan het verhemelte tegen de ſnijdtanden te leggen met den mond geſloten, en dezelve daarna gelijktijdig met het openen van den mond nederwaarts te ſlaan, het geen wij *ſmekken* of *ſmakken* noemen. De tweede klapping is ſterker en wordt gevormd door de tong van het midden des gehemelte naar beneden te ſlaan; even als de voerlieden gewoon zijn om hunne paarden aan te zetten. Dit geluid wordt ſlechts ſlaauwelijk gemaakt, om met de eerſte lettergreep van het volgende woord verbonden te kunnen worden. De derde klapping geſchiedt met de meeste kracht, wordt minst gebruikt en ſchijnt de moeilijkſte te zijn. Zij wordt voortgebragt door eene zamentrekking en terugtrekking der tong naar achteren van het gehemelte bij de keel, van waar zij met

veel ſnelheid los gelaten en terug geſtoten wordt, om bij de lippen de volgende woorden zonder eenige tusſchenpoozing uit te ſpreken. Deze drie klappingen ondergaan nog vele wijzigingen, naar gelang de aanvang is van het volgende woord, maar moeten als de klemtoonen der taal aangemerkt worden; ook mogen zij voor het eerst in *Europeſche* ooren hard klinken, men gewent 'er aan, en eindelijk ſchijnen zij op de tong van een *Hottentotsch* meisje welluidend te worden. Daar zijn evenwel eenige woorden, die zonder de minſte klapping worden uitgeſproken, maar deze zijn zeldzame uitzonderingen, welke als dan alleen te pas ſchijnen te komen, wanneer men omtrent den zin van het woord niet kan misſen. Het zijn namelijk die klemtoonen, waardoor de *Hottentot* de armoede van zijne taal verhelpt, die, met het zelfde woord verſcheidene zaken uitdrukkende, dezelve alleen door deze klappingen onderſcheidt. Zoo beteekent het woord *oe-ip* uitgeſproken met de eerſte klapping eene *rots*, met de tweede een *trapgans; ka-ip* met de tweede eene *venijnige ſlang*, met de eerſte eene *Africaanſche gazelle.* Zoo be-

beteekent een en het zelfde woord met de eerſte een *paard*, met de tweede eene *rivier*, met de derde een *pijl*. Behalven deze klemtoonen zijn 'er nog toonveranderingen, die in de keel geſchieden, maar onbeſchrijfbaar genoemd worden. Ook geeft de kortheid of lengte van een der klinkers dikwijls twee verſchillende beteekenisſen aan de woorden, even als bij ons *bekeren* en *bekeeren*. Voor de komst der *Europeërs* in deze gewesten moet deze taal nog armer zijn geweest, daar zoo vele nieuwe zaken, als waarmede zij toen eerst bekend werden, nieuwe benoemingen vorderden: van daar heeft de *Hottentot*, die bij de volkplanters leeft, vele uitdrukkingen, die de andere niet zou verſtaan, in welke woorden men, even als in de eerſte vorming van alle talen, het geluid der geluidgevende zaken zeer kennelijk heeft naargebootst. Zoo noemt men, bij voorbeeld, de ſnaphaan *ka-booep*, met de tweede klapping, die bij het uitſpreken van de eerſte lettergreep *ka* het overgaan van den haan en het openen van de pan naarbootst, waarna de laatſte *booep* duidelijk den ſlag van de ſcheut doet hooren. Over het al-

gemeen is deze taal zeer nadrukkelijk, en, wijl de *Hottentotten*, als zij ſpreken, altijd gebaarden maken, is het genoeg eene oppervlakkige kennis van dezelve te hebben, om hunne gewigtigſte zaken gemakkelijk te begrijpen (1).

Hoe geoefend zijn gehoor ook worde door zijne eigene taal, hoe menigmaal hij ook ganſche nachten in zang en dans doorbrenge met zijne horde: zang en dans zijn bij den *Hottentot* allerellendigst en de toonen zijner ſpeeltuigen ondragelijk in de ooren der *Europeërs*. Een ganſchen nacht bezingt hij het zelfde voorwerp, duizendmaal dezelfde woorden herhalende. Eenen dans willende vormen, maken de danzers en danzeresſen, in zekere orde onder een gemengd, hand aan hand eenen kring, die zich nu regts dan links omdraait; tusſchen beiden laat men elkanderen los, om in de han-

(1) LE VAILLANT D. II. bl. 128—140. BARROW D. I. bl. 212—214. SPARMAN T. I. p. 296—298. — *Nieuwe Alg. Beſchr.* D. I. bl. 115. — DAMBERGER zegt, dat men de taal van den *Hottentot* nooit door beſchrijving leeren kan, maar dat men hem zelven moet hooren. T. I. p. 75.

handen te klappen; de ſtemmen paren zich intusſchen met het ſpeeltuig en zingen geduriglijk *hoo hoo!* Somtijds ſpringt een der danzers midden in den kring, om aldaar eene zeer ſnelle beweging te maken zonder van de plaats te gaan, waarop zijn voet zich eerst heeft nedergezet; daarna loopt men elkanderen achter na in den kring, nu eens met droevig gelaat, naar den grond geſlagene oogen en op zijde hangende hoofden, dan met uitgelatene vreugde en de dartelſte vrolijkheid, alles onder een dof gebrom der danzers, het geen tusſchen beiden wordt afgebroken door het algemeen *hoo hoo!* Eindelijk verlaat men den kring en danst elk om het best (1).

Hunne ſpeeltuigen zijn de *Goera*, de *Joem-joem*, de *Rabouquin* en de *Rommelpot*. — De *Goera* heeft de gedaante en grootte van hunnen boog; aan het eene einde is eene ſnaar vastgebonden, die aan het andere einde met eenen knoop gehecht is aan eene geſpletene penneſchaft. Naar verkie-

(1) LE VAILLANT D. II. bl. 89—91. SPARMAN D. II. p. 88. — *Nieuwe algem. Beſchr.* D. I. bl. 238.

kleine wordt deze ſnaar geſpannen, maar mooie worden verſcheiden *Goera's* gelijkluidend geſtemd. Men houdt dit ſpeeltuig als een waldhoorn aan den mond en men haalt bij de penneſchaft den adem ſterk in, waardoor een fluitend geluid ontſtaat, hetwelk door den eenen wel veel welluidender dan door den anderen wordt voortgebragt, maar altijd het zelfde blijft, zonder voor toonverandering bij het blazen vatbaar te zijn. Het zelfde ſpeeltuig in de hand der vrouw heet *Joem-joem*. Zij zet het op den grond, als eene harp, ſteekt haren voet er tuſſchen door, houdt den boog met de ſlinkerhand en ſlaat de ſnaar met een klein ſtokje op verſchillende plaatſen, hetwelk eenige verandering voortbrengt in het geluid, hetwelk zij anders op gelijke wijze maakt. De *Rabouquin*, of *Tguthe*, gelijk het ook genoemd wordt, is eene driehoekige plank, op welke drie ſnaren ſtaan, loopende over eene kam, en door ſchroeven naar willekeur ſpanbaar; op dit ſpeeltuig krasſen de *Hottentotten* met een ſtrijkſtok of tikken zij met den vinger, zonder eenig toonkundig gebruik, waarvoor dit ſpeeltuig vatbaar is. De *Rommelpot*, of

T'koi-

T'koi-t'koi, is het luidrugtigſte van allen; het is eene ſoort van trommel, gemaakt van geſpannen vel over eene uitgeholde kalebas of boomſtam, op dezelve ſlaat men met de vuisten, ſomtijds ook met een ſtok, om, naar het ſchijnt, door geraas te vergoeden, het geen in kunst ontbreekt (1).

Een zeker ſpel der *Hottentotten*, door de volkplanters hun *Quadrille* genoemd, beſtaat hierin, dat vier hunner zich in het vierkant tegen elkander over op den grond en bij den haard plaatſen en onophoudelijk de armen bewegen, zonder elkanderen bij het ſnelst kruizen aan te raken, welk ſpel alzoo eeniglijk in de beweging der gewrichten beſtaat, doch naar zekere regelen afloopt, wijl van tijd tot tijd door een hunner eene pen wordt opgeſtoken, ten teeken van gewonnen te hebben. Dit ſpel duurt voort, ſchoon een der vier uitſcheidt, onder het onophoudelijk gezang van *hei praak phranka*, woorden die bij hun zelve geenen

(1) LE VAILLANT D. II. bl. 91—95. BARROW D. I. bl. 196. SPARMAN T. I. p. 298, 299. — *Nieuwe Algem. Beſchr.* D. I. bl. 234.

nen zin hebben, even min als het *falderal* bij ons (1).

Het zwemmen behoort onder de geliefde oefeningen der *Hottentotten*. Zoo mannen, vrouwen als kinderen zijn de bekwaamſte zwemmers en duikers, welke men kent; LE VAILLANT verraschte de vrouwen zwemmende als visſchen, en duikende met eene vaardigheid, welke geloofwaardiger maakt, het geen anderen verhaald hebben, dat het zwemmen bij de *Hottentotten* tot eenen trap van loopen in het water ſchijnt gebragt te zijn met geene mindere ſnelheid dan op het land, terwijl men het hoofd van den zwemmer tot aan de ſchouders rechtſtandig boven het water ziet, hetwelk hem niet te hol kan gaan, als hij zich met deze kunst vermaakt (2).

Indien de *Hottentotten* immer eenigen godsdienst gehad hebben, zijn 'er thans geene blijken meer van te vinden (3); zij hebben geene Priesters, noch zelfs één woord

(1) SPARMAN T. I. p. 302, 303.

(2) LE VAILLANT D. II. bl. 117. *Nieuwe Alg. Beſchr.* D. I. bl. 361.

(3) BARROW D. I. bl. 216.

woord in hunne taal, hetwelk daarop doelt (1): dit is het overeenſtemmende berigt der laatſte reizigers. Zoo verkeerd echter als het beſluit der vroegeren uit ſommige vreemde gebruiken tot godsdienstige plegtigheden geweest is, even ongegrond kan het hunne zijn uit dit gemis van uiterlijken eerdienst tot eene volſlagene vervreemding van alle godsdienſtige denkbeelden. Hunne onthouding van het vleesch van den haas, de gazelle en den duiker, zij al eens aan hunnen natuurlijken afkeer van hetzelve toe te ſchrijven, even als de onze van den wijngaardſlak en kikvorsch, door den *Fransch-man* meermalen gebruikt, zonder dat daarbij iet godsdienſtigs werke (2): hun veelvuldig bijgeloof is toch een onbetwistbaar blijk hunner begrippen wegens een bovennaturelijk beheer der aarde, hetwelk ontwijfelbaar bevestigd wordt door de Zendelingen, die geenen anderen handel, dan ter zake van den godsdienst, met hun aanvingen. „Zij hebben noch godsdienst, noch godsdienſtige gebruiken en gelooven alleen, dat

(1) LE VAILLANT D. II. bl. 80.
(2) LE VAILLANT D. II. bl. 97.

dat 'er een groot Heer over alles is, welken zij *Tui' qua* noemen; ook gelooven zij aan eenen duivel, die van hun *Gauna* genoemd wordt; zij maken echter niet veel uit hem; den hemel noemen zij *Murna:* „ dit is het berigt van G. SCHMIDT, zendeling der *Euangeliſche* broedergemeente in 1737 (1)." In SPARMAN'S oogen ſcheenen zij ook eenige denkbeelden te koesteren van een ander leven. Zij verwijten ten minſten hunne geſtorvene vrienden, dat zij hun te vroeg verlaten hebben, en vermanen hun tevens, om zich naar behooren te gedragen, dat is, om niet te komen ſpoken noch hunnen dienst aan tovenaars te leenen tot kwelling der overblijvenden. Men heeft wel eens gemeend zeker klein inſect, de *Mantis*, te mogen houden voor der *Hottentotten* God, maar zij zelve overtuigden den twijfelaar van het tegendeel, door hem zulk een inſect in handen te geven, ten einde het met eene naald te doorſteken: evenwel, zegt SPARMAN, is 'er eene kleindere ſoort van dat zelf-

(1) *Berichten van de zendingen der Euang. Broedergemeente onder de Heidenen*, N°. 2. bl. 99, 100.

zelfde insect, welke zij om geen ding ter wereld kwaad zouden doen; maar voegt hij 'er bij : „ dit bewijst even min , dat zij dit dier voor hunne Godheid houden, als het bijgeloof van eenige eenvouwdige menschen onder ons, dat men op de vergifnis van drie zonden kan rekenen, wanneer men een achter over gevallen huisjesslak weder te regt legt, kan doen gelooven, dat der *Zweden* God een huisjesslak is (1)." Daar eindelijk de *Hottentotten* hunne vrolijkheden vieren bij het helder maanlicht, heeft men hun de eigenlijke maanvereering toegeschreven, wijl men deze vrolijkheden voor godsdienstige feesten hield: doch het is gebleken, dat het onderwerp hunner plegtigste gezangen altijd een geval is, aan eenen van hun of van de naburige horde gebeurd, zonder de minste gemeenschap met eenige hulde aan de maan, zelfs zonder eenig gewag van dat hemellicht; tot welke vrolijkheden zij den nacht alleen schijnen te kiezen om derzelver koelte (2).

Zoo

(1) Sparman T. I. p. 275, 276.

(2) Le vaillant D. II. bl. 89. Sparman T. I. p. 276.

Zoo breed als vroegere ſchrijvers, die hunne verbeeldingen voor de waarheid zelve hebben opgegeven, geweest zijn in de beſchrijvingen van der *Hottentotten* godsdienst en feesten, even uitvoerig, maar ook even misleidend zijn zij geweest in de opgave van derzelver burgerlijke regering (1). Men heeft eeniglijk bij hun bemerkt, dat elke horde haar Opperhoofd heeft, die door dezelve benoemd wordt en wiens magt zeer bepaald is. Hij draagt geen uiterlijk onderſcheidingteeken en heeft geene voorregten boven anderen, behalve dat hij vrij is van op zijne beurt het vee te hoeden. In de raadsvergaderingen wordt zijn raad gevolgd, als hij wordt goedgevonden, anders wordt hij verworpen. Als men ten ſtrijd trekt, weet men van rangen noch verdeelingen, van bevelhebbers noch gemeenen; ieder valt aan of verdedigt zich op zijne wijze: de ſtoutſten trekken voorop, en als de overwinning zich voor hun verklaart, is het de geheele horde, die zegeviert (2).

Het

(1) LE VAILLANT D. II. bl. 49—53. *Nieuwe Algem. Beſchr.* D. I. bl. 172—198.

(2) LE VAILLANT D. II. bl. 81, 87.

Het Opperhoofd wordt *Montur* genoemd, en heeft zijne verheffing aan uitſtekende feiten, of tegen den vijand, of tegen het wild gedierte, te danken (1). Van deze Opperhoofden der horde zijn de zoogenaamde *Kapiteins der Hottentotten* onderſcheiden, door de volkplanting zelve verheven in dien rang, tot loon van bewezene diensten en waarborg van verdere goede trouw. Aan dezulken werd een rotting met eenen grooten koperen of zilveren knop gegeven, met de wapens van het *Bataafsch* Bewind voorzien; ook werd aan hun een *Hollandſche* naam toegevoegd, die van den vader op de kinders overging, zijnde de jongſte zoon de erfgenaam van den rotting, en verpligt denzelven altijd te dragen. Zulk een *Kapitein* is, niet zonder reden, meer gehaat dan geacht, en op zijn best bitter benijd door zijne landgenooten, wier eigenlijke beſpieder hij kan geacht worden, gelijk zijn voorzaat derzelver eigenlijke verrader bij vreemde overheerſchers geweest is (2).

Het

(1) DAMBERGER T. I. p. 74.

(2) SPARMAN T. I. p. 236. DAMBERGER T. I. p. 74.

Het kinderbaren geſchiedt bij de *Hottentotten* doorgaands gelukkig; eene oude vrouw van de horde komt echter der barende vrouwe te hulp, en ſchenkt, in moeijelijken toeſtand, haar een afkookzel van tabak en melk. De te leur ſtelling der ouderlijke hope, vooral wanneer de jonggeboren een zoon geweest zou zijn, brengt diepe droefheid voort. Het doode kind wordt terſtond begraven. Het levende wordt zorgvuldig gereinigd, waartoe koedrek en het ſap van vijgenbladeren dienstbaar zijn. De geheele horde viert de geboorte van een kind. De ouderlijke vreugde is ten top bij de geboorte van mannelijke tweelingen; een weinig minder bij vrouwelijke. Somtijds doet het gevoel van gebrek en de vrees voor onvermogen, om beide op te brengen, een der tweelingen ter zijde leggen en alzoo overlaten aan den dood. Maar dit gevoel is zoo ſchrikkelijk voor de ouders, als wij zelve het ons kunnen verbeelden, en men belastert deze menſchen, wanneer men eene wreedheid, welke hun tegen het hart ſtrijdt, als eene volſtandige gewoonte opgeeft: zoo zegt LE VAILLANT, die zelf verklaart, in meer dan eene horde moeders

te

te hebben gevonden, die hare tweelingen zoogden en 'er niet mede verlegen ſchenen (1).

Het kind verlaat, in de vier eerſte maanden, den rug der moeder niet, waarop zij het in eene ſchort van beestevellen draagt, welke zij zich met riemen om het lijf bindt. Zij gaat, zij werkt, zij danst met haren zuigeling, van wien men geen geſchrei hoort, dan wanneer het voedzel begeert. Om het te zoogen, trekt zij het ſlechts op zijde zonder het los te maken, doch meer kinderen gehad hebbende, behoeft zij dit zelfs niet, maar reikt hem de borst onder den arm toe of geeft hem die over den ſchouder. Na de eerſte vier maanden ontwikkelt en verſterkt het, op den grond kruipende, zijne krachten. De dagelijkſche wrijving van het kind met ſchapenvet ſchijnt niet weinig toe te brengen tot zijne lenigheid en vlugheid (2).

Bij

(1) *Nieuwe Algem. Beſchr.* D. I. bl. 273—285. LE VAILLANT D. II. bl. 44. D. IV. bl. 289—290.

(2) LE VAILLANT D. II. bl. 41—43.

Bij de eerſte blijken van huwbaarheid der meisjes wordt derzelver ligchaam met den uiterſten vlijt gezuiverd van alle huidbeſmering en derzelver voedzel, gedurende deze eerſte verſchijnzelen, eeniglijk tot melkſpijs bepaald, onder eene ſtrenge onthouding uit alle gezelſchap van mannen (1). Zij zijn doorgaans huwbaar op haar twaalfde of dertiende jaar en verkrijgen als dan gereedelijk verlof van hare ouders, om den man te nemen, die haar het meest behaagt. De ganſche huwelijksplegtigheid bepaalt zich tot eene zuivere en eenvoudige belofte, om met elkanderen te leven; men ſlacht ſchapen of eenen os, om het bruiloftsfeest te vieren; de ouders geven aan de jonge lieden eenig vee; dezen bouwen zich eene woning, en nemen 'er den zelfden dag bezit van. Dit huwelijk, zonder eenige plegtigheid aangegaan, duurt zoo lang, als de eensgezindheid der echtgenooten. Wanneer 'er geſchillen rijzen, welke de liefde niet weder vereffent, als dan is de ſcheiding ook even ras bepaald en zonder eeni-

(1) Barrow D. I. bl. 216.

tenige meerdere plegtigheid tot ſtand gebragt. Kunnen beiden zich niet wel verſtaan in de deeling der goederen en misbruikt de man daarbij zijne ſterkte, dan vindt de vrouw hulp bij hare nabeſtaanden en vrienden, die 'er zich ſpoedig mede bemoeijen. Somtijds komt de ganſche horde weder tegen dezen op en ſtelt eindelijk de ſterkſte partij de wet. In allen geval volgen de kleine kinders de moeder: de jongens, wanneer zij groot zijn, blijven bij den vader. Zulke echtſcheidingen zijn evenwel zeldzame gevallen, hetwelk tevens ten bewijze kan ſtrekken, dat de veelwijverij bij den *Hottentot* niet zoo algemeen in gebruik is, als zij hem geoorlofd is. De veelmannerij daartegen wordt door hem niet gedoogd. Een man, die de minſte ontrouw zijner vrouwe bemerkt, kan haar dooden zonder eenig verwijt. Zij echter, die nader bij de volkplanting wonen, hebben deze ſtrenge zeden verlaten. Hunne vrouwen achten zich met de onderſcheiding der *Blanken* vereerd, en zij zelve laten zich door kleine geſchenken de oogen daarvan afleiden, hetwelk

zoo veel te gemakkelijker valt, als hun vadzig geſtel min vatbaar is voor de woede des minnenijds (1).

Wanneer de *Hottentotten* pijn gevoelen aan eenig gedeelte van hun ligchaam, binden zij hetzelve met eenen lederen riem, deszelfs verdooving voor eene genoegzame genezing houdende. Behalven deze bindingen bij allerleije ziekten, die ſlechts plaátſelijk gevoeld worden, nemen zij ook hunne toevlugt tot eenige genezende planten. Eenigen hunner zijn in derzelver kennis bedreven en worden daarover geraadpleegd, maar derzelver ganſche geneeskunst bepaalt zich hiertoe, zonder het gebruik der geneesmiddelen behoorclijk te kunnen regelen of in eenig ander opzigt den naam van Geneesheeren te kunnen dragen, gelijk ook die naam in de *Hottentotſche* taal onbekend is. Beter verſtaan zij zich op het verbinden en genezen van wonden, zelfs op het zetten van ontwrichtingen en breuken. Zelden ziet men de *Hottentotten*, wanneer zij ziek

(1) LE VAILLANT D. II. bl. 50—55. SPARMAN T. II. p. 90.

ziek zijn: zij begeven zich ter zijde, als waren zij beſchaamd de gezondheid verloren te hebben. (1).

Nooit begraven zij iemand, alvorens zich volkomen verzekerd te hebben van zijnen dood. Zij trekken, ſchudden en kloppen daartoe den ſtervenden of reeds geſtorven; zij ſchreeuwen hem aan de ooren, verwijten hem dat hij ſterven wil, vergeten ook geene opbeurende en vertroostende woorden, of beloften zelve, om hem over te halen van toch bij hun te blijven, door welk alles echter, hoe dwaas het ook ſchijnen moge, daar toch het ſterven of leven geen willekeurig ding is, meermalen de levenskracht weder opgewekt, de eigene poging tot herſtel bij aangebodene lavenis bemoedigd, en de ſtervende warelijk als terug geroepen of aan het geweld des doods onttrokken wordt, en ten allerminſte, het geen toch op zich zelf zoo onberekenbaar belangrijk is, voorkomen wordt, dat geen ſchijndoode door te

(1) Le vaillant D. I. bl. 300 D. II. bl. 78—80. Barrow D. I. bl. 209.

te vroege wanhoop der overblijvenden vermoord worde (1).

Na zich door zoo vele proeven verzekerd te hebben van den dood hunnes natuurgenoots, begraven zij het lijk nog voor den avond, doch niet zonder alvorens aan hetzelve nog vele nieuwe proeven genomen te hebben. Is het een jong mensch geweest, dan prikt men de voeten van het lijk met eene ſagaai, dan houdt men het een gloeijend ijzer onder den neus, en wrijft men het ligchaam op verſcheidene plaatſen, ook begraaft men het eerst des anderen daags in den avond. Men brengt in allen geval het lijk terſtond buiten de hut, alwaar hetzelve onder toezigt der nabeſtaanden blijft. Het wordt gewikkeld in eenen mantel en wel zoodanig te zamen gevoegd, dat het door de *Krosſ* geheel omwonden is. Daarna wordt het op zekeren afſtand van de kraal gedragen en nedergelegd in eenen niet zeer diepen kuil, alwaar zij het bedekken met aarde en met de ſteenen, die zij in

(1) SPARMAN T. II. p. 14. DAMBERGER T. I. p. 78.

in den omtrek vinden, doch die niet genoegzaam zijn om het lijk voor den Jakhals en Hijena te beveiligen, waartegen echter dezelfde bloedverwanten het graf acht en twintig dagen lang zorgvuldig bewaken. Wanneer de overledene een Opperhoofd der horde geweest is, dan gebruikt men eenige meerdere plegtigheid, ten minsten is de grafheuvel van aarde en ſteen als dan hooger (1).

Met den dood is het huisgezin in rouw en droefheid gedompeld. De nacht wordt in ſchreijen en huilen doorgebragt met vele verwenſchingen tegen den dood. De bijkomende vrienden vermeerderen gedurig dit geſchrei, hetwelk echter op verren afſtand eer voor het gerucht eener vrolijkheid, dan van jammer zou gehouden worden: doch de veelvuldige tranen, die zij ſtorten, laten den aanwezigen geenen twijfel over aan de opregtheid hunner rouwe. — De kinderen eindelijk, of, als 'er geene zijn, de na-

(1) DAMBERGER T. I. p. 79. LE VAILLANT D. II. bl. 80—83. BARROW D. I. bl. 216.

nabeſtaanden van eenen overledenen nemen bezit van de ganſche nalatenſchap (1).

Dit berigt, door de zorgvuldigſte vergelijking en onpartijdigſte beoordeeling van alles, wat vroegere en latere ſchrijvers wegens de *Hottentotten* verzekerd hebben, opgemaakt, is wijd verſchillende van die beſchrijving, welke eenmaal KOLBE van hun gegeven, en die, ondanks de tegenſpraak van MAXWELL en DE LA CAILLE, nog zoo veel gezags behouden heeft, dat ST. SAUVEUR zelf onlangs nog alle de vertellingen, welken zich KOLBE heeft laten wijsmaken, als onbetwistbare feiten heeft voorgedragen. Naar die beſchrijving hadden de *Hottentotten* hunne priesters en geneesheeren, overheden en regters, ridders en edelen, kunſten en wetenſchappen, maar bij dat alles tevens de ongerijmdſte gebruiken bij den overgang tot den ſtaat van manbaarheid, bij de inwijding des huwelijks en bij de verheffing tot ridders, welke hij zelfs door printverbeeldingen vertoond heeft (2), maar

(1) LE VAILLANT D. II. bl. 82, 87.

(2) Zie de Platen bij PREVOST, *Hiſtoriſche Re-*

maar waaromtrent wij ons verheugen, dat derzelver volſlagene onwaarheid ons van zeer veel walgelijks in dit berigt bevrijd heeft.

Ter regtvaardiging van den goeden uitſlag, die hetzelve na ons vlijtig onderzoek gekregen heeft, moge nu ook hier de hoogstopmerkelijke opgaaf volgen, welke wij van den *Hottentot* als geoefend krijgsman in *Europeſchen* dienst vinden. LE VAILLANT, die anders zoo veel toegebragt heeft, om het karakter dezer natie te bevrijden van veelvuldigen laster, die haar naging, heeft haar echter allerbelagchelijkst voorgeſteld, wanneer zij ooit gebezigd werd tot den gewonen krijgsdienst. „ Heeft iemand op eene kermis apen gezien, die onder de zweep van eenen hansworst de exercitie verrigten, zich door verkeerde bewegingen ſtooten, verkeerd draaijen, ſpringen of op de hurken zitten, als zij marcheren of eene beweging moeten ten uitvoer bren-

Beſchrijving der Reizen D. VII. — *Nieuwe Algem. Beſchr.* D. I. bl. 172—182, 199—228, 285—292, 352. — LE VAILLANT D. II. bl. 48, 53, 80, 89, 98. D. IV. bl. 120, 288.

brengen, dan zal hij een denkbeeld hebben van de krijgsoefeningen van onze halve wilden. Naardien geen hunner zijne regterhand van zijne ſlinker kan onderſcheiden, kan men denken, hoe zij aan het commando van den officier gehoorzamen. Alle houden zij met een mal gezigt de oogen ſtrak op hem gevestigd, maar naauwelijks geeft hij een commando, of het is, alsof zij alle te gelijk een ſtuip krijgen en elk doet eene verſchillende beweging (1)." Dit is het beſpottelijk tafereel, door hem opgehangen van het regiment *Hottentotten*, hetwelk men in den vroegeren *Engelſchen* oorlog heeft willen oprigten: daartegen ne ſteekt het berigt van JAMES CRAIG allergunſtigst af wegens zulk een regiment, door hem dadelijk opgerigt aan de *Kaap*, toen dezelve, voor den vrede van *Amiens*, in handen der *Engelſchen* was. „ Nimmer, dus ſchrijft hij, was een volk vergenoegder en dankbaarder voor het goed, dat wij hun deden. Wij hebben 'er drie honderd, meer dan negen maanden, bij ons gehad, en dewijl ik dus de gelegenheid gehad

(1) LE VAILLANT D. III. Inleid. bl. 89.

HOTTENTOTTEN.

PUBLIC LIBRARY
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS.

had heb, om hun wel te leeren kennen, durf ik verzekeren dat zij een verſtandig ſoort van menſchen zijn. Allen, die de wapenen droegen, leerden de behandeling van dezelven zeer wel en verſtonden oogenblikkelijk en volkomen al, wat hun bevolen werd. Verſcheiden onder hun ſpreken het *Engelsch* tamelijk wel. Men had ons gezegd, dat hunne geneigdheid tot dronkenſchap zoo groot was, dat wij hun nimmer onder de krijgstucht zouden kunnen brengen, en dat zij zoo diefachtig van aard waren, dat wij zeker konden wezen, dat zij zouden wegloopen, zoodra wij hun gekleed zouden hebben. Met opzigt tot het eerſte heb ik niet gevonden, dat zij meer tot den drank geneigd waren, dan ons eigen volk; en wat betreft hunnen diefachtigen aard, ſedert wij dat corps opgerigt hebben, is 'er maar één man weggeloopen, daartoe bewogen, om dat hij bij toeval zijn ſnaphaan verloren had. — Van alle de goede hoedanigheden der *Hottentotten* zal men zeker verwachten, — dus vervolgt hij, — dat ik de zindelijkheid zal uitſluiten, en het is waar, dat onze *Hottentotſche* parade geenszins in vergelijking komt

komt met ſommigen van onze geregelde regimenten. Hunne kleeding zal misſchien meer bemorst wezen, dan zij behoorde te zijn, na den korten tijd, dien zij dezelve gedragen hebben, door hunne onkunde van de middelen om ze zuiver te houden; doch die kleederen, welke door wasſching kunnen gereinigd worden, gelijk ook hunne geweren en wapenen, die zij zelve konden ſchoon maken, waren altijd in goede orde. Zij zijn thans ook zindelijk op hunne ligchamen en de manier, om zich met vet te beſmeren is thans geheel bij hun buiten gebruik. Ik heb dikwijls gezien, dat zij zich waschten in een riviertje, met geen ander oogmerk, dan om rein te wezen (1)."

Ter voorſtellinge van dit herdersvolk hebben wij ons bediend van de afbeeldingen bij LE VAILLANT voorkomende voor den man en vrouw (2), met in acht neming van het geen BARROW zegt, dat hij ze wat te veel verleelijkt, en van het geen hij zelf veel bevalliger voorgeſteld heeft, zijne

(1) BARROW D. III. bl. 60, 61.
(2) LE VAILLANT D. I. Pl. IV. en V. en D. II. Pl. X.

zijne NARINA afbeeldende (1). De hut is naar de afbeelding bij KOLBE (2); de ſchoenen, de ſagaai, de pijlkoker en boog, de tabakspijp, waarvan het dikke boveneind het mondſtuk en het boven op geplaatſte kokertje de kop is, de halsketen der vrouwe en hare melkmand zijn naauwkeurig overgenomen uit de platen van SPARMAN (3). Terwijl de *Hottentot*, in deze voorſtelling, vadzig op zijne hurken zit bij den ingang zijner hut, keert zijne vrouw van het melken der beesten weder en biedt hem eenen zeer digt gevlogten korf vol aan.

(1) LE VAILLANT D. I. Pl. VI.

(2) PREVOST *Hist. Beſchrijv. der Reizen* D. VII.

(3) SPARMAN T. I. Pl. I en II.

NAMAQUAS.

Men pleegt de volkeren van dezen naam te onderſcheiden in *kleine* en *groote Namaquas*, zonder eigenlijke opgave van de reden dier onderſcheiding, die geene betrekking ſchijnt te hebben tot eenig in het oog loopend verſchil van ligchaamsgeſtalte. De veelvuldige overeenkomst van beider zeden zoo wel, als van beider natuurlijk voorkomen, doet ze ons vereenigd voorſtellen onder hunnen gemeenzamen naam, gelijk ook BARROW ze zelve niet meer

meer onderſcheiden heeft (1). De *kleine* zouden, volgens MIDDLETON, meer binnenlands, de *groote* meer kustwaards, ten westen wonen: maar LE VAILLANT heeft ons beider woonplaats beter aangewezen, door het land der eerſten te bepalen van het *Kamisch* gebergte tot aan de westkust in de lengte en van *Namero* tot aan de oevers van de *groote Rivier* in de breedte, en dat der laatſten voornamelijk tusſchen de *groote Rivier* en *Visch-rivier* in de breedte, en van de westkust af tot ver binnenlands in de lengte, ſtrekkende alzoo het gezamenlijke land der *Namaquas* zich uit van 25° tot omtrent 30° Zuiderbreedte, en van 13° tot 17° Lengte van den middaglijn van *Parijs* (2).

In het land der *kleine Namaquas* valt geen andere regen, dan bij donderbuien, en 'er zijn jaren, waarin het aldaar in het geheel niet regent, aan welk gebrek van regenwater de geringe vruchtbaarheid van den grond wordt toegeſchreven, gelijk aan de

(1) *Chez* SPARMAN T. III. p. 284, 285.
(2) LE VAILLANT D. IV. bl. 119. Vergel. met de groote kaart in dat Werk.

de plaatſelijke ligging des lands het regengebrek geweten wordt. Van *Namero* tot de *groote Rivier* rijst hetzelve meer en meer, terwijl de bergen lager worden; aan gene zijde der *Rivier* daartegen daalt de grond en rijst het gebergte; van daar drijven de regenwolken over deze landſtreek als over eene vlakte henen, zonder door bosſchen of bergen geſtuit en gebroken, of wel *Electrisch* aangetrokken te worden, tot dat zij tegen het *Kamisch* gebergte drijven en zich op deszelfs hemelhoogen kruin in ſneeuw, of tusſchen deszelfs dalen in regen, ontlasten. Van daar echter ontvangt het land der *kleine Namaquas* weder al dat vocht, zonder welk hetzelve onbewoonbaar zou zijn, gevende het *Kamisch* gebergte in breede ſtroomen al het water terug, welk het uit de wolken als regen ontvangt (1). Deze afſtrooming heeft maar op zekere tijden plaats, en om derzelver intrekking in de zandbeddingen, waarover zij vloeit, te voorkomen, plegen de inborelingen diepe putten te graven, om het dierbare vocht te bewaren en ze zorg-

(1) LE VAILLANT D. IV. bl. 124, 125.

zorgvuldig toe te dekken, om zelfs alle uitwaseming te voorkomen (1).

Onder de zuidelijke landen van *Africa* hebben alzoo deze streken het meest een dor en woest voorkomen: maar zoo veel te meer heeft men van de ingewanden des onherbergzamen gronds verwacht. Vele goud- en zilver-mijnen heeft zich de verbeelding daarvan beloofd, doch nog niet gevonden (2).

Bloemen en insecten zijn 'er gevaarelijk wegens derzelver vergiftigden aard. Onder de eersten noemt men bijzonder eene lelijachtige plant, wier bladeren eenen oogenblikkelijken dood zouden veroorzaken aan het vee, welk 'er van at, en wier bloezem den vogel, die 'er slechts aan pikte, levenloos zou doen nedervallen. Onder de laatsten wordt de spinnekop geteld, die met deszelfs pooten, in evenredigheid van zijn ligchaam kort, drie duimen omtreks heeft, zijnde zwart en ruig van lijf, rood van bek en gespikkeld van pooten, houdende zich op onder den grond in een hol, hetwelk

(1) BARROW D. II. bl. 203.
(2) LE VAILLANT D. IV. bl. 308.

welk hij met een webbe overdekt, het geen hij als een luik weet open te zetten en te ſluiten (1). Ook ondervond LE VAILLANT de geweldige verdediging van een goud torretje, hetwelk hem een bijtend vocht in het aangezigt ſpoot, waardoor hij gevaar liep zijn gezigt te verliezen (2).

De meeste dieren ſchijnen deze gewesten verlaten te hebben (3), in welke zich de leeuw dus meermalen den mensch zelven ter prooije kiest. Rampzalig is de voorkeur, welke dit ſchrikdier aan den inboreling geeft boven alle andere menſchen, zoo dat hij hem te midden uit een aantal volkplanters terſtond zou wegſcheuren, misſchien wel, om dat het naakt van den inboreling hem gereeder voorkomt, dan het kleed van den volkplanter. Naast den inboreling ſchijnt het paard zijn geliefdst voedzel. Aan het ſchaap ſlaat hij geenen klaauw, misſchien wel om deszelfs wollige huid. Wegens de honden der *Namaquas* merkt men op, dat zij

(1) BARROW D. II. bl. 208, 209.

(2) LE VAILLANT D. IV. bl. 309, 312, 314.

(3) BARROW D. II. bl. 213. — MIDDLETON beweert het tegendeel. *Chez* SPARMAN T. III. p. 285.

zij den ſtaart naar de regterzijde omgekruld dragen, ſtrijdig met de algemeene eigenſchap van dat dier (1).

Een kleine vogel van het *Loxia* geſlacht leeft hier in eene zeldzame maatſchappij, leggende als een gemeenebest van nesten aan onder één gemeenzaam dak, hetwelk ſomtijds meer dan tien voeten omtreks heeft en eene bevolking van verſcheidene honderden bevat (2).

BARROW noemt de *Namaquas* weinig verſchillende in hunne perſonen van de *Hottentotten*, van welke zij ſlechts als eene bijzondere ſtam zijn aan te merken (3). MIDDLETON beſchrijft de *kleine* en *groote* als onderling zeer gelijk (4): doch LE VAILLANT meent de laatſten in de daad kloeker gevonden te hebben dan de eerſten, daar hij dezen kleiner dan de *Gonakas*, en genen zelfs grooter dan die noemt. Hij zelf echter vermoedt, dat het rijzige hun-

(1) BARROW D. II. bl. 212, 213.
(2) BARROW D. II. bl. 211.
(3) BARROW D. II. bl. 205.
(4) *Chez* SPARMAN T. III. p. 285.

hunner geſtalte hem misleid heeft, en zij wezenlijk niet grooter zullen geweest zijn (1). De *Namaquas* hebben, namelijk, een ſchraal voorkomen, dunne ſpille beenen, en maken daarbij eene kloeke vertooning, wijl hun de mantel tot kort op de hielen hangt. Hun gelaat is bevalliger, dan dat der *Hottentotten*, zijnde hun neus minder plat en hunne wangbeenderen minder uitpuilende. Het aangezigt der mans heeft echter een nog veel kouder en hartstogteloozer voorkomen, hetwelk hun bijzonder kenbaar maakt en aanmerkelijk afſteekt tegen de levendigheid, vrolijkheid en vurigheid, die in de trekken van het vrouwelijk gelaat ſtaan uitgedrukt, zoo dat men zich verbaast, hoe zulke droefgeestige vaders zoo vrolijke dochters en zulke blijgeestige moeders zulke naargeestige jongens kunnen voortbrengen (2). Sommige vrouwen hebben bij die levendigheid van geest eene fraaije geſtalte, maar dragen denzelfden misſtal aan onderſcheidene leden des lig-

chaams

(1) LE VAILLANT D. IV. bl. 119 en 294.
(2) LE VAILLANT D. IV. bl. 295.

chaams als de *Hottentotſche*, en wel in nog grooter mate (1), waardoor zij, tot hoogeren ouderdom gevorderd, een zeer onoogelijk voorkomen krijgen. Opmerkelijk is het, dat *Hollandſche* vrouwen in die zelfde landſtreek wel ſpoedig verouderen en zeer krom worden, maar niets van dat ſlappe en hangende aannemen, hetwelk de inborelingen in de oogen van den reiziger belagchelijk maakt, terwijl zij zelve veeleer medelijden verwekken. Dit in het oog vallend onderſcheid ſtrekt ten bewijze, dat 'er in beider geſtel eene bijzondere voorgeſchiktheid tot het eene of andere moet plaats hebben (2). De ſpoedige veroudering der *Namaquaſche* vrouwen wordt echter door geene korte levensduurzaamheid vergezeld: BARROW ten minſten ontmoetede eene, die meer dan honderd jaren telde en hem hare oudſte dochter toonde, welke reeds het hoofd was van vijf geſlachten (3).

De kleeding van den *Namaqua* is de *Krosſ*

(1) BARROW D. II. bl. 205. — Zie boven bl. 18, 19.

(2) BARROW D. II. bl. 207.

(3) BARROW D. II. bl. 207.

halfrond en gedekt met rietmatten; derzelver geraamte beſtaat uit krom gebogene ſtaken, regthoekig door anderen overkruist, en gezamenlijk eenen halve bol uitmakende. Gemeenelijk zijn zij van tien of twaalf voeten in den omtrek en zoo gemakkelijk, dat verſcheidene *Europeſche* boeren van het *Kamisch* gebergte 'er gebruik van maken (1).

Zij geneeren zich van den veebouw. Aan de horens hunner oſſen weten zij, door ze te buigen, eene regte gedaante te geven (2); ook gebruiken zij deze dieren in hunne gevechten. De daartoe afgeregten worden ſtrijdoſſen genoemd, die in het veld zoo geducht zijn voor den vijand, als gunſtig voor de blooheid en werkeloosheid van den vechter.

Schoon niet oorlogzuchtig van aard, oefent zich de *Namaqua* gaarne in den wapenhandel, en weet hij zijne vergiftigde pijlen en ſagaaijen even vaardig te gebruiken als eenig ander volk. Zelfs heeft hij zich een bijzonder wapen verſchaft, hetwelk zij-

(1) BARROW D. II. bl. 206.
(2) BARROW D. II. bl. 206.

zijne naburen niet hebben, zijnde een ſchild, van eens mans hoogte, waarmede hij zich geheel kan bedekken. Maar behalve dat zijne koelbloedigheid hem van alle beledigende drift wederhoudt, is hij ook warelijk bloode en vreesachtig van aard. De naam van eenen vijandigen nabuur is genoeg, om hem te doen beven (1).

Het gezellige vermaak daartegen heeft meer aanlokkelijkheid voor den *Namaqua* dan men van zijne koelheid zou verwachten. Hij zoekt zelfs met drift naar de genoegens der verkeering. Alle avonden verzamelen zich mannen en vrouwen in grooten getale, en in derzelver kring neemt een van allen het woord op, om vertellingen te doen, waarna men geheele uren luistert. Het onderwerp der vertellingen ſchijnt doorgaans een feit te zijn, der natie ter eere, of tot roem van iemands bijzondere dapperheid tegen eenen leeuw of hijena. Van tijd tot tijd ſtoren de vrouwen den ſpreker door een ſchaterend gelach, terwijl de mans deftig en diepzinnig over de bijzonderheden des gevals nadenken.

Zij

(1) LE VAILLANT D. IV. bl. 299.

Zij laten het niet bij bloote vertellingen blijven in hunne gezelſchappen, maar hebben ook hunne danzen en ſpelen. De ſpeeltuigen zijn dezelfde als die der andere *Hottentotten*, maar de danzen komen met hunnen koeleren aard overeen. Zij brengen vrolijkheid noch bevalligheid in hunne bewegingen en zonder de buitenſporige dartelheid hunner vrouwen zou hun dans een lijkdans ſchijnen.

Veel verkiezelijker zijn voor hunne vadzigheid de weddingſchappen, kansſpelen en ſpelen van overleg, die zittende kunnen geſchieden en waarbij hun geduld onuitputtelijk is. Een hunner geliefdſte ſpelen noemen zij *de tijger en de lammeren.* Men trekt een langwerpig vierkant op den grond en graaft 'er een zeker aantal kuiltjes in, twee of drie duim diep; de kuiltjes ſtaan op rijen bij elkander, maar derzelver aantal ſchijnt niet vast bepaald. Het geheel neemt de gedaante aan van een ſchaakbord. Drooge ſchapekeutels verbeelden de lammeren; dezelven worden in de kuiltjes gelegd, even als wij de ſtukken op het ſchaakbord plaatſen, en voorzeker zal ook het ſijne van dit ſpel gelegen zijn

in

in de welgeſlaagde zorg voor de lammeren tegen alle listen van den tijger. — Een ander ſpel, hetwelk eeniglijk van het geval afhangt, is een eigenlijk dobbelſpel, waarbij een zeker aantal boonen voor dobbelſteenen dienen. Deze boonen, het zaad van de *Mimoſa* en het eigenlijke voedzel van den kameelpardel, zijn aan de eene zijde geteekend; men ſchudt ze in de hand, werpt ze op den grond, en men ziet hoe veel geteekende zijden 'er boven liggen. Op de kans van dit ſpel wordt hooge prijs geſteld en derzelver wisſelingen worden verſcheidene uren lang onvermoeid beproefd (1).

Van gezamenlijken eerdienst, prieſterſtand of tempels vindt men in hunne horden geen blijk (2), en men is met hunne taal te weinig gemeenzaam geworden, om hunne begrippen van het bovennaturelijke te onderzoeken (3). Hunne taal wordt wel met hetzelfde geklak uitgeſproken als die der

(1) LE VAILLANT D. IV. bl. 300—303.
(2) LE VAILLANT D. IV. bl. 297, 298
(3) LE VAILLANT D. IV. bl. 300.

der *Hottentotten*, maar is toch van dezelve zeer onderſcheiden (1).

De ganſche huwelijksplegtigheid ſchijnt zich bij hun te bepalen tot het koopen der bruid uit hares vaders hand (2). Ondanks de koelheid der mans en de levendigheid der vrouwen treft men ook bij de *Namaquas* de veelwijverij aan. De moeders zijn, bij al de dartelheid van derzelver aard, ook hier de trouwe voedſters harer kinders, die in de ziel bedroefd worden, wanneer men bij haar navraag doet naar haar gedrag bij tweelingen, als of zij in ſtaat waren een der twee te ſmoren. Even ongegrond is de fabel bevonden, dat de vaders eene zoo partijdige liefde zouden hebben voor den oudſten zoon, dat zij dien vet mesten (3).

De horden ſtaan onder het gezag van een Opperhoofd, het geen zij echter niet verder laten gelden dan in algemeene belangen (4).

Op-

(1) BARROW D. II. bl. 205.
(2) LE VAILLANT D. IV. bl. 305, 306.
(3) LE VAILLANT D. IV. bl. 290—293.
(4) LE VAILLANT D. IV. bl. 307.

Opmerkelijk is het, dat zij nog onbekend ſchijnen met het *Europeſche* ſchietgeweer, maar niet minder, dat zij door hunne naburen, *Damaras* genaamd, met de ertsſmelting bekend zijn. Derzelver beſtaan hangt eeniglijk van den ruilhandel af in koper en in koralen. Om het koper uit den erts te halen, waarvan hun grond zeer grooten overvloed heeft, maken zij eenen oven van ſteen en klei, leggen drie lagen van houtskool en erts daar tusſchen, ſteken de houtskool aan en houden ze gloeijende door blaasbalgen van gemsvel met den hoorn van het dier, als eene pijp, daaraan. De erts is een glazige kopererts met zwavel gemengd, die door eene matige hitte uitgedreven wordt en het koper in deszelfs zuiveren ſtaat achterlaat. Van het koper maken zij kettingen, ringen en armbanden. Twee ſtukken ſteen, het eene tot aanbeeld, het andere tot hamer dienende, is al hun gereedſchap, en echter zou hun werk geene oneer doen aan beter werktuig. De ſchalmen der kettingen, die zij maken, zijn allen open, ten blijke, dat hun de kunst om te ſol-

dee-

(1) LE VAILLANT D. IV. bl. 282.

deeren nog onbekend is. Deze menſchen wonen ten noorden der *Namaquas* en leven, zonder eenig vee op eenen dorren grond, alleen van hunnen kunsthandel. Zij hebben meer overeenkomst met de *Kaffers* dan met de *Hottentotten* en laten een ruim veld over om naar hunne afkomst van een vroeger beſchaafd volk te giſſen, wanneer men hunne kunstuitvinding niet aan het geval wil toeſchrijven, hetwelk hun echter even gemakkelijk de ertsſmelting kan geleerd hebben, als de *Phœniciërs* door hetzelve aan de uitvinding van het glas zijn gekomen (1).

Schoon MIDDLETON, vroegere reizigers afſchrijvende, verzekerd heeft, dat de *groote* en *kleine Namaquas* een heir van twintig duizend krijgslieden kunnen leveren, over wier moed, kracht en trouw de *Europeërs* zelve zich zouden verwonderen (2), getuigt BARROW, dat derzelver talrijke ſtammen, die zeer groote kudden vee bezeten hebben, in minder dan eene eeuw tot op vier troepen zijn verminderd, die zelve niet

(1) BARROW D. II. bl. 214—216. PLIN. *Hiſt. Nat.* L. XXXVI. c. 26.

(2) *Chez* SPARMAN T. III. p. 286.

niet talrijk en voor het grootſte gedeelte in dienst zijn van de *Kaapſche* boeren, die onder hun wonen. Men gedoogt, dat de *Namaquas* hunne hutten nabij derzelver woningen opſlaan, onder voorwaarden van een zeker getal van hun volk te moeten leveren, ten einde het vee der boeren tegen de aanvallen der *Bosjesmans* en der roofdieren te verdedigen; zoo dat, na BARROW's oordeel, binnen een dozijn jaren en misſchien nog korter, het overſchot dezer ganſche natie tot den ſtaat van dienstbaarheid zal kunnen gebragt zijn. Het veelvermogende middel, waardoor deze menſchen uit hunne vrije verblijven gelokt werden tot dien ſtaat van ondergeſchiktheid, was de brandewijn. Voor een vaatje van dien drank waren ganſche kudden te koop; tot dezen handel, die hun den eenigen rijkdom ontnam, om het verderf in deszelfs plaats te laten, werd een weg naar het *Kamiesch* gebergte aangelegd, de *Compagnies-weg* geheeten; en eindelijk vond men het geraden, zich onder de werelooze *Namaquas* neder te zetten, die den voordeeligſten handel ſchenen te drijven, wanneer zij eenen os gaven voor

eene fles brandewijn, voor welke zij nu nog gaarne een fchaap betalen. Thans fchijnt wel minder misbruik gemaakt te worden van deze razende drift der *Namaquas* tot den fterken drank, maar de diepe armoede, behoudens dezelfde drift, drijft nu dit volk van zelfs naar de woningen der volkplanters, aan wier beding zij zich gaarne onderwerpen (1).

Van deze menfchen, en wel van de *groote Namaquas*, heeft LE VAILLANT ons twee afbeeldingen gegeven, welke wij hier overnemen. De man is bij hem het beeld van een Opperhoofd naar het leven geteekend, terwijl hij eene pijp bij hem rookte; de vrouw had hem lang geplaagd, om van hem te worden uitgeteekend, maar was eene der leelijkfte van hare horde (2). Hier op lettende, heeft het kunstpenfeel de vrouw een weinig vergoelijkt, met zorgvuldige inachtneming van de vaste grondtrekken in het *Namaquafche* gelaat en met uitdrukking tevens van den vrolijken

(1) BARROW D. II. bl. 203—205.

(2) LE VAILLANT D. IV. Pl. XII. en XIII. bl. 293, 294.

NAMAQUAS.

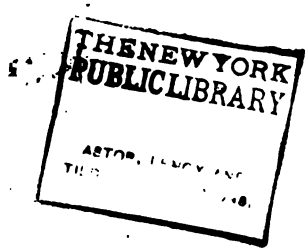
THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY

ken aard der vrouwen, die haar, jong zijnde vooral, bevallig maakt, al kunnen zij niet ſchoon genoemd worden. De man, met een koper plaatje voor het hoofd en een fraai ſchaamdekzel aan het lijf opgeſierd, ſtaat iet te verhalen met al die koelheid, welke aan zijn karakter eigen is, waarover de vrouw, met koralen in het haar, om den hals, de armen en middel, en aan het voorſchoot getooid, hartelijk zit te lagchen. Op hare zijde ſchijnt een kokertje met ſmeerzel te hangen. Min blijkbaar is het, wat de man in de linkerhand houdt; misſchien wel het voorwerp van zijn droog verhaal en van hare vrolijke ſpotternij.

108733

HOUZOUANAS.

Dat gedeelte van *Zuid-Africa*, hetwelk tusschen het land der *Kaffers* aan de oostkust, en dat der *Namaquas* aan de westkust gelegen is, en zich meer dan zes graden in de breedte uitstrekt, is het verblijf van het rondzwervende volk, hetwelk zich zelven den naam van *Houzouana* geeft (1). Dit volk wil LE VAILLANT volstrekt niet verward hebben met de *Boschjesmannen*,

(1) LE VAILLANT D. V. bl. 101, 102. BARROW D. II. bl. 67.

men, met welke hij zegt dat zij niets gemeens hebben: alles echter wat hij van de *Houzouanas* zegt, komt volmaakt overeen met het geen SPARMAN en BARROW ons van dezen verhalen, zoo dat wij niet kunnen nalaten, hun voor dezelfde menſchen te houden. Wij behouden nogthans liever den naam, dien zij zelve zich geven, dan den, hun toegevoegden, van *Boschjes* of *Boschbewoners*, om dat dezelve ook gegeven wordt aan wegloopers van de *Europeſche* ſchepen of uit den krijgsdienst aan de *Kaap*, of ook uit den huizelijken dienst der volkplanters, zich als roovers in de bosſchen ophoudende, met welke voorzeker de *Houzouanas* niet moeten verward worden, zijnde dezen zoo weinig wegloopers en vreemdelingen, dat zij veeleer voor de oorſpronkelijke en eenig vrij gebleevene ſtam van inwoners des lands moeten gehouden worden (1). Deze onderſcheiding tusſchen hun en alle vreemde wegloopers en gevluchte ſlaven brengt dan ook de drie opgenoemde Schrijvers in genoeg-

za-

(1) DAMBERGER T. I. p. 66, 67. LE VAILLANT D. V. bl. 102.

zame overeenſtemming, om ze te kunnen vergelijken, als ſprekende over dezelfde natie.

De *Houzouanas* zijn, even als de *Namaquas*, oorſpronkelijke *Hottentotten*, en hebben niets met de *Kaffers* gemeen, noch in hun naturelijk, noch in hun zedelijk karakter (1). Zij zijn zeer klein van geſtalte. De grootſte man onder hun is maar vier voet en negen duim en de langſte vrouw niet meer dan vier voet en vier duim. De middelbare grootte voor de mans is vier voet en zes duim, voor de vrouwen vier voet. BARROW zag 'er eene, welke verſcheidene kinders had en ſlechts drie voet en negen duim kon halen. Hunne kleur, haar en aangezigt toonen duidelijk, dat zij van denzelfden oorſprong zijn als de *Hottentotten*, voor wien zij echter nog zoo ver ſchijnen onder te moeten doen in ſchoonheid, dat zij voor de leelijkſte menſchen gehouden worden. Hun kin is wel minder ſpits dan die van den *Hottentot*, maar hun neus is veel platter, of liever zij hebben geenen neus, maar ſlechts twee wijde neusgaten, die

(1) BARROW D. II. bl. 67.

die ten hoogſten vijf of zes lijnen boven het gelaat uitſteken. Van daar hebben zij, van ter zijde gezien, iets gelijkende naar den aap, terwijl zij, van voren beſchouwd, meer dan de helft voorhoofd hebben. Het gelaat echter van den *Houzouana* heeft zeer veel ſprekends, het geen hem, ondanks zijn zonderling voorkomen, belangrijk en alle vergelijking met den aap tot eene laſtering der menschheid maakt. Zijn haar is meer gekroest dan dat van den *Hottentot*, en zoo kort, dat hij als geſchoren ſchijnt. Zijne oogen zijn zeer klein; derzelver bovenſte lid is, even als bij de *Chinezen*, rond aan de zijde van den neus, hetwelk hem bij den volkplanter den naam van den *Chineſchen Hottentot* doet dragen (1).

De kleur der *Houzouanas* is niet zoo donker als die van den *Hottentot* (2), om dat zij geen gebruik maken van de algemeene huidbeſmering; hunne huid ſtrekt hun eenig-

(1) LE VAILLANT D. V. bl. 93, 94. BARROW D. II. bl. 60. Ook is BARROW niet vreemd van de gedachten eener oorſpronkelijke gemeenſchap met de *Chinezen*, door de *Egijptenaars* en *Ethiopiërs*. — D. II. bl. 66, 67.

(2) LE VAILLANT D. V. bl. 93.

eeniglijk ten handdoek. Het haar en aangezigt wordt bij ſommigen met rooden oker gekleurd en bij enkelden zwart gemaakt met de kern eener gebrande noot (1). Over het geheel wordt hunne kleur loodkleurig genoemd, even als die van de *Maleijers*, die aan de *Kaap Boeginezen* heeten.

De geſtalte dezer menſchen is welgeëvenredigd, vlug en ſterk. Bij de vrouwen hebben echter de gebreken, welke men bij de *Hottentotſche* vindt, in de grootſte mate plaats. De geweldige uitzetting van het kruis der lendenen vangt reeds in derzelver kindsheid aan, zoo dat meisjes van drie jaren bij de minſte ſchuddende beweging die zelfde belagchelijke drilling maken, die bij meer bejaarde *Hottentotſche* vrouwen opgemerkt is; welke uitzetting zoo zeer toeneemt, dat de moeders, op weg zijnde, hunne kleine knapen bij zich laten achter op ſtaan, even als een knechtje bij ons op een rijdtuig. Alzoo vertoonen zich ook bij de meisjes reeds die verlenging en verſlap-

(1) BARROW D. II. bl. 74, 75. — LE VAILLANT meent, dat zij zich ook geheel beſmeren. D. V. bl. 110.

ſlapping der ſchaamdeelen, waarover zoo veel geſchil is geweest, doch nemen ook met de jaren toe tot eene verbazende mate, blijkende alzins voortbrengzels te zijn der natuur zelve, welke de vrouwelijke eerbaarheid hier ten eenemaal afhankelijk heeft gemaakt van den vrouwelijken wil, daar zij door deze geſteldheid boven alle verkrachting verheven ſchijnt (1). Het mismaakte in der vrouwen geſtalte doet echter derzelver ongemeen fraaije voeten, handen en armen niet voorbijzien (2).

De *Houzouanas* zijn veel ſterker van geſtel en langer van leven, dan de *Hottentotten* Men ziet onder hun vele voorbeelden van hoogen ouderdom (3). Door de aanhoudende gewoonte van naakt loopen gehard, zijn zij zoo ongevoelig voor de afwisſeling van de lucht, dat zij zich uit het brandende zand der vlakte in het midden van de ſneeuw en het ijs der ſneeuwbergen begeven, zonder den overgang van hit-

(1) LE VAILLANT D. V. bl. 106—108. BARROW D. II. bl. 61—64.

(2) LE VAILLANT D. V. bl. 108, 109.

(3) BARROW D. II. bl. 75

hitte tot koude te bemerken (1). Zij verkiezen echter de warmte en klagen over dezelve nimmer, al is het in het heetst van den zomer (2). Even onwrikbaar verduurt hun geſtel den knellendſten honger, ſchoon dezelve hun tot een geraamte vermagert. Zij behouden bij denzelven al hunne vlugheid, komen bij ruim voedzel met eenige weken weder rijkelijk in het vleesch, en blijven bij de grootſte gulzigheid en de onguurſte ſpijzen bevrijd van alle gebreken der maag, welke zich gemakkelijk van al het overtollige ontlast en terſtond weder met nieuwe prikkeling doet gevoelen (3).

De mans dragen geene andere kleeding dan eenen gordel uit de huid van eenen ſpringbok, waarvan een gedeelte in lange draden voor de ſchaamte hangt, welke draden echter te dun en te weinig zijn, om voor eene volkomene bedekking te dienen, waartoe zij ook gebruik maken van den *Hottentotſchen* jakhals. Bij de vrouwen ſchijnt geen meer

(1) LE VAILLANT D. V. bl. 95.
(2) SPARMAN T. I. p. 272.
(3) SPARMAN T. I. p. 262, 263.

meer gevoel van ſchaamte te heerſchen, dan bij de mans, daar zij zich weinig bekreunen, ontbloot van eenig bedekzel gezien te worden, ſchoon zij toch eenen ſchaamlap dragen, die tot de helft der knieën valt, maar dikwijls gansch op zijde zit, en zich ook meermalen een droog geſchoren vel om de lendenen ſlaan, hetwelk, dun en buigzaam zijnde, alle de bewegingen van haar ligchaam volgt (1).

De opſchik wordt door de *Houzouaanſche* vrouwen zeer bemind; ſomtijds dragen zij mutſen van ezelshuiden in de gedaante van helmen, en verſieren zich met koraalen rondom het voorhoofd. Zij hangen zich ook ſtukjes koper, ſchelpen of koralen [illegible]kettingen om den hals en om het lijf, waarbij nog lederen arm- en ſcheenringen komen, ten zij men dezelven liever als middelen van beveiliging, dan als deelen van opſchik, wil houden. Alzoo zijn voorzeker de voetzolen, welke zij, gelijk ook de lederen ringen, met de mans gemeen hebben. Nog heeft

(1) BARROW D. II. bl. 58. LE VAILLANT D. V. bl. 109.

heeft de vrouw doorgaands eenen vetkoker op zijde hangen, om zich uit te beſmeren, en eenig ander tuig, hetwelk tot haren tooi behoort, terwijl zij in de hand eenen ſtok houdt, om zich op weg te onderſteunen, en den ſtaart van een dier, aan eenen houten ſteel vast gemaakt, waar mede zij zich het zweet afwischt (1).

De woningen dezer menſchen zijn ſomtijds klooven van rotzen of holen van boomen, wanneer hun voortvluchtig leven het opſlaan van hutten belet; anders plaatzen zij dezelven kraals gewijze bijeen, even als de *Hottentotten*, wier hut echter het dubbeld van de hunne kan geacht worden, hebbende deze de gedaante van eenen rechtſtandig doorgeſneden bijenkorf. De opene zijde wordt door eene mat van gras afgeſloten. Deze hutten zijn omtrent drie voet hoog en vier voet wijd, hebbende in het midden van den grond een gat, niet ongelijk aan het nest van eenen ſtruisvogel, waarin een weinig gras ligt, hetwelk tot bed ver-

(1) LE VAILLANT D. V. bl. 209. BARROW D. II. bl. 59.

verſtrekt, en waarop zich het ganſche gezin zonder eenige afzondering ſchijnt neder te leggen (1).

De ganſche leefwijze der *Houzouanas* beantwoordt aan deze ruwheid. Van landbouw noch veeteelt wetende, leiden zij eeniglijk een jagersleven, hetwelk hun aan veelvuldig gebrek bloot ſtelt, wijl hun land weinige natuurlijke voortbrengzelen heeft, die hun tot voedzel kunnen verſtrekken. De bollen van de *iris* en eenige weinige wortels zijn alles, wat hun het plantenrijk oplevert en welke zij met de uiterſte zorgvuldigheid opdelven en raauw ten lijve ſlaan. Een ander gedeelte van hun voedzel beſtaat in de poppen van mieren, welke zij braden, als mede in poppen van ſpringhanen (2), welke zij ſomtijds gemakkelijk genoeg kunnen bekomen, daar deze inſecten meermalen een ſtuk lands van eene vier-

(1) SPARMAN T. I. p. 26. BARROW D. II. bl. 57. LE VAILLANT D. V. bl. 95.

(2) BARROW D. II. bl. 51, 68, 69. SPARMAN T. I. p. 261, 262. LE VAILLANT D. V. bl. 110.

vierkante mijl zoo geheel bedekken, dat hetzelve zich vertoont als eene verbrande ſtreek, waar noch loof noch gras is (1). Gebrek aan water ſchijnt de *Houzouanas* veel minder, dan aan ſpijs, te ontrusten; wetende zij door eene bijzondere kunst het water te vinden, hetwelk onder den grond verborgen is doch zich aan eenige luchtvormige uitvloeizelen ontdekt, welke zij kunnen bemerken; volgends het getuigenis van LE VAILLANT, die zelf verzekert, deze kunst van hun te hebben afgezien. De *Houzouana* heeft niet, als het dier, de reuk, maar ſlechts het gezigt noodig, om zulk eene belangrijke ontdekking te doen. Hij gaat met den buik op den grond liggen, ziet van verre, en zoo de ruimte, welke hij kan afzien, eene onderaardſche bron bevat, wijst hij met zijnen vinger de plaats aan. Het boven op den grond ſtaande water en de rivieren vooral zijn hem nog veel kennelijker aan derzelver uitdampingen, zoo dat hij, dus op den grond liggende, dezelven allergemakkelijkst be-

(1) BARROW D. II. bl. 12, 21, 33.

beſpeurt, ſchoon men overeind ſtaande, door de oneffenheid van den grond, geen water hoegenaamd verneemt (1).

Niet ſlechts alle de hutgenooten, maar de geheele horde heeft een gelijk deel aan het gastmaal, hetwelk een gelukkige roof uitlevert. Eene ganſche kudde opgeligt hebbende, ſlachten zij, zonder eenige zorg voor den dag van morgen, zulk een groot aantal vee te gelijk, dat 'er welhaast eene rotlucht uit het overſchot ontſtaat, die de ganſche kraal met ſtank vervult en een aantal roofvogels lokt, aan wier vlucht alleen de boeren dikwijls ontdekken, waar zich eene horde ophoudt. Aan drie hunner gaf BARROW des avonds ten vijf uren een ſchaap, en des anderen daags 's morgens ten negen uren hadden zij het reeds verſlonden, hebbende den ganſchen nacht zonder tusſchenpoozing doorgegeten, even gulzig als de roofvogels, die op het overſchot kwamen azen. Na dezen maaltijd, zegt hij, waren hunne platte buiken op zulk eene verbazende wijze uitgezet, dat zij dezelfde menſchen niet geleken; ook zag hij, dat zij het

(1) LE VAILLANT D. V. bl. 96—98.

het bloed van het ſchaap met eenig water mengden en roerden onder de in ſtukken geſnedene ingewanden, en dat zij dezen afſchuwelijken drank met de uiterſte gulzigheid verzwolgen (1).

De *Houzouanas* leven van de jagt en van den roof alleen, onophoudelijk rondzwervende van de eene plaats naar de andere, zoo wel om de vervolging hunner vijanden, de *Hottentotten* en volkplanters, te ontwijken, als om de jagt te volgen. In alle oorden van hun land vindt men blijken hunner ſchranderheid om het wild te vangen. Somtijds maken zij daartoe gaten in den grond, met takken en met aarde overdekt, om 'er hetzelve in te doen nederſtorten; dan weder bezetten zij ganſche ſtreken met ſteenen als met eenen ringmuur, waarin eenige gaten worden open gehouden, en waarbij de jager zich in hinderlage legt, tegen dat het wild dezelven doorkomt, terwijl men, om het hier toe te lokken, ſtokken in den grond ſteekt met de zwarte veders van ſtruisvogels 'er aan (2).

Zoo

(1) BARROW D. II. bl. 73, 74.
(2) BARROW D. II. bl. 69, 70.

Zoo lang de jagt hun voedt of het hun aan geen ander middel van beſtaan in wortels, mierenpoppen of ſprinkhanen ontbreekt, houden zij zich in den omtrek van de bergen en rotzen op, welke hun de zucht naar veiligheid en vrijheid doet bewonen: maar wanneer het gebrek hun knelt, gaan zij over tot roof en plundering. Als dan zien zij van hunne hoogten in het woud, of zich ergens eene kudde vertoont, en gaan die opligten of dooden. Keeren zij meermalen zonder buit weder, om dat de prooi hun reeds ontgaan is of te wel verdedigd wordt, dan ſlaan niet zelden de vrouwen, door den honger en het geſchreeuw der kinderen verbitterd, tot woede over, en ſparen verwijtingen, ſcheldwoorden noch bedreigingen. Men wil ſcheiden, men wil geene mans hebben, wien het aan moed ontbreekt; men wil anderen opzoeken, die vrouwen en kinders kunnen onderhouden. Eindelijk, na alles uitgeput te hebben, wat woede en wanhoop kan ingeven, maakt men de ſchortjes los en ſlaat 'er de mans mede om de ooren. Door dien duldeloozen hoon woedende geworden, zetten dezen hunne krijgsmutzen op, zijnde eene ſoort

van helm, gemaakt van den nek van den Hijena, welks lang haar hun op het hoofd wappert, en gaan als dolle henen, om niet weder te keeren zonder roof: maar dan ook komen hun de vrouwen tegen met alle liefkoozingen en prijzen hunne dapperheid; dan vergeet men de voorledene ongemakken en ſlempt en dartelt men, tot dat nieuwe behoeften de vorige tooneelen doen wederkeeren (1).

Schoon het de honger en de wanhoop zijn, die hun tot den roof drijven, plegen zij denzelven met zoo veel overleg en wreedheid, als men alleen van een geregeld handwerk en eenen zeer bitteren aard kan verwachten. Worden zij bij het vervoeren van den roof vervolgd, dan verdeelen zij zich; en de eene partij drijft het geroofde weg, terwijl de andere met de vervolgers handgemeen is. Hunnen roof niet kunnende behouden, dooden zij het vee met hunne vergiftigde pijlen. Eenen *Hottentot* gevangen krijgende, die zijns meesters goed bewaart, brengen zij hem niet ſlechts

(1) LE VAILLANT D. V. bl. 88, 89. BARROW D. II. bl. 70.

ſlechts ter dood, maar zijn zelfs vindingrijk in hunne wraak, rukkende hem niet zelden de ingewanden uit het lijf, de nagels van de vingers, of de herſenpan van het hoofd. Het door hun geſtolen vee, hetwelk niet terſtond geſlacht wordt, drijven zij op ſteile bergen en laten het aldaar zonder voedzel, tot dat zij het noodig hebben, indien het niet vroeger van gebrek omkomt. Zelven door de boeren omſingeld in hunne horde, vechten zij woedende tot den laatſten man. Niet zelden werpen eenigen hunner zich midden onder hunne beſtrijders; alzoo ten kosten van hun eigen leven gelegenheid gevende aan hunne medemakkers, om in de verwarring, daar uit ontſtaan, te zekerer te treffen met hunne vergiftigde pijlen, en aan de vrouwen en kinderen, om de vlugt te nemen. (1).

Hunne wapenen beſtaan voornamelijk in boog en pijlen, maar ook in korte en vergiftigde ſagaaijen. De pijlen zijn zeer kort en worden in een pijlkoker van achttien duim lengte en vier duim middellijns over den ſchouder gedragen. In deze kokers heb-

(1) BARROW D. II. bl. 71, 72.

hebben zij ook kleine kwastjes, om hunne wapenen met gif te beſtrijken, alsmede ſtukjes ijzer, rooden oker, beentjes van eenen ſtruisvogel en twee ſtukken hard hout, om door wrijving vuur te maken, waarmede zij eenig verdord gras in brand kunnen ſteken. De kleine jongens dragen reeds hunnen boog en pijlkoker, van de aloëſchors gemaakt en met hagedisſenvel overtrokken (1). Somtijds ſteken de *Houzouanas* hunne pijlen rondom hun hoofd in eenen haarband, met het dubbelde oogmerk, om ſchielijk tot ſchieten gereed te wezen, en om zich ſchrikkelijk in het oog hunner vijanden te vertoonen (2).

De vrees van zelve overvallen en gevangen te zullen worden door de volkplanters houdt hun gemeenelijk bij dag in hunne hutten, en doet hun zoo veel mogelijk hunnen togt verbergen. Zij nemen daarom bij verhuizingen of optogten hunnen weg liefst door diepten en over de toppen

(1) BARROW D. II. bl. 72, 73. LE VAILLANT D. V. bl. 99. SPARMAN T. I. p. 258—261.

pen der bergen, vertrekkende doorgaans bij nacht, zoo dat zij dikwijls reeds honderd mijlen en meer ver zijn, wanneer men hun nog zeer nabij waant (1). Het vuur maakt ook hier eene ſeintaal uit, welke de *Houzouanas* volkomen magtig zijn. Het zij men eene overwinning of nederlaag, eene aankomst of vertrek, eene gelukkige ſtrooperij of verlegenheid wil te kennen geven, het getal der vuren en derzelver verſchillende plaatſing verkondigt dit zeer verſtaanbaar. Zij zijn echter zeer omzigtig, om van tijd tot tijd hunne ſeinen te veranderen, ten einde ze geheim te houden voor hunne vijanden. Gedurende de vijf dagen, welke LE VAILLANT bij hun verkeerde, waren drie vuren, op twintig ſchreden afſtands in eenen gelijkzijdigen driehoek geplaatst, het ſein, om zich te verzamelen. Door deze gedurige ſeinverandering alle vijandelijke verraſching of misleiding voorkomende, merken zij tevens aan de plaatzing der vuren, of zij door hunne eigene natie, dan wel

(1) LE VAILLANT D. V. bl. 103.

wel door eene vreemde horde ontſtoken zijn (1).

Gelijk zij de ſnelſte loopers zijn, die het paard van LE VAILLANT, hoe ſterk ook aangezet, gemakkelijk bijhielden, en de vlugſte beklimmers van de ſteilſte en moeilijkſte rotzen (2), zoo zijn zij ook ſcherpſchutters met hunnen pijl en boog, over wier kunst dezelfde reiziger zich niet genoeg kon verwonderen (3).

De aard der *Houzouanas* is zeer verſchillende van die der *Hottentotten*. Daar deze voor een lui leven alles zouden opgeven, is genen een werkeloos leven ondragelijk.

Hunne

(1) LE VAILLANT D. V. bl. 112—114, 133. — BARROW D. II. bl. 49.

(2) LE VAILLANT D. V. bl. 89, 96. BARROW D. II. bl. 61. Eene zonderlinge gewoonte der mans, om de ballen boven op het achterſte gedeelte der roede te halen, waar zij zonder eenig ongemak blijven zitten, wordt door BARROW opgegeven en als een middel ter beſpoediging van hunnen loop beſchouwd. Misſchien is het ſlechts een middel van beveiliging bij het ſnellen door ſtruiken en rotzen, of in den ſtrijd tegen onbeſchofte aanvallers. — Maar de aard der zaak gedoogt geene verdere overdenking.

(3) LE VAILLANT D. V. bl. 152—155.

Hunne bedrevenheid in het werktuigelijke blijkt aan hunne pijlen, die met eene bijzondere netheid zijn gemaakt, aan hunne korven, die zij in de rivieren plaatſen, om visch te vangen, aan hunne keurig gevlochtene matten van gras, en ook aan de afteekening van verſcheidene dieren op de kanten van rotzen (1).

Hunne taal is aan die der *Hottentotten* zeer gelijk en echter verſtaan zij elkanderen niet. De *Houzouana* herhaalt de tongklapping, welke de *Hottentot* ſlechts eenmaal aangeeft, bij elke lettergreep van een woord; dit verzwaart de uitſpraak zijner tale aanmerkelijk en echter wordt zij door verſcheidene *Sneeuwbergers*, die *Houzouaanſche* vrouwen tot voedſters hebben gehad, even gemakkelijk geſproken als door de inborelingen (2).

Geene burgerlijke regering noch eenige onderwerping heeft 'er bij deze natie plaats. Zij kennen den naam van *Kapitein* noch Opperhoofd. Elk is meester in zijn eigen huisgezin, en volkomen vrij om bij de hor-

(1) BARROW D. II. bl. 76.
(2) BARROW D. II. bl. 77.

de te blijven, of haar, naar eigen goedvinden, te verlaten (1).

„ Zij hebben volſtrekt geen denkbeeld van een Opperweezen en oefenen dus geenen eerdienst, zegt de Zendeling KICHERER: echter, — dit laat hij 'er terſtond op volgen, — koesteren zij eenen bijgeloovigen eerbied voor een klein inſect, bekend onder den naam van *kruipend blad*, en gelooven, dat, wanneer zij hetzelve ergens ontmoeten, dit als een gelukkig voorteeken mag aangezien worden, maar indien zij hetzelve dooden, zulks een vloek over den dader brengt. Ook hebben zij — dus vervolgt hij — eenig denkbeeld van eenen boozen geest, die naar hunne meening oorzaak van hunne ziekten zijn zou. Om zijne ſnoode oogmerken te verhinderen, wordt eene zekere ſoort van menſchen gebruikt, die door kloppen en ſlaan bij de zieken een verbazend leven maken, waarmede zij ſomtijds uren lang achter een aanhouden (2)."

Mans

(1) BARROW D. II. bl. 55.

(2) KICHERER, *Berichten aangaande zijne zending tot de Heidenen*, *Amſt.* 1805. bl. 24, 35.

Om-

Mans en vrouwen trachten het onweder te bezweren door ſcheldwoorden en bedreigingen, en geven zich gereedelijk over aan de bedriegerijen van anderen, die eenig meerder vermogen op dit natuurverſchijnzel voorgeven, zonder hun van eenig bedrog te verdenken, wanneer derzelver bezweringen even weinig als hunne eigene afdoen, gaarne geloovende, dat magtiger toovenaars hun daarbij inden weg ſtaan (1).

Dezelfde noot, wier gebrande kern hun het zwartzel voor hun aangezigt verſchaft, levert hun ook eene olij, welke hun meer nut, dan alle bezwering, doet tegen de verſtijving der ledematen, waarvoor hun ruw leven zoo zeer bloot ſtaat (2). De bezwering zelve gaat echter met vrij wat uitwendigs gepaard, want de toovenaar laat doorgaans den zieken plat op den buik liggen, zet zich op deszelfs rug, en beukt hem vrij wat met volle vuisten

Omtrent het *kruipende blad* geldt hier weder de aanmerking, door SPARMAN bij de *Hottentotten* gemaakt. Zie boven bl. 62, 63.

(1) SPARMAN T. I. p. 271—273.

(2) BARROW D. II. bl. 75.

altijd gereed, om anderen dienst te doen, zonder ooit hinderpalen te tellen, en zijnde in karakter en aard ver boven de *Hottentotten* verheven. Bovenal behaagde hem hun openhartig en lagchend gelaat, waarop wel de ſterkſte hartstogten kennelijk werden, maar die als losſe wolken ſpoedig overdreven, zoo dat dezelfde openhartige, vertrouwelijke en ongeveinsde ziel zich weder in alle gelaatstrekken vertoonde. Hunne nieuwsgierigheid naar vreemde voorwerpen kenmerkte nimmer die bloote onnozele verwondering of kinderachtige begeerlijkheid, die andere onbeſchaafde volkeren of zoo belagchelijk, of zoo diefachtig maakt, maar veeleer die belangſtelling, welke kunstwaardering aanduidt (1).

Hun armoedig en voortvlugtig leven wederhoudt hun ook niet van vrolijke uitſpanning en vermaak. Menigmalen danzen zij, bij het maanlicht, van het ondergaan der zon af tot haren opgang. Men wil ook, dat hunne vreugde uitbundig is bij den eerſten donder, die na den winter komt, en voor een bode wordt gehouden van den te-

(1) LE VAILLANT D. V bl. 158.

terug keerenden zomer; alsdan ſnijden zij de beestenhuiden, waarmede zij zich in den winter dekken, aan ſtukken, werpen de lappen in de lucht en danzen geheele nachten achter een. De kleine ronde plaatſen, rondom hunne hutten, bewijzen hoe gemeenzaam dit vermaak onder hun is (1). Het ſchijnt ook BARROW toe, dat hunne armoede hun niet van de veelwijverij wederhoudt; hij meent, dat elk man twee vrouwen heeft, eene oude, die boven het kinderbaren is, en eene jonge; dat ook geene graden van bloedverwantſchap worden in acht genomen bij het huwelijk, behalve die van broeders en zusters, ouders en kinders: maar hij zelf geeft dit ſlechts als een vermoeden op, waarvoor hij geenen genoegzamen grond bijbrengt (2).

Het geen KICHERER van deze menſchen zegt, ſteekt geweldig af bij het goede, hetwelk wij van hun vermeld vinden. „Volgends hem, wasſchen zij zich nimmer, maar laten het vuilnis toenemen, zoo dat het hun bij ganſche brokken van de elle-

bo-

(1) BARROW D. II. bl. 68.
(2) BARROW D. II. bl. 57, 58.

bogen hangt. Hunne hutten zijn holen met een zoogenaamd rietdak, waar onder zij digt op elkanderen liggen, als varkens in een ſchot. Zij zijn verbazend lui en door ſcherpen honger alleen in bedrijf te brengen. Huizelijk geluk is hun onbekend; zij hebben verſcheidene vrouwen, doch kennen geene huwelijksliefde; zorgen weinig voor hunne kinders; ſtraffen ze in woede en ſlaan ze dan meestal dood, gelijk 'er de kinders ook doorgaans het leven bij inſchieten, wanneer tusſchen vader en moeder, of tusſchen de vrouwen zelve twist ontſtaat, en de onderliggende partij zich aan die onnozelen wreekt; ook dooden de *Boschjesmannen* hunne kinders bij onderſcheidene gelegenheden, zonder de minſte wroeging, het zij om geen bezwaar op de vlugt te hebben, het zij om eenen leeuw te ſtillen, die voor hun hol ſtaat te brullen. Zoo dra de kinders kunnen kruipen, verliezen zij reeds de moederlijke zorg. Bij ſommige gelegenheden echter, merkt KICHERER zelf aan, ontdekt men in hun ſlaauwe vonken van genegenheid, welke hun gelijk ſtellen met het redelooze vee. Zeer dikwijls verlaten zij al mede hun-

hunne oude bloedverwanten, wanneer zij gins en herwaards trekken om te jagen. Als dit gebeurt, zegt hij, laten zij het oude mensch achter, voorzien van een stuk vleesch en de schaal van een struisvogelei met water gevuld, en, als die geringe voorraad op is, moet het arme verlaten schepzel van honger sterven of eene prooi der dieren worden. Velen van deze wilde *Hottentotten* leven van moord en roof, en zijn schuldig aan de afschuwelijkste en schreeuwendste wandaden. — Ziet daar den geest van het volk, zegt die Zendeling, tot hetwelk Gods voorzienigheid onzen loop gerigt heeft, en uit hetwelk, dank zij zijnen naam, velen door zijnen geest geroepen zijn tot het deelgenootschap aan het *Euangelium*, gesteld tot opgerigte teekenen van zijne almagtige genade (1)." Zeer blijkbaar is het, dat KICHERER deze menschen van de ongunstigste zijde heeft vertoond, om derzelver bekeering als zoo veel treffender wonder te doen voorkomen: maar van die ongunstige zijde zelfs zijn alle zijne trekken even merkbaar verzwaard en

(1) KICHERER bl. 25—31.

en vergroot, zonder toevoeging van de minſte verzachting; die het lot dier ſtervelingen zoo rijkelijk vergunt. Van hun toch geldt veel nadrukkelijker dat alles, het geen ter verſchooning voor de *Hottentotten* is aangevoerd, daar zij een onvergelijkelijk rampzaliger leven leiden; ook is KICHERER zelf het ſprekende bewijs tegen zijne eigene verklaring. Hij toch heeft verſcheidene jaren geleefd onder eene horde van de armoedigſten en ellendigſten, die hij had kunnen ontdekken, zonder eenig gevaar van hunne woestheid, wreedheid of ondeugd, en is zoo gehegt geworden aan deze beklagelijke ſoort van menſchelijke wezens, dat hij niet dan met moeite en aandoening tot het beſluit is gekomen om zijne geringe kudde te verlaten (1). Hoogstbelangrijk zou het voor de menschkunde zoo wel, als voor den Godsdienst geweest zijn, den weg vernomen te hebben, langs welken die Zendeling tot de bekeering van zulke menſchen geraakt zij: maar hij heeft niet verkozen iet van zijn eigen werk te zeggen, om alle eer aan God te laten, welke wij echter gelooven geenzins te

(1) BARROW D. III. bl. 63, 64.

te krenken, wanneer wij uit die bekeering zelve het beſluit trekken tot een veel beter voorafgaand karakter in deze menſchen, dan KICHERER daarvan heeft opgegeven. Zijn medearbeider VAN DER KEMP verwaarloosde ten minſten niet het voorafgaand karakter in aanmerking te nemen in zijn zendelingwerk, wanneer hij de *Kaffers* verliet als min geſchikt, om voordeel te trekken uit zijn onderwijs, ten einde hetzelve bij de meer handelbaare *Hottentotten* aan te vangen (1).

Deze handelbaarheid, welke KICHERER zoo gelukkig bij de *Houzouanas* ondervonden heeft, ſtrekt warelijk tot geene geringe eer voor hunnen eigenlijken aard. Hunne geſchiedenis, hunne ondervinding en hunne leefwijze zijn toch zoo veele gronden, waarop de uiterſte onhandelbaarheid als allernaturelijkst in hun zou kunnen verdedigd worden. Toen de *Europeërs* zich het eerst aan de *Kaap* nederzetteden, bewoonden de *Houzouanas* de ſneeuwbergen enderzelver omſtreek, en leefden in goede verſtandhouding met de volkplanters, voor

(1) BARROW D. III: bl. 65, 167.

voor welke zij even gaarne arbeidden, als deze zich liefst van hunne grootere werkzaamheid bedienden. Zoo lang deze arbeid hun gematigd werd opgelegd en billijk vergolden, duurde die verſtandhouding voort, maar deze dienst weldra in eene geweldadige ſlavernij verkeerende, trokken zij hunne handen terug. Nu wilde men hun met de wapenen noodzaken, maar men deed hun ſlechts hunne verblijven verlaten, onder de duurſte eeden voor zich en hunne nakomelingſchap van wraak over het geleden onregt (1). Deze eed is nimmer verbroken, en, in plaatſe van de minſte poging bij het Bewind der volkplanting, om dit volk te bevredigen, zijn 'er tegen hetzelve beſluiten genomen en ten uitvoer gebragt, die het dwingen, om bij dien eed te volharden. 'Er werd vastgeſteld, dat allen, die levendig gevangen werden, door het lot zouden veroordeeld worden, om tot aan hunnen dood als ſlaven te dienen. Verſcheidene, dien dit lot trof, droegen het, bij eene goede behandeling, geduldig: maar zij, die wreede meesters vonden, ont-

(1) LE VAILLANT D. V. bl. 104—106.

ontliepen dikwijls hunne ſlavernij, en vervulden hunne landgenooten, tot wie zij wederkeerden, met nieuwe wraak, zoo dat 'er nog telkens geregelde krijgstogten tegen hunne aanvallen op de volkplanters gevorderd worden (1). Bleef het nogtans hierbij, dan zelfs mogt men het einde van dien ouden wrok, of ten minſten van deszelfs uitwerking voorzien, voor zoo ver de *Houzouanas* toch, buiten eigen gebrek, geene vijandelijkheden gaan ondernemen, en dit eigen gebrek zou een einde nemen, wanneer zij gerust hun land konden bewonen en in den veebouw, die hun oorſpronkelijk niet vreemd geweest is, een zekerder beſtaan dan in de jagt vinden, waarna het dan ook aan de wijsheid en menschlievendheid van het Bewind der volkplanting ſtaan zou, om dit ganſche volk met de *Europeërs* te verzoenen, en in derzelver beſchaving te doen deelen: maar lust het nu de volkplanters of *Kaapſche* boeren ſlechts, om zich eenige ſlaven aan te ſchaffen, dan wordt op deze menſchen eene jagt aangevangen, waarvan de wreed-

(1) BARROW D. II. bl. 2—5.

wreedheid en onmenſchelijkheid zich geen minder vermaak voorſtellen, dan van de jagt op het wild in de bosſchen van *Europa*. Even vrolijk als op eene gewoone jagtpartij, zegt SPARMAN, gaat men hier de banden der natuur tusſchen echtgenooten, ouders en kinders vaneenſcheuren. Niet te vreden met eene ongelukkige gade haren echtvriend en beſchermer uit de armen geſcheurd te hebben, neemt men den nacht te baat, om hare kinders te ſtelen, wel wetende, dat de moederlijke tederheid niet zal nalaten de kleinen te volgen. Die zelfde kinderliefde, even blakend in het hart dezer moeders, als ergens elders bij den mensch, ſtrekt daarna ook den planter ten waarborg tegen het wegloopen zijner ſlavinnen. Somtijds echter is die waarborg zelf te zwak bij de onmenſchelijkheid zijner onderdrukking, wanneer de wegloopſter ſlechts eenige hoop heeft van daarna ook hare kinders te zullen wederkrijgen; die gelegenheid wacht zij dan, rondzwervende in de omſtreek, doch zich ſchuil houdende in de bosſchen, angſtvallig af, tot dat zij, de woning van den planter nog meer ſchuwende dan het hol van den leeuw,

HOUZOUANAS.

NEW YORK
LIBRARY

leeuw, de prooi wordt van een verſcheurend dier, of wel omkomt van honger (1).

Bij LE VAILLANT vinden wij de naauwkeurige afbeelding der *Houzouanas* (2), wier gebreken zoo veel regt hebben op onze verſchooning, als hunne ellenden op ons medelijden. Wij hebben ze hier voorgeſteld in derzelver bijzonder eigen toeſtand. Man en vrouw verlaten met den avond hunne hut, om op het vuurſein af te gaan, hetwelk op eene naburige hoogte brandt. Hunne armoede draagt alles mede, en hunne vlugheid ontziet rotzen noch bergen.

(1) SPARMAN T. I. p. 267—269. BARROW D. II. bl. 77—79, 70, 71.

(2) LE VAILLANT D. V. Pl. XVI—XIX.

KAFFERS.

De *Kaffers* zoo wel, als de *Hottentotten*, dragen eenen naam, die aan beider talen oneigen is. Het woord *Kaffer* kan zelfs door niemand hunner worden uitgesproken, dewijl zij den letter R nooit gebruiken. Het beteekent in het *Arabisch* eenen *ongeloovigen* en is een scheldnaam in den mond der *Mahomedanen* tegen allen, die niet van hunnen godsdienst zijn. Waarschijnelijk hebben de vroegste reizigers dien aan dit volk gegeven, wijl zij bij hetzelve geen blijk van godsdienst meenden te

te beſpeuren. Zelve noemen de *Kaffers* zich *Kousſies* (1).

Het land, door hun bewoond, grenst ten zuiden aan de zeekust van *Africa*, ten noorden aan het land der *Houzouanas*, ten westen aan de volkplanting van de *Kaap* en aan de *Namaquas*, en ten oosten aan een volk van hetzelfde geſlacht, hetwelk zij *Tamboekies* noemen (2).

De luchtgeſteldheid is 'er aan de ſnelſte en grootſte verandering onderhevig bij de nadering of verwijdering van de kust en bij de ongelijkheid van den grond, op welken bergen en moerasſen elkander verwisſelen. In den tijd van een uur na het aftreden van eene hoogte bij de *Visch-rivier* zag men eenmaal de *Thermometer* klimmen van 72° tot 120°, terwijl dezelfde ſchaal den vorigen dag op de eerstgenoemde plaats ſlechts 52°, in plaats van 72° had geteekend (3).

Over het geheel is het land zeer vruchtbaar, zijnde doorſneden met eene menigte ri-

(1) BARROW D. I. bl. 289. PREVOST *Hiſt. Beſchr. der Reizen* D. I. bl. 110.

(2) BARROW D. I. bl. 265.

(3) BARROW D. I. bl. 251, 252. W. PATERSON *Voyages en* 1777—1779.

riviertjes. Alle de heuvelen en de oevers dier riviertjes zijn met fraai geboomte bezet en de vlakten leveren de ſchoonſte weiden op, wier lang en mollig gras het vee ſchier voor het oog verbergt (1).

De eigenlijke ſchatten van den grond zijn ijzererts en koper; de laatſte is beſloten in eene ſoort van ſchelp, in hardheid aan gebakken ſteen gelijk, en door het volk *ſchilderſteen* genoemd, om dat deszelfs poeder, met olie gemengd, eene zeer goede verw levert (2).

Het planten- en dierenrijk zijn hier even opmerkelijk voor den Natuurkenner. Een aantal fraaije vogels zwerft gedurig tuſſchen de groote en talrijke bloemtroſſen van den *boon-boom*, wier ſcharlaken kleur tuſſchen kleine, fraaije en donker groene bladeren de ſchoonheden tart der ſchitterendſte vederen van de kleine papegaaijen, die 'er zich liefst in ophouden (3). Het rivier-

(1) BARROW D. I. bl. 248. DAMBERGER T. I. p. 142. LE VAILLANT D. II. bl. 257.

(2) BARROW D. I. bl. 300, 301.

(3) BARROW D. I. bl. 250, 251. LE VAILLANT D. II. bl. 211—215.

vierpaard daartegen is nog onbekend gebleven in zijne huishouding, ſchoon hier te huis behoorende, en reeds meermalen afgebeeld (1). Alhier treft men ſtoeterijen aan van den elefant, die deszelfs voortteling in eenen gevangen ſtaat, de dragt van twintig maanden der wijfjes, derzelver vereeniging met het andere geſlacht vijf of zes maanden na het werpen, en de vereeniging zelve, gelijk aan die van het paard en de merrie, bewijzen (2).

Het is 'er zeer ver af, dat deze belangrijkheid van het overige rijk der natuur het minder aangelegene zou moeten vergoeden van deszelfs zigtbaren opperheer: neen, de *Kaffer*, hoe verachtelijk zijn naam ook klinke, ſtaat aan deszelfs hoofd met eene majesteit zoo groot, als zijne geſtalte ergens bezit, en met een hart zoo goed, als hem eeniglijk zijne heerſchappij over het dierenrijk kan waardig maken.

Zijn ganſche voorkomen heeft niets met

(1) BARROW D. I. bl. 246, 248. D. III. bl. 155.

(2) BARROW D. I. bl. 236, 237.

met dat van den eigenlijken *Neger* gemeen (1), en onderſcheidt zich even zeer van den *Hottentot*. Tuſſchen hem en den laatſten maakt de *Guonaqua* eene middenſoort uit, die daarom door LE VAILLANT gehouden wordt voor een baſtaard, door vermenging der beide volkeren voortgebragt: deze middenſoort beſtaat naauwelijks meer, gelijk zij ten tijde diens reizigers reeds geen drieduizend hoofden ſterk was (2).

„ De vergelijkende ontleedkunde, zegt BARROW, moet een weinig verlegen ſtaan met de rangſchikking van het *Kaffer*-hoofd. Hetzelve is niet verlengd; maar het voorhoofds- en achterhoofdsbeen maken genoegzaam eenen halven cirkel uit, en een lijn van het voorhoofd af over den neus tot aan de kin getrokken, is, volgends hem, volmaakt gelijk aan dien van de meeste *Europeërs* (3)."

De mans inzonderheid munten door hun ge-

(1) BARROW D. III. bl. 146.

(2) BARROW D. I. bl. 229, 301, 302. LE VAILLANT D. II. bl. 2, 12.

(3) BARROW D. I. bl. 271, 272.

gelaat en geſtalte uit. Hun aangezigt is rond, hun voorhoofd hoog, de opſlag hunner groote oogen openhartig, gul en fier. Hun ligchaam is lang, ſterk en wel geſpierd, en heeft eene ſtoutheid in houding en in gang, die, met de goedhartigheid van hun gelaat vereenigd, hun even onvatbaar voor vrees als voor verraad vertoont. Een jong man van zes voet en tien duim was in BARROW's oogen een van de ſchoonſte ſchepzels, die ooit geſchapen zijn, geheel voldoende aan de ſchildervoorſtelling van eenen HERCULES (1).

De vrouwen trekken het oog minder door ſchitterende ſchoonheid, ſchoon velen bevallig genoeg voorkomen door vrolijkheid, vlugheid en levendigheid van geest, en al het voordeel van parelwitte, fraai geregelde tanden en helder glinſterende oogen tooverachtig weten te doen werken. Het vooroordeel tegen de kleur ſlechts verwonnen zijnde, zouden ſommigen zelfs in het bijzijn van *Europeſche* vrouwen, naar LE VAILLANT's gevoelen, voor zeer fraai kun-

(1) BARROW D. I. bl. 223, 224, 270, 271. LE VAILLANT D. II. bl. 251.

kunnen doorgaan. BARROW berispt hare kleinheid van perſoon, zwaarte van ledematen en grof geſpierde beenen, en zou daarom aan de jonge *Hottentotſche* ſchoonen den voorrang geven (1).

Het haar van beiden is kort gekruld. De kleur der huid is bruin, naar het zwarte trekkende; bij ſommigen zelfs glanzig en vrij zwart; bij anderen ſlechts donker en bronskleurig (2). Ook bij hun heeft hierin echter die misleiding voor het oog plaats, welke de bepoedering en beſmering zoo algemeen voortbrengen. Het eerſte geldt hun hoofd, het laatſte hun geheele ligchaam. Vooral behaagt hun de beprikking der ledematen en inzonderheid van het aangezigt (3).

De mans kleeden zich met beestevellen of gaan geheel naakt. Hun *Krosſ* van kalfs- of osſenhuid hangt hun over den ſchouder tot op den grond, en is op gelij-

(1) BARROW D. I. bl. 222, 223. LE VAILLANT D. II. bl. 251.

(2) BARROW D. I. bl. 224. D. III. bl. 146. LE VAILLANT D. II. bl. 1.

(3) BARROW D. I. bl. 224, 285, 286. LE VAILLANT D. II. bl. 251.

lijke wijze als de *Hottentotſche* bereid; zijnde daardoor zoo buigzaam en zacht als onze fijnſte ſtoffen. Ook de vrouwen dragen, in den regentijd of als het koud is, eenen dergelijken mantel, zijnde echter meestal kaal geſchoren. Dezelve hangt haar van achteren tot over de kuiten, en bedekt van voren, opgehaald en over den ſchouder vastgehecht, de borst. Onder dezen mantel, of ook zonder denzelven, wordt door de vrouwen niets gedragen, behalve een klein voorſchoot, om den middel vastgemaakt en op het fraaist met koralen verſierd. De man bedient zich ſlechts van een klein leder kapje, aan den gordel vastgehecht en eeniglijk, naar het ſchijnt, ingerigt ter beveiliging tegen het ſteken van inſecten, wijl hij zich doorgaands weinig bekreunt, of hetzelve ter behorelijke plaatſe zij (1).

LE VAILLANT oordeelde het met regt hoogst opmerkelijk, dat de *Kafferſche* vrouwen minder werks maakten van den op-

(1) LE VAILLANT D. II. bl. 253, 254. BARROW D. I. bl. 224, 233, 234.

opſchik, dan de mans (1): echter ſchijnt dit ſlechts bij ſommigen waar geweest te zijn, wijl eene nadere kennis met dit volk de tedere kunne al even zeer met tooi en opſchik ingenomen heeft bevonden, als de natuur zelve haar overal de zucht om te behagen heeft ingeſchapen. Nooit dekt de man zijn hoofd, maar hij ſtrooit poeder van oker in zijn haar, en ſteekt 'er ſomtijds eene veder in. Gaarne draagt hij eene halsketen van aaneengeregen beenderen van dieren, zeer wit en glad gemaakt en alzoo niet onbevallig afſtekende bij de donkere kleur van zijne huid. In deze dragt ſchijnt zeer veel verſcheidenheid plaats te hebben. Standvastig is die van arm- en beenringen, gemaakt van elpenbeen, zeer fraai gerond en gepolijst, maar altijd rammelende, wijl zij geſlotene ringen zijn, uit de ſlagtanden van den elefant vervaardigd, door welke de hand en voet moeten geſtoken worden. Behalve deze ringen draagt hij nog andere van ijzer of koper om de gewrigten zijner handen en voeten, even als hij zij-

(1) LE VAILLANT D. II. bl. 251, 253.

zijne halsketen van beenderen wel eens met een ſnoer van koralen verwisſelt, voegende dan daartoe nog eenig ſieraad in de ooren (1). De vrouwen bedekken haar hoofd meermalen met welſluitende kappen van huiden, van achteren met lange ſlippen nederhangende, en zijn voorts over het algemeen zoo ver af, van zich te willen onthouden van allen opſchik, dat zij zich gretig bedienen van alles, wat ſlechts eenige opmerking kan verwekken, hebbende ſommigen niet minder dan vijftig verſchillende ſtrengen of ſnoeren van koraal om den hals, een aantal van koperen en ijzeren ringen om armen en beenen, en derzelver mantels van voren tot achteren bezet met koperen knoopen, die zij zelfs tot in de ooren hangen, wanneer zij ze maar kunnen magtig worden. Schelpen van allerleije ſoort leveren haar almede verleijen tooi op; de ſchaal van eenen kleinen landſchildpad ſtrekt ook velen tot eenen ſmeerkoker, dien zij zorgvuldig om den hals

(1) LE VAILLANT D. II. bl. 251—254. BARROW D. I. bl. 232, 233, 224, 282.

hals dragen (1). De kinders loopen tot den ouderdom van negen of tien jaar geheel naakt, zonder eenig verſierſel, behalve een bosje lang wit haar uit den ſtaart van eenen ſpringbok, hetwelk op den kruin van het hoofd wordt vast gemaakt (2).

De *Kafferſche* hutten zijn ruimer en hooger dan de *Hottentotſche*. Zij vormen eenen halven bol, die volkomen rond is; derzelver geraamte is van latwerk, welks zwaarte en zamenvoeging genoegzame veiligheid en duurzaamheid beloven. Van binnen en van buiten zijn zij beſtreken met eene ſoort van pleiſterklei van koemest en klei, door elkanderen geſlagen en glad uitgeſpreid, en vertoonen daardoor uiterlijk eene netheid, als waren ze zorgvuldig met mortel overſtreken. De eenigſte opening, welke zij hebben, maakt derzelver toegang zoo bekrompen, dat men plat op den buik moet liggen, om 'er door te kunnen kruipen; de buitenſporigheid echter van zulk eenen in-

(1) LE VAILLANT D. II. bl. 214. BARROW D. I. bl. 224, 234, 263.

(2) BARROW D. I. bl. 234.

ingang vermindert in het oog, hetwelk opmerkt, dat deze hutten eenigłijk tot nachtverblijf ſtrekken en op deze wijze het meest beveiligd zijn tegen de verraſſing van vijanden en groote roofdieren. De grond binnen dezelven is, even als de wand, bepleisterd; in het midden is de haardſtede, omgeven met eenen opſtaanden rand; rondom de hut is, op den afſtand van vijf of zes duim, eene greppel van eenen halven voet breed en diep, waarin het water wegzakt (1). Alle de hutten der *Kaffers* zijn rond; ſommigen echter zijn niet ten vollen aan de overige opgaaf gelijk. Men ziet ze ook met een kegelvormig rietdak en van binnen in twee vertrekken verdeeld, waarvan het achterſte tot ſlaapplaats voor het hoofd des gezins, het voorſte voor het gezin zelve geſchikt is; de toegang tot het eerstgenoemde is dan ook zeer naauw; maar de algemeene ingang veel ruimer. Zulke huizen zijn omringd met paalwerk; en de ruimte tusſchen hetzelve en de woning dient dan tot bewaring van granen en vruchten, in potten van gebak-

(1) LE VAILLANT D. II. bl. 255, 256.

bakken klei, groot genoeg voor wel vierhonderd ſtoopen vocht; dezelven ſtaan op drie voeten omtrent negen duim boven den grond en zijn overdekt met een rond ſtroo dak, door palen opgehouden en hoog genoeg, om 'er van boven eenen gemakkelijken toegang in te laten (1).

LE VAILLANT vond meer dan honderd hutten in eene *Kraal* vereenigd; BARROW bemerkte dat men liefst de hoogten verkoos, om deze dorpen, gelijk hij ze noemt, ter neder te ſlaan; terwijl een der Gemagtigden van den Generaal DUNDAS van eene ganſche ſtad ſpreekt, welke hij *Leetakoo* noemt en in ligging op 26° 30′ Zuider Breedte en 27° Oostelijke Leng. van *Greenwich* bepaalt. Deze ſtad bevat wel vier duizend van de, door hem beſchrevene, woningen en eene bevolking van tien tot vijftien duizend zielen. Hij noemt de *Kaffers*, die dezelve bewonen, *Booshooanas* (2) en ſpreekt nog van berigten aan

(1) BARROW D. III. bl. 143., 144.

(2) De naam van *Booshooanas* ſchijnt dezelfde met dien der *Houzouanas*, en heeft ons in twijfel gebragt, of ook dit alles tot de nadere kennis van dat

aan den Heer FRUTER, Raad van rechtspleging aan de *Kaap*, toegekomen wegens de *Baroloos*, onder den zuidelijken keerkring woonachtig, wier hoofdſtad zoo uitgeſtrekt zou zijn, dat, indien iemand des morgens uitging van het eene uiterſte gedeelte naar het andere, hij niet voor den volgenden dag kon terug zijn, met bijgevoegde vermelding van derzelver minzaamheid, ſchranderheid, landbouw, kunſtarbeid en ſmelterijen van ijzer en koper (1), welke berigten, indien zij al vergroot mogen zijn, zoo veel ten minſten doen zien, dat 'er nog zeer belangrijke ontdekkingen te doen zijn in de binnenlanden van *Zuid-Africa*, waarbij het alreeds bekende naauwelijks in aanmerking moet kunnen komen.

Het voornaamſte huisraad bij de *Kaffers* gevonden beſtaat in korven en potten. In de eerſte bewaren zij de melk, in de laatſte kooken zij de ſpijs. De korven zijn aanprij-

dit volk behoort: maar de overeenkomst van den *Houzouana* met den *Hottentot*, en van den *Boshooana* met den *Kaffer*, heeft ons doen oordeelen, dat het hier te huis behoort.

(1) BARROW D. III. bl. 142—148.

prijzelijk wegens derzelver ligtheid en duurzaamheid: maar het middel om ze digt te doen trekken, hetwelk LE VAILLANT zegt, dat hij altijd zag bezigen, alvorens ze gebruikt werden tot het melken, is uiterst walgelijk en wordt door hunne woeste naburen zelve met regtmatigen afkeer verworpen (1). Van die afschuwelijke gewoonte echter, om ze als waterpotten te gebruiken, schijnt BARROW niets vernomen te hebben: integendeel zegt hij, dat deze korven nooit worden gewasschen of schoon gemaakt, even min als de *Hottentotsche* (2); ook gewaagt 'er DAMBERGER niet van, doch die wederspreekt ook stellig het gebruik van aarden potten bij de *Kaffers* (3), en toont alzoo, hoe bezwarelijk het zij met onderscheidene Reizigers te raadplegen, zonder gevaar te loopen van alle geloof aan hunne, zoo dikwijls strijdige, verhalen op te geven. Misschien had de onhebbelijkheid der *Kaffers* eenigtijk plaats bij pas gevlochtene korven: maar het walge-

(1) LE VAILLANT D. II. bl. 175, 176.
(2) BARROW D. I. bl. 225, 270.
(3) DAMBERGER T. I. p. 110.

gelijke des onderwerps verbiedt ons hierbij langer ſtil te ſtaan.

Schoon de *Kaffers* voornamelijk leven van het plantenrijk, ſchijnen zij maar weinig gewasſen aan te kweeken. Gierst en watermeloenen gebruiken zij dagelijks; zekere ſoort van palm wordt ſomtijds in plaats van gierst met melk tot eene pap bereid, waartoe de dikſte ſtelen vooraf vier of vijf weken lang in den grond worden begraven, om zacht en week te worden. Ook de wortel van de *iris edulis* en verſcheidene ſoorten van wilde beziën en peulvruchten ſtrekken hun tot ſpijs (1). Men bakt ook zekere koeken uit eene ſoort van meel, *myluova* door hun genoemd, met melk of water beſlagen, in de zon gedroogd en daarna op vuur gebakken, doch door de ſchaarsheid van het zout onſmakelijk (2). Zeldzaam een dier ſlachtende om deszelfs vleesch, is de melk hunner koeijen het eenige dierlijke voedzel, hetwelk zij dagelijks gebruiken. Zij verkiezen dezelve, misſchien wel daarom, in eenen ge-

(1) BARROW D. I. bl. 287.
(2) DAMBERGER T. I. p. 106, 229.

geſtremden en verzuurden ſtaat, dien ze terſtond in hunne goore korven aanneemt, terwijl de algemeene gezondheid en ſterkte dezer menſchen de beste proeven zijn van de voedende krachten, welke hun ligchaam bij dit eenvouwdige voedzel vindt (1). Wanneer zij bij bijzondere gelegenheden eenig vee dooden, gebruiken zij deszelfs vleesch gebraden (2).

Melk of water is hun gewone drank; zelfs weten zij geene ſterke dranken te bereiden. De eenige dronken makende middelen, welke zij kennen, zijn de tabak en de hennip, zijnde de uitwerking van het rooken der laatſte bij hun tevens ſlaapverwekkend. De rook bevalt hun het meest, wanneer zij dien door het water ophalen: daartoe is de kop van hunne aarden pijp vastgemaakt aan een dik riet, hetwelk in eene elandshoorn ſteekt, die met water is gevuld, en aan welks ander einde de mond gezet wordt, om den rook op te trekken (3).

Schoon

(1) BARROW D. I. bl. 287, 225. D. III. bl. 141, 142.

(2) DAMBERGER T. I. p. 84.

(3) BARROW D. I. bl. 224, 286, 287.

De *Kaffers* vereenigen wel den landbouw met den veebouw; zij zijn echter meer herders dan landbouwers, maar ook min rondzwervende dan eigenlijke herdersvolkeren anders zijn (1). Hunne kudden zijn zeer talrijk, maar beſtaan eeniglijk uit runderen, zonder de minſte ſchaapfokkerij (2). Het gefluit met den mond is genoegzaam, om des morgens de kudde uit een te doen gaan in de weiden, om haar op den dag te doen opkomen om gemolken te worden en om ze des avonds bij een te verzamelen en naar huis te doen keeren, ſchijnende de *Kaffers* en hun vee zich volmaakt te verſtaan. Dit bedrijf en de behandeling der melk is een gedeelte van den arbeid der mannen (3), die voorts beſtaat in de jagt op bokken en ander wild, en in het bereiden der huiden en vellen tot mantels en ander gebruik voor vrouwen en kinders (4). Zij leven zoo gemeenzaam met hun

(1) LE VAILLANT D. II. bl. 225, 257. BARROW D. III. bl. 142.

(2) SPARMAN T. III. p. 20. LE VAILLANT D. II. bl.

(3) BARROW D. I. bl. 225.

(4) BARROW D. III. bl. 145.

hun vee en ſpreken het met zoo veel zachtheid toe, dat de dieren nimmer eenig gebruik maken van de wapenen, waarmede ze door de natuur tegen derzelver vijanden voorzien zijn. Men behoeft zelfs de koeijen niet vast te binden bij het melken, en wanneer het gevoel der moederlijke liefde haar de melk doet ophouden, om ze voor haar kalf te bewaren, maakt de melker ſlechts eenen ſtrik vast aan een der achterpooten, waarmede een ander dien poot ſterk naar zich trekt, in welken ſtand de koe terſtond de melk laat loopen (1).

Het eerſte gezigt der *Kafferſche* runderen brengt bij den *Europeër* twijfeling voort, of hij ook eene andere ſoort van beesten voor zich heeft ter oorzake van de verſcheidene draaijingen en wendingen van derzelver horens, ja van derzelver ſchijnbare veelheid, zoo dat zij vrij wel gelijken naar zeegewasſen, bij de Natuurkundigen onder den naam van *hertshoornkoraal* bekend. Deze vreemdheid is geene ſpeling der natuur, maar het gewrocht der kunst, waarin de *Kaffer* een bijzonder ver-

maak

(1) LE VAILLANT D. II. bl. 173, 174.

maak vindt en waaraan hij een ongelooflijk geduld oefent. Zoo dra de hoorn zich in den tederſten ouderdom van het dier begint te vertoonen, verdeelt hij denzelven door eene loodregte ſnede in twee deelen, die zich van zelfs van elkanderen verwijderen, zoo dat het dier met den tijd vier hoorns draagt. Wil hij zes of meer horens aan het beest hebben, hij verdubbelt en kruist ſlechts zijne doorſneden. Maar wil hij eene dezer verdeelingen of den geheelen hoorn dwingen, om, bij voorbeeld, eenen cirkel te vormen, dan moet hij door dikwijls herhaalde inſnijdingen den hoorn doen krommen; en deze inſnijdingen zijn het, waardoor hij allerleije gedaanten en ſlingeringen aan de horens van zijn vee weet te geven, die, hoe behagelijk ook aan zijn oog, nogtans het vee berooven van de kracht der wapenen, waarmede het door de natuur tegen vijandig gedierte voorzien is, en zonder welke het nu zoo veel zorgvuldiger toevoorzigt van den hoeder vordert (1). Deze hoede nu mogt eenen *Europeër*

(1) LE VAILLANT D. II. bl. 167, 168. BARROW D. I. bl. 268, 269.

peĕr tot last zijn, den *Kaffer* is zij een lust; en hij deelt dien met eenen vriend, die hem ongemeen lief is, met den hond, voor wien zijne genegenheid een hartstogt is, en die deze genegenheid beantwoordt met de allerhartelijkste trouw en dankbaarste liefde, welke hij nimmer in die mate aan eenen *Europeër* bewijst (1). Hoe rijkelijk de hond ook deelt in den voorraad van zijnen meester, zijne gestalte is hier echter zeer mager, maar zijn aantal is ook verbazend groot, en men onderscheidt hier van zijn geslacht meer dan vijf soorten (2). Het mag een bijzonder geluk worden gerekend voor den *Kaffer*, dat dit dier in zijn land vrij blijft van die schrikkelijke kwaal, wier naam alleen siddering bij den mensch verwekt, en welke dus elders ten onregte aan de hitte der lucht in de hondsdagen schijnt te worden toegeschreven (3). Men zou niet ongenegen zijn te denken, dat hij dit geluk bijzonder waardig was om zijne wederkeerige trouw voor dezen menschen-

vriend,

(1) LE VAILLANT D. II. bl. 176—178.
(2) BARROW D. I. bl. 235, 294, 295.
(3) BARROW D. III. bl. 150, 151.

vriend, en om zijne hartelijke genegenheid voor zijne redelooze medeſchepſelen, indien hij het niet deelde met den volkplanter, wiens onbarmhartigheid tegen het vee allen denkbeeld te boven gaat, daar hij zich van het mes bedient tegen zijne oſſen, wanneer de kracht zijner zweep te kort ſchiet, om ze overladene wagens in bergklooven te doen optrekken, en hij deze dieren ganſche ſtukken vleesch van het lijf ſnijdt, om ze door pijn te brengen tot eene mate van dolheid, die het overſchot van derzelver krachten verdubbelt. BARROW zelf, die tweemaal ooggetuigen was van zulken gruwel, hoorde eenen karel zich beroemen, dat hij, in zekere kloof, een van zijne oſſen geſneden hebbende, dat 'er geen vierkante voet aan de huid was heel gebleven, hem eindelijk het mes in het hart had geſtoken, en dat hij op eenen anderen tijd een vuur geſtookt had onder de buik van een os, omdat het beest de wagen tegen die kloof niet kon optrekken (1).

De *Kaffer* is te veel herder en landbouwer om een groot jager te zijn. Hij maakt ech-

(1) BARROW D. I. bl. 240—242.

t
g
gr
ge
ma
voo
vrij
naar
wek
de h
te w
niet o
geluk
derh

ber ſchuilplaatzen gegraven. Op de laatſte wijze vangen zij ook meermalen het Rivierpaard; de gewone gang echter van dat dier geſchiedt zoo langzaam en omzigtig, dat de reuk het voor de ſtrikken waarſchouwt, die men geſpannen heeft. De zekerſte jagt op hetzelve geſchiedt des nachts, als men zich achter het kreupelhout verſchuilt digt bij den weg, dien het gewoon is te gaan, en het in de knie weet te kwetzen, waar door het terſtond buiten ſtaat geraakt, om de ſagaaijen, welke men voorts op hetzelve werpt, te ontwijken. De *Kaffer* ſchijnt niet veel werks te maken van deszelfs vangst. Zijne tanden, ſchoon van het fijnst ijvoir, zijn te klein voor de ringen, dien hij 'er van zou maken, en op zijn vet ſtelt hij ſchier geenen prijs. De tanden van den elefant voorzien hem van zijne arm- en ſcheenringen; het luipaard geeft hem den fraaiſten mantel van deszelfs huid, terwijl het vel van de tijgerkat, voor zijne vrouwen tot een neusdoek verſtrekt. (1).

Hoogstopmerkelijk is het, dat de *Kaffer* zich de voortreffelijke gelegenheid van rivieren

(1) BARROW D. I. bl. 277, 278.

ten en kusten niet ten nutte maakt ter vischerij en scheepvaart. Aan de geheele uitgestrektheid zijner kust, die door de ruime zee bespoeld wordt en in welke zich de monden van verscheidene groote rivieren ontlasten, ziet men geene enkelde boot of *Kanoo* of iets, dat naar een vaartuig gelijkt, en naauwelijks weet de *Kaffer*, welk een schepzel een visch zij (1).

Uitgenomen de handel, dien de *Hollandsche* boeren met dit volk drijven in ijzer, koper, koralen en andere beuzelingen, waar voor zij den *Kaffer* zijn vee afkoopen, drijft hij geenen handel met eenige andere natie, uitgezonderd met zijne oostelijke naburen de *Tambookies*. Behalve de jonge meisjes, die hij van hun koopt, wordt hij door hun voorzien van eene geringe hoeveelheid ijzer in ruiling voor vee, zijnde ijzer en koper de eenige metalen, van welke hij kennis heeft, en zijn vee het eenige middel om eene ruiling te doen of handel te drijven (2).

Hij zelf bewerkt en smeedt het ijzer en

(1) Barrow D. I, bl. 279.
(2) Barrow D. I. bl. 278, 279.

en weet zich wonder wel te bedienen van oude ſnaphaanloopen, ijzeren hoepels en alle ander oud ijzer, om 'er zijne noodwendigheden en ſagaaijen vooral van te vervaardigen. Men moet zich verwonderen, als men ziet, dat, met een blok granietſteen of met de rots zelve, die hem tot aanbeeld ſtrekt en een ſtuk van dezelfde ſtof tot hamer, ſtukken uit zijne handen komen, zoo wel bewerkt, als of de hand van eenen bekwamen wapenſmid over dezelve ware gegaan. LE VAILLANT was ooggetuigen van dezen hunnen arbeid. Zij ſtonden rondom een groot vuur, aan den voet van eenen granietachtigen heuvel en haalden eenen ijzeren bout uit het vuur, die vrij dik en gloeijend was; zij legden dien op hun aanbeeld en begonnen denzelven te ſmeeden met zeer harde ſteenen, gemakkelijkst geſchikt om ze met de hand te omvatten. Hun blaasbalg beſtond uit een ſchapenvel, zorgvuldig ontleedigd door eene kleine opening en wel weder toegenaaid. De deelen, daar de pooten aan geweest waren, welke zij als onnut en hinderlijk hadden afgekapt, waren toegeknoopt. Zij hadden den kop ook afgeſneden en in deszelfs plaats een ſnaphaansloop gezet, om wel-

welken het vel van den hals was geplooid en vast gemaakt. De blazer hield met de eene hand de pijp naar het vuur, en trok het achterſte gedeelte met de andere hand naar achteren en ſtuwde het dan weder naar voren (1). Drie en veertig *Portugeeſche* ſchipbreukelingen, die van 1739 tot 1743 onder de *Kaffers* verkeerden, hebben hun, volgens DAMBERGER, in alles, wat de ſmeding betreft, onderwezen (2); maar waarom dan hun geene betere werktuigen ter hand geſteld, of hun ook in andere kunsten niet verder gebragt? LE VAILLANT ten minſten behoefde ſlechts een beteren blaasbalg te vervaardigen, om hun tot eene trap van verrukking te brengen, die hun als bezetenen rondom dit volmaakter werktuig deed danzen (3).

Het eigenlijke kunstwerk komt uit der vrouwen hand en beſtaat voornamelijk in fraaije mandjes van gevlochten gras en in vaatwerk van hout geſneden en ook van aarde gebakken. Behalve deze taak is haar ook op-

(1) LE VAILLANT D. II. bl. 169, 170.
(2) DAMBERGER D. I. p. 112.
(3) LE VAILLANT D. II. bl. 171—173.

opgelegd de veel zwaarder, van den grond te breken met een ijzeren werktuig en den zelven voorts te bearbeiden, als mede die van de hutten te bouwen en zelfs de bouwſtoffen daartoe bij een te halen; ook maaijen zij het graan, wannen 'er het onkruid uit en bergen het in vaten, terwijl het eigenlijk huishouden en de opvoeding der kinderen bij dat alles haar werk blijft, hetwelk haar op zich zelve, door hare ongemeene vruchtbaarheid, werks genoeg verſchaft. Alzoo deelt ook hier het zwakkere geſlacht in de grootſte onevenredigheid tuſſchen het mannelijk en vrouwelijk bedrijf, welke ſteeds de onbeſchaafdheid der volkeren onderſcheidt(1).

De kundigheden der *Kaffers* verheffen hun geenzins boven dezen ſtaat. Van de ſterrekunde weten zij tot heden toe niets meer, dan dat de maan in dertig dagen haren loop volbrengt en dat, na omtrent twaalf maanwentelingen, dezelfde jaargetijden wederkeeren. Hunne tijdrekening geſchiedt bij dezelven, en hunne aanteekeningen worden op eenen kerfſtok te boek geſteld: zelden ech-

(1) BARROW D. I. bl. 224, 225, 269. D. III. bl. 245.

echter duren deze gedenkſtukken langer dan voor één geſlacht, wijl oudere gebeurtenisſen door den tijd in het vergeetboek geraken, en dan wordt eene groote gebeurtenis, het zij de dood van een bemind Opperhoofd, het zij de dag eener overwinning, voor hun weder een nieuw tijdperk. Men vindt bij hun geen blijk van eenig ander ſchrift: maar in hunne taal vindt men eenige overblijfzels van woorden, welke zeer verſchillen van die der andere wilde volkeren. Hunne uitſpraak is zeer zacht en vloeijende, en hunne taal zelve verſchilt niet minder van de *Hottentotſche*, dan die van de *Engelſche*, gelijk BARROW zegt. In zeer weinige woorden, die echter meestal eigen namen zijn, hebben zij het tong-geklak der *Hottentotten*: doch de bergen en rivieren des lands hebben *Hottentotſche* namen, ten genoegzamen bewijze, naar het ſchijnt, dat de *Kaffers* de oorſpronkelijke inboorlingen des lands niet zijn, maar dat zij de *Hottentotten* uit hetzelve verdrongen hebben (1). Hunne bedrevenheid in de toonkunst overtreft die der *Hottentotten* niet;

(1) BARROW D. I. bl. 288—291.

niet; zij hebben dezelfde ſpeeltuigen en nog een klein fluitje van been, het geen zij ſomtijds gebruiken, om hun, ver uit een geloopen, vee bij een te roepen. Zelden hoort men hun zingen of ziet men hun danzen; en nooit is eene *Kafferſche* vrouw zediger dan bij den dans; hare oogen blijven gedurig naar den grond geſlagen en haar geheele ligchaam neemt eene ſtuipachtige beweging aan, terwijl hare voeten den *Engelſchen* pas maken (1).

Schoon minder, dan andere onbeſchaafde volkeren, gevorderd in kunsten en wetenſchappen, munten zij boven vele derzelven uit in begrippen wegens de Godheid en haar albeſtuur.

Zij hebben, zegt LE VAILLANT, een zeer hoog denkbeeld van den Schepper en zij-

(1) BARROW D. I. bl. 285. LE VAILLANT D. II. bl. 263. — Geheel ſtrijdig is hier mede de verzekering van DAMBERGER, dat zang en dans de geliefde uitſpanningen zijn der *Kaffers*, waar aan zij, uit godsdienstigen eerbied voor de zon, die hunne ſpelen, niet aanſchouwen moet, de ſchoone zomernachten, bij eene lichte maan, beſteden. T. I. pag. 145.

zijne magt. Zij gelooven aan een toekomstig leven van vergelding der deugd en ondeugd, maar hebben geen denkbeeld van de ſchepping der wereld, meenende, dat dezelve altijd beſtaan heeft en blijven zal, zoo als zij thans is (1). BARROW, naar deze gevoelens vragende bij den Koning der *Kaffers*, ontving van hem tot antwoord: dat zij geloofden aan het beſtaan van eene onzigtbare magt, die ſomtijds goed en ſomtijds kwaad over hun bragt; dat het in haar vermogen was, om de menſchen ſchielijk te doen ſterven, of ook voor dat zij tot jaren van onderſcheid waren gekomen; dat zij ſtormwinden veroorzaakte, en hun door donder en blikzem verſchrikte of doodde; dat zij bij dag de zon, bij nacht de maan om de wereld leidde, en alle dingen deed, zonder dat dezelven konden begrepen of naargebootst worden. Doch dat dit volk zich met geen bovennatuurkundige denkbeelden wegens de onſterfelijkheid der ziel immer heeft opgehouden, en dat zij tevens geen het minſte denkbeeld hebben van een ander leven, verzekert hij, dat hem duidelijk gebleken is uit de antwoorden, die men gaf op

(1) LE VAILLANT D II bl. 259.

op de vragen, die deswege door eenen *Hottentotſchen* tolk gedaan werden. Maar, behalve dat het hierbij aan de onduidelijkheid der vragen zelve en aan de wijze harer overbrenging door eenen *Hottentot* zeer wel kan gehaperd hebben, en dat alzoo deze tegenſpraak van LE VAILANTS getuigenis niet aannemelijk is, zegt BARROW zelf, dat de Koning, het zakuurwerk van hem ziende en deszelfs gang bemerkende, het zelve aan de omſtanders toonde, onder het uitſpreken van het woord *fagas*, het geen allen met het knikken hunner hoofden toeſtemden, welk woord zijn *Hottentotſche* tolk hem verſtaan deed van den invloed, die een doode over een levende heeft, om denzelven tot eenige daad of bedrijf aan te zetten. Hij noemde dien invloed eenen geest en voegde daarbij, dat dit de gewone wijze van zweren was onder de *Kaffers*, ſchijnende de eed bij afgeſtorvene nabeſtaanden, hun bijzonder heilig te zijn; uit welke bijzonderheden het dan, in tegendeel, duidelijk genoeg blijkt, dat zij in een werkzaam beſtaan na den dood gelooven (1).

Re-

(1) BARROW D. I. bl. 283—285.

Behalve deze eedbevestiging, en eene andere plegtigheid bij het doen eener heilige belofte, beſtaande in het breken van een ſtuk metaal tuſſchen de beiden partijen (1), zouden zij geene Godsdienstplegtigheden hebben noch ook immer bidden, volgens LE VAILLANT (2): maar DAMBERGER verzekert, dat zij hunne gebeden naar de zon en maan rigten, ſchoon zij tempels noch prieſters hebben en elk geheel vrij is in zijne Godsvereering (3). Ook beſchrijft hij een algemeen feest, *mikaphikm* of *de dag der goden* genaamd, het welk door het planten van eenen groenen tak aangekondigd en door hem zelven bijgewoond werd. Hetzelve werd bij elke volle maan gevierd, mits dat zij helder ſcheen. Door wolken verduisterd zijnde, heerschte 'er diepe droefheid in de kraal, uit vrees voor het misnoegen der Godheid. Op gelijke wijze, zegt hij, denken zij over de zon. Wanneer zij, bij haar verrijzen, met wolken bedekt is, achten zij, dat het volk, hetwelk ter plaatze

(1) BARROW D. I. bl. 284.
(2) LE VAILLANT D. II. bl. 259, 260.
(3) DAMBERGER D. I. p. 142, 143.

ze woont, waar zij verrijst, haar toornig gemaakt heeft. Op den middag de zon boven hun hoofd onbewolkt ziende ſchitteren, verblijden zij zich over haar blijkbaar welgevallen aan hunnen handel en vieren zij een feest van blijdſchap. Wanneer in tegendeel de zon met vollen luister opgaat en zich daarna achter wolken verbergt, ſtrekt zulks ten algemeenen rouw en roept men allen, die iets misdreven hebben, ter ſtraffe op. Het helder worden van den hemel kondigt de regtvaardigheid der regtspleging aan: maar het opſteken eenes ſtorms kenmerkt het tegendeel en doet den Regter verſchooning vragen aan den geſtraften (1).

Opmerkelijk is het gebruik der beſnijdenis bij de *Kaffers*, die aan jongens van acht of negen jaren oud geſchiedt (2). Volgens hun zeggen is het noch uit Godsdienst noch uit eenige andere geheimzinnige oorzaak, dat zij die gewoonte hebben, maar houden zij dezelve eeniglijk als een eerwaardig gebruik van hunne voorvaders afkomſtig. De verrigting daarvan is bij hun een beroep,

(1) DAMBERGER T. 1. p. 154, 155.
(2) W. PATERSON *voyages.*

roep, en wel het eenige, het welk onder hun ſchijnt plaats te hebben. Zij, die onder hun hetzelve oefenen, reizen daartoe van kraal tot kraal, en blijven 'er gemeenlijk acht of tien dagen, om te zien, hoe het den lijders verga, wordende zij zelve gedurende dien tijd van huis tot huis onthaald. Een ſcherp ſtukje ijzer dient bij de verrichting tot een mes, en een leder zakje, met eene korte pijp daar aan ter noodige ontlastinge, is het gantſche verband, waar onder de heeling der wonde geregeld volgt (1). Misſchien zijn deze beſnijders de perſonen, welke LE VAILLANT hunne tooveraars noemt, die ze meestal eerbiedigen en vreezen, doch welke hij nooit ontmoetede (2).

Een geregeld burgerlijk beſtuur verheft de *Kaffers* zeer ver boven der zoogenaamde wilde volkeren, en wel tot dien ſtand van beſchaving,

(1) BARROW D. I. bl. 281, 282. LE VAILLANT D. II. bl. 259. DAMBERGER is hier weder in tegenſpraak, bij ſommige ſtammen ſlechts de beſnijdenis in gebruik noemende, bij andere niet: doch hij ſchijnt misleid te zijn, door ze gezogt te hebben aan jongere kinders. T. I. p. 114, 179, 205, 216, 228.

(2) LE VAILLANT D. I. bl. 260.

ving, waarbij de geſchiedenis der menschheid het belangrijkst wordt. Allen zijn zij ondergeſchikt aan een algemeen Opperhoofd, of Koning, wiens magt eeniglijk een weldadig vermogen is; zonder dat hij eenige kroons-inkomſten heeft, of ook eenige krijgsbenden bezoldigt; zijnde zijne magt ſlechts de vaderlijke magt over een vrij volk, bij het welk hij noch geëerbiedigd noch gevreesd, maar bemind wordt. Dikwijls is hij het minst rijk van alle zijne onderdanen, om dat hij, meester zijnde van zoo vele vrouwen te nemen, als hij wil, en de vrouwen het zich eene eer rekenende hem toetebehooren, veel meer inkomſten behoeft en ze eeniglijk uit eigen land en vee moet vinden. Zijne hut is noch hooger noch beter, dan die van anderen. Onder dezen Koning ſtaan alle de Opperhoofden der bijzondere kralen, die ook alle door hem worden benoemd, en welke hij rondom zich oproept, om hun zijne bevelen of zijne berigten mede te deelen, ten einde ze over te brengen en uit te voeren in hunne horden. Deze opperſte magt is erfelijk in het koninglijke geſlacht. De oudſte zoon volgt den vader op. Bij gebrek van manlijk oor, volgen niet de broeders

maar des Konings neven op, en bij ontſtentenis van deze erfgenamen, wordt een nieuw geſlacht gekozen onder de Opperhoofden der bijzondere kralen (1).

DAMBERGER, die de Opperhoofden der bijzondere horden *Mampa's* noemt, zegt, dat deze door de kraals zelve worden gekozen uit hoofde van eenig dapper feit of andere verdienſte, en beweert tevens, dat al het opgegevene wegens het koninglijke opperbeſtuur overdreven is, zijnde het, toen hij reisde, reeds zeventig jaren geleden, dat verſcheidene kralen eenen *Scheik* hadden, dien men Koning had kunnen noemen, zijnde de laatſte derzelven PHARAO genaamd geweest en vermoord in den beginne der vermeestering van dat gedeelte van het *Kafferland*, het welk thans door de volkplanters bewoond wordt. Hij zelf had de afbeelding van dien PHARAO aan de Kaap gezien (2), doch laat ons met dit berigt tevens in het onzekere, wat wij alzoo van dit Koningſchap en van den opmerkelijken naam des laatſten *Scheiks*

(1) LE VAILLANT D. II. bl. 260—263.
(2) DAMBERGER T. I. p. 113, 114.

Scheiks te denken hebben (1). Zeer veel zijn wij aan BARROW verpligt, die eene bijzondere zending aan den Koning der *Kaffers* gehad en ons daar van de opmerkelijkſte berigten gegeven heeft. Het eerſte Opperhoofd, door hem ontmoet, durfde de vraag, welke hij te doen had, niet beantwoorden, zonder daar over geſproken te hebben met zijnen broeder, die een der eerſte Opperhoofden onder de *Kaffers* was, en gezamenlijk beefden zij op het vernemen zij-

(1) W. PATERSON, die van 1777—1779 in deze ſtreken verkeerde, zegt van de *Kaffers*; „ dit volk is thans verdeeld. Het noordelijke heeft tot Opperhoofd CHATHA-BEA of TAMBOUCHU; welken laatſten naam men hem heeft gegeven, om dat zijne moeder uit die ſtam der *Hottentotten* is, die zij *Tambookie* noemen. PHARAO, zijn vader, Koning der *Kaffers*, had eenen tweeden zoon, die voor de kroon opkwam, om dat zijne moeder *Kaffersch* was. Toen deden de twee broeders elkander den oorlog aan, en CHATHABEA moest de vlugt nemen met zijnen aanhang, die zich honderd *Engelſche* mijlen ten noorde, van *Khouta* met de *Bosch-Hottentotten* vereenigde. —— W. PATERSON *voyages*. — Men vindt ook bij LE VAILLANT dikwijls den naam van PHARAO genoemd. D. II. bl. 141, 199. en elders.

zijner zending aan hun aller Opperhoofd, den Koning GAIKA, zijnde zij de Opperhoofden van eenige verdrevene horden, die zich 's Konings misnoegen hadden waardig gemaakt en niets meer wenschten, dan weder onder deszelfs beſcherming aangenomen te worden. — Deze Opperhoofden hadden in hunne kleeding niets bijzonders boven hunne onderhoorigen, behalve een dun koperen kettingje, het welk ter ſlinkerzijde afhing van eene krans, uit kleine gepolijſte koralen beſtaande, die zij om hun hoofd droegen (1). Bij de komst van het gezantſchap aan het *Kaffer*-hof vernam men, dat zich de Koning naar zijne weilanden had begeven op de tijding, dat de wolven, den vorigen nacht, groote ſchade aan zijn vee hadden gedaan. Hem werd een bode toegezonden, terwijl zijne moeder en de Koningin, een meisje van vijftien jaar, met haar vrouwelijk gevolg ten getale van vijftig of zestig perſonen, eenen kring rondom het gezantſchap ſloegen, en het met hare levendigheid en vrolijkheid ſchenen te willen vermaken. Kort daarna kwam GAIKA in vollen ren aan op eenen os, ge-

(1) BARROW D. I. bl. 231—233.

gevolgd door vijf of zes mannen. Hij verzogt, dat men zich in eenen kring zou nederzetten, om elkanderen te beter te verſtaan, en dit geſchiedde onder de ſchaduw van eene breed uitgegroeide *mimoſa*. Hij was reeds verwittigd van het oogmerk der zending en wilde niet, dat iemand, die de vastgeſtelde grenzen tusſchen de volkplanting en zijn land was overgetrokken, waar over men zich bij hem beklaagde, als zijn onderdaan zou aangemerkt worden. — Nog jong zijnde bij zijns vaders dood, was GAIKA gebleven onder het opzigt van ZAMBIE, zijns vader broeder, die, gedurende zijne minderjarigheid, de regering had waargenomen, doch, daarna geweigerd hebbende zijne regten te erkennen, door zijns vaders vrienden gedwongen was de vlugt te nemen. ZAMBIE had zich vervoegd bij KHOUTA, een magtig Opperhoofd aan den noordkant, en hem met deszelfs wapenen beſtreden: GAIKA echter was overwinnaar gebleven en had ZAMBIE gevangen genomen (1), gelijk hij toen nog deszelfs gevangen was, hebbende hij hem al zijn gevolg, zijn vee en zijne

zes

(1) BARROW D. I. bl. 254, 257.

zes vrouwen gelaten, onder beding van altijd bij hem in het zelfde dorp te zullen blijven.

GAIKA zelf was een jong man van omtrent twintig jaren, van eene ſchoone geſtalte, met eene bevallige en manneliike houding, vijf voet en tien duim lang; zijn aangezigt was van eene donker koperachtige kleur, nabij aan het zwart komende; zijn vel was zacht en glad; zijne donker bruine oogen ſtonden levendig; zijne tanden waren wel geregeld en zoo wit als ijvoir; zijn voorkomen was vriendelijk en in alle opzigten toonde hij een goed oordeel en klaar begrip van zaken te hebben; alle vragen naar de zeden des lands beantwoordde hij vaardig en voldoende. Hij werd van zijne onderdanen aangebeden en had maar eene vrouw, welke eene ſchoonheid mogt heeten, wanneer men het vooroordeel tegen de kleur vergat. Zijn kruin was, even als die der Opperhoofden, met eene krans van koralen en eene afhangende koperen ketting bekroond; om zijn arm droeg hij vijf ringen van elefantstanden en om zijnen hals eene korale ketting. Zijn mantel was omzoomd met het vel van den luipaard; doch meest-

al

al ging hij naakt. De Koningin onderſcheidde zich eeniglijk door de ſnede van haren mantel, op wiens rug zij drie rijen koperen knoopen had, zoo digt bij elkanderen ſtaande, dat de eene de andere raakte. De overige vrouwen van den hofſtoet waren min rijkelijk van knoopen voorzien. Ook in de grootſte hitte werd door deze vrouwen den mantel gedragen, waar onder zij ook eeniglijk het voorſchoot hadden; aller hoofden droegen lederen kappen met knoopen, gespen, koralen en ſchelpen verſierd, en maakten daar door eene vertooning, wier belagchelijkheid aanmerkelijk afſtak tegen de waardigheid en ernst dezer ganſche gehoorverleening (1).

De burgerlijke wetten der *Kaffers* zijn zeer eenvouwdig. De ontrouw der vrouwen geeft den mans het regt tot ſcheiding. Dadelijke betrapping op overſpel ſtelt het leven der beide ſchuldigen, in de hand van den beledigden. In geval van opzettelijken moord wordt de moordenaar op het oogenblik ter dood verwezen. Die in zelfsverdediging, in twist of bij ongelukkig toeval eenen ande-

(1) Barrow D. I. bl. 261—263.

deren ombrengt, moet aan deszelfs nabestaanden, als eene vergoeding van hun verlies, eene zekere boete betalen, die zij onder elkanderen regelen, of door het Opperhoofd met de oudsten van de horde bepaald wordt, wordende daarbij de stand in aanmerking genomen, dien de overledene onder de zijnen had. Een Opperhoofd heeft geene magt over het leven zijner onderhoorigen; indien hij zelfs met opzet of in drift iemand dood slaat, loopt hij gevaar van uit de gemeenschap verdreven te worden. De straf op dieverij is de wedergeving van het gestolene. De gevangenis als straf voor misdrijf of als middel ter beveiliging der maatschappij is bij hun onbekend (1).

Elk *Kaffer* is een krijgsman wanneer het Opperhoofd, onder wien hij behoort, hem daartoe oproept. Men maakt nimmer oorlog, om de bezittingen uit te breiden, noch ook om het aanzien van eenen bijzonderen persoon te vergrooten, maar uit hoofde van eene belediging of eenig onregt aan de geheele maatschappij of aan een harer leden aangedaan. De leefwijze van den *Kaffer* maakt

(1) BARROW D. I. bl. 273, 274.

maakt hem meer voor het genot van den vrede geſchikt, dan voor de onzekerheden van den oorlog: de jagt echter, welke hij dikwijls tegen verſchrikkelijk gedierte te voeren heeft, doet hem ſtout en vaardig zijn in den ſtrijd (1). Ook hier heeft plaats, het geen elders zoo vele rampen teelt, dat de perſonelijke geſchillen der Opperhoofden de algemeene ellende der onderdanen veroorzaken. *'Er was bloed tuſſchen* GAIKA *en* CONGO, dus was de uitdrukking van den laatſten, die daarom naar geene *Engelſche* bemiddeling wilde hooren (2).

Het wapentuig van den *Kaffer* is zijne ſagaai, welke hij *Omkonto* noemt. Hij veracht de vergiftigde pijlen zijner naburen, en rekent ze zijnen moed onwaardig. Hij zoekt altijd zijnen man op en kan zijne ſagaai niet werpen, zonder ongedekt tegen hem over te ſtaan. Ongelijkheid van wapenen brengt hem niet tot aarzeling: zijn moed en zijn hart maken allen verſchil van dien aard gelijk. Hij voert echter een ſchild van omtrent drie voeten hoog, van buffelvel, daar

(1) BARROW D. I. bl. 267, 268.
(2) BARROW D. III. bl. 139.

daar het op zijn dikſte is, gemaakt, en grijpt ook, wanneer hij den vijand nader bij gekomen is, eene knods ter hand van twee en een halven voet, uit een ſtuk hout of wortel van drie of vier duim middellijns, aan het eind veel dunner uitloopende, welke knods hij ook op eenen afſtand van vijftien of twintig ſchreden doeltreffend werpt (1). In vredestijd dient hem de omgekeerde knods, door hem *Keerie* genoemd, tot een werktuig voor den landbouw, waarmede hij den grond omſpit (2).

Voor het aangaan van den krijg heeft 'er een krijgsfeest plaats, waarbij twee bokken worden gebraden, terwijl het Opperhoofd de redenen van den oorlog ontwikkelt, waartoe hij met overleg der oudſten beſloten heeft. Dit gedaan zijnde, ſnijdt hij een ſtuk vleesch van het gebraad, en zegt

(1) LE VAILLANT D. II. bl. 261, 262.

(2) BARROW D. I. bl. 262, 267. In het woord *Keerie* komt evenwel de R voor, die BARROW gezegd heeft, dat in hunne taal nooit gebruikt wordt; gelijk dezelve ook niet voorkomt in eenig ander woord op de lijst, die hij mededeelt. Misſchien is *Keerie* de *Hottentotſche* benaming.

legt, terwijl hij het eet; „ zoo zullen wij onze vijanden in ſtukken houwen;" waarin hij gevolgd wordt door allen onder het uitſpreken van dezelfde woorden (1).

De optogt tegen den vijand is geregeld en wordt door krijgsgezang bezield. Aan het hoofd trekken de grootſte en ſterkſte mannen met hunne *Komtoo's* en *Keeries* gewapend; zij worden gevolgd door de kleindere en zwakkere; daarna komen de vrouwen; eindelijk de jongens en meisjes, die ſlechts krijgstuig kunnen dragen (2).

In den ſtrijd zelven zijn zij zeer dapper: zelden ziet men hun in verwarring vluchten; den dood verre boven de oneer verkiezende, brengt hun de overmagt alleen de nederlaag toe (3). Schoon zwaar gewond en met den dood worſtelende, ontſlipt hun zelfs geene zucht, veelmin eenige weeklagt (4). Elders gaat deze eigene hardvochtigheid met wreedheid jegens de krijgsgevangenen gepaard: maar bij de *Kaf-*

(1) DAMBERGER T. I. p. 198, 199.
(2) DAMBERGER T. I. p. 210.
(3) DAMBERGER T. I. p. 144.
(4) BARROW D. III. bl. 160.

Kaffers heerscht na de overwinning alle menschelijkheid. Een vrolijk krijgsgezang kondigt de tehuiskomst aan van het overwinnende heir en doet de tehuisgeblevenen genoegzaam vee slachten, om hetzelve te onthalen. In de kraal gekomen, sluit men eenen kring rondom het Opperhoofd, die zijn heir afdankt en met het zelve het feest viert onder vrolijke gezangen. De krijgsgevangenen worden mede genoodigd aan dit feest en 'er minzaam bij behandeld. Tevens wascht men de wonden der gekwetsten met het sap uit eene vrucht, naar de wilde pruim gelijkende, *Ogmatome* en *Kulanise* bij hun genoemd (1). Men begint daarna eenen dans, van tijd tot tijd door gezang afgebroken; eindelijk verdeelt men de krijgsgevangene vrouwen, die van dat oogenblik af als inborelingen worden behandeld, terwijl men aan de krijgsge-

(1) De vrucht is zeer aangenaam van smaak, maar wordt halfrijp geplukt en, wanneer zij begint te rotten, gegeten; haar sap smaakt als onze most, doch wordt in éene maand de scherpste azijn, van dezen bedient men zich bij wonden.

gevangen mans hutten aanwijst, welke zij betrekken kunnen, om 'er gelijke voorregten als de overige inwoners te genieten. Zelfs laat men krijgsgevangene echtgenooten bij elkanderen en ſchenkt men ze eenig vee, om hunne huishouding op nieuw te beginnen (1).

Geene onmenſchelijkheden van anderen zijn in ſtaat de *Kaffers* aftebrengen van deze edelmoedigheid. Gelijk hunne genegenheid en zachtmoedigheid voor hun vee reeds zeer beſchamend hebben afgeſtoken bij de wreedheid der *Kaapſche* boeren jegens hunne oſſen, zoo geeft dezelfde ſchrijver, die ons tot die tegenſtelling de ſtof heeft opgeleverd, ook hier een tafereel, waarin het karakter van de *Kaffers* in den oorlog dat van diezelfde wreedaards ſchrikkelijk ten toon ſtelt. De *Kaffers* vonden de achtergelatene vrouwen en kinders der boeren, die voor hun gevlucht waren. Zij deden ze geene belediging of hoon aan, maar behandelden ze met achting, en zonden eenen *Hottentot* de vluchtende boeren achter na, om hun te zeggen, dat, als zij hunne

(1) DAMBERGER T. I. p. 211—213.

ne vrouwen en kinders wilden losſen voor eene geringe hoeveelheid kruid en lood en twaalf ſtuks vee, zij ze terſtond zouden overgeven. Een der boeren herkende den *Hottentot*, die deze boodſchap bragt, voor eenen knaap, die te voren in zijnen dienst was geweest, en ſchoot hem op ſtaande voet ter neder. Dit wreed bedrijf werd ſpoedig bij de *Kaffers* bekend, maar de gevangenen werden, ondanks den moord aan hunnen boodſchapper gepleegd, vrij gelaten, verſoeijende zij, gelijk zij zeiden, onſchuldigen om het leven te brengen, maar hopende welhaast gelegenheid te zullen vinden, om op hare mannen den dood van hunnen gezant te wreeken (1).

Tot vredesonderhandeling bedienen zich de

(2) BARROW D. I. bl. 164—166. — Zie vooral D. IV. bl. 221—223. LE VAILLANT vermeldt de onmenſchelijkheid van eenen boer achter *Bruintjeshoogte*, die aan de *Kaffers* met kruid en ſchroot gevulde en vernagelde ſnaphaanloopen als oud ijzer verkocht, welke door hun in het vuur gelegd, om tot ſagaaijen verſmeed te worden, vaneen ſloegen en de ſchrikkelijkſte wonden aan de onvoorbedachte werklieden toebragten. — D. II. bl. 161—163.

de *Kaffers* van eenen zendeling, dien zij eenen *Vredebode* noemen, en die zijne komst en oogmerk bij de vijanden aankondigt door zijne ſagaai op den grond te werpen en met opene armen naar hun toe te komen (1).

Hoe dapper van aard en ligt verwinnende door de kloekte en ſterkte van hun geſtel, beminnen de *Kaffers* den vrede zeer ver boven den krijg, terwijl zij alle die deugden in groote mate bezitten, die het huizelijk geluk zeer bijzonder bevorderen.

Als een Opperhoofd een bezoek ontvangt van eenen vreemdeling van aanzien, neemt hij den vetſten os uit zijne kudde en verdeelt dien onder zijne gasten. Des avonds voor dat BARROW uit 's Konings dorp zou vertrekken, kwamen 'er meer dan duizend bij een, om de vreemdelingen te zien, en toen dezen zich gereed maakten om te rug te keeren, beval GAIKA, vier oſſen te ſlachten en het vleesch onder hun te verdeelen; terwijl hij voor het Gezantſchap 'er drie had beſtemd, die hij

(1) BARROW D. I. bl. 231.

hij met eigene handen uit zijne kudden had uitgezogt (1).

Niet flechts vreemdelingen van aanzien of landgenooten en onderdanen vinden deze gulheid en gastvrijheid, maar ook enkelde hulplooze reizigers en noodlijdende natuurgenooten bovenal. De eenzaam zwervende DAMBERGER zag zich alzoo door den *Mampa* eener kraal minzaam bij de hand gevat en naar eene hut gebragt, alwaar hem eene uitgefpreide mat aangewezen en een buffelsvel tot dekzel gegeven werd, terwijl eene vrouw hem haar korfje met melk bood (2). Elders ontmoetede hij twee jonge *Kaffers*, die, van hem vernomen hebbende, dat hij als vriend kwam, hem naar hunne kraal geleidden, onder het geroep: „ zie daar een blanken vriend!" Meer dan vijftig perfonen fchoten daarop uit, onder welke een oud man hem de hand bood en hem vroeg, van waar hij kwam. Men ontving hem voorts even gul en gastvrij, maar de nieuwsgierigheid van velen, die hem omringden en niet nalieten hem van het hoofd tot

(1) BARROW D. I. bl. 286.

(2) DAMBERGER T. I. p. 83.

tot de voeten te betasten, hem een weinig verlegen makende, verzekerde de grijzaard zijnen moed, zoo dat hij zelf nu stouter wordende een jong meisje bij den arm nam en omhelsde. Hier over lachte het ganſche gezelſchap, en velen riepen: „ dat is lief; dat is lief!" Het meisje zelve bleef zonder de minſte verlegenheid in zijne armen en ſcheen, in de beminnelijkſte onſchuld van hart, bekoord door zijne lieftalligheid; zij ging kort daarna hare moeder alles verhalen, en toonde zich grootsch op de voorkeur, waar mede de vreemdeling haar onderſcheiden had. Hare moeder noodigde nu ook den vreemdeling in hare hut, en hij zou den ouden man genoegen gegeven hebben, indien hij deze uitnoodiging had aangenomen (1). — In het jaar 1797 ſtrandde een *Amerikaansch* ſchip tusſchen de monden van de *Keiskamma* en *Beeta*-rivieren. Zoo dra het volk aan land kwam, beſtaande in zestig perſonen, werd het omſingeld door de *Kaffers*, van wien zij zich eenen oogenblikkelijken dood voorſtelden: maar derzelver Opperhoofd gaf terſtond bevel, een os te

(1) DAMBERGER T. I. p. 97—100.

lofd, zonder dat dezelve eenige ongelegenheid veroorzaakt, om dat dit gebruik alleen plaats heeft bij de Opperhoofden. De omſtandigheden laten het gemeen zelden toe meer dan eene vrouw te nemen, dewijl dezelve door koop moet verkregen worden; ook is derzelver bezit eene onderſcheidende eer, die ſlechts aan de Opperhoofden vergund wordt en wier aanneming hun rang dikwijls meer vordert, dan zij zelve wel zouden verkiezen. De dochters worden aangemerkt als het eigendom der ouders, die haar gaarne verkoopen. Derzelver gewone prijs is een os of een paar koeijen; zijnde de liefde bij dezen handel eene vrij onverſchillige zaak, met welke men zich weinig ophoudt. Wanneer 'er aanzoek gedaan wordt tot de koop, toont het meisje zelve zich nooit weigerachtig, maar merkt zich aan als een voorwerp van handel. Vernemende, dat de koop getroffen is, toont zij zich niet verwonderd, noemt zich niet ongelukkig en ſchijnt zelfs weinig belang te ſtellen in hare ſtandverwisſeling. 'Er heeft geene vrijaadje, geene mededeeling van tederheid of liefde jegens elkanderen plaats; men maakt zich ſlechts vrolijk, men

eet

eet en drinkt en danst, ſomtijds geheele weken lang, naar gelang van het vermogen der twee huisgezinnen: deze feesten hebben alleen bij de eerſte huwelijken plaats; de volgende gaan in ſtilte voorbij (1). De huwelijksplegtigheid wordt door de ouders der bruid verrigt. Zij geleiden de dochter bij den bruidegom; de moeder houdt met de eene hand die harer dochter vast, terwijl hare andere twee melkkorfjes draagt. Een helderbrandend vuur ſchijnt het heiligdom, waarbij de bruidegom zijne gade opwacht; tot het zelve genaderd, neemt de vader het voorſchoot der dochter weg en vertoont haar geheel ontbloot aan den bruidegom. Nu treedt de moeder met hare melkkorfjes toe en laat beiden daar uit drinken, terwijl de wederzijdſche nabeſtaanden elkanderen de huwelijksgift uitleveren. Daarna bindt de getrouwde man een ander voorſchoot om den middel zijner echtgenoote onder velerleije plegtigheden, te kennen gevende, dat niemand van dien dag af aan regt heeft, om het zelve te binden of te ontbinden. Ten laat-

(1) BARROW D. I. bl. 272, 273. LE VAILLANT D. II, bl. 263.

laatſten ſlacht men eenig vee, het geen on-der de bruiloftsgasten wordt uitgedeeld, die zich vrolijk maken, terwijl het jonge paar zich naar de hut van des mans ouders begeeft. Den dag daaraan bouwen de naaste bloedverwanten eene nieuwe hut, en brengen 'er de jong getrouwden in, die zij daarbij tevens in het huishouden zetten (1). Het ſtaat aan den man, om het huwelijk op-te zeggen aan zijne vrouw: maar zij is verpligt met hem te leven, zoo lang het hem behaagt; op ſterken aandrang echter wordt ook haar wel eens eene ſcheiding toegeſtaan, maar als dan is zij ook verpligt terſtond de kraal te verlaten. Dit ongelijke regt veroorloft den man nogtans geen geweld. Zijne vrouw ſlaande, zou hij in de diepſte verachting ſtaan bij de ganſche horde (2). Jaloersheid is den *Kaffers* bijzonder eigen, volgends DAMBERGER (3): doch dat zij gaarne hunne vrouwen aan vreemdelingen geven, daarvoor ſlechts eene kleine vergelding vergende, en dat de vrouwen,

(1) DAMBERGER T. I. p. 88, 89.

(2) DAMBERGER T. I. p. 146.

(3) DAMBERGER T. I, p. 91, 146, 228.

wen, zelfs in de tegenwoordigheid van hare mans, geene uitlokkingen ſparen, was de ondervinding van LE VAILLANT (1). De eerstgenoemde reiziger had eene andere ondervinding, welke het ons, na zoo veel goeds van deze menſchen gezegd te hebben, — het geen ons zelfs gaarne eenige verdediging voor deze onbetamelijkheid zou hebben doen bijbrengen, uit overdrevene beginzelen van gastvrijheid ontleend, — zeer bedroeft te boek te moeten ſtellen. De ſchoonzoon van zijnen gastheer in zekere horde nam hem waar bij het hout halen uit een bosch, en wilde hem door het uiterſte geweld tot het affchuwelijkſte misdrijf dwingen; hij beklaagde zich daarover bij deszelfs ſchoonvader, maar ſidderde op deszelfs ſpotternij als met eene beuzeling, die bij hun algemeen was; evenwel voegt DAMBERGER 'er bij, dat dit misdrijf ſlechts gemeen ſchijnt te zijn bij enkelde horden, die bijzonder woest zijn, en wier kwade zeden alzoo geenen ſchandvlek behooren te werpen op het karakter der overigen (2).

Men

(1) LE VAILLANT D. II. bl. 264, 265.
(2) DAMBERGER T. I. p. 196—198.

Men zegt, dat de *Kafferſche* vrouwen uitermate vruchtbaar zijn en meermalen twee dan een kind ter wereld brengen, ja dat drielingen bij haar niet zeldzaam zijn (1). Wanneer de man over de onvruchtbaarheid der vrouwe klaagt, nemen haar de ouders terug en geven haar aan eenen anderen; bij dezen kinders krijgende, is de eerſte verpligt, herſtelling van eer te geven en de Godheid te bidden, dat zijne valſche beſchuldiging niet aan hem bezogt worde (2). In elke kraal zijn afzonderlijke hutten voor kraamkamers, welke geen man mag naderen; in dezelven zonderen zich de vrouwen ook maandelijks af. De verlosſing kost haar ſchier geenen arbeid of ſmarten; dezelve voelende naderen begeven zij zich naar de vrouwen-hut en worden 'er bij geſtaan door hare vriendinnen. Na verloop van vier dagen keeren zij reeds weder tot hare echtgenooten. Indien de jongeboren een zoon is, onthaalt de vader zijne vrienden, is het eene

(1) BARROW D. I. bl. 270.
(2) DAMBERGER T. I. p. 180.

eene dochter, dan vergast de moeder hare vriendinnen (1).

Daar men geene kreupele of gebrekkige menschen bij de *Kaffers* aantreft, is men wel eens in het denkbeeld gevallen, dat zij wanschapen kinders terstond bij de geboorte om het leven brengen: maar de moeder van GAIKA toonde zich over de navraag, die BARROW hier na deed, zeer verstoord en verzekerde hem, dat eene vrouw, welke tot zulk eene daad bewilligde, uit de zamenleving zou verstooten worden (2).

Zoodra een kind geboren is, wordt het naakt op den grond nedergelegd, en binnen zes of zeven maanden begint het reeds te loopen (3). De vader trekt zich de opvoeding der jongens, de moeder die der meisjes aan, wat derzelver gewone bezigheden aangaat; terwijl de grootvaders voor der-

(1) LE VAILLANT D. II. bl. 254. DAMBERGER T. I. p. 146, 180.
(2) BARROW D. I. bl. 270.
(3) BARROW D. I. bl. 270.

derzelver onderwijs zorgen in alles, wat den godsdienst en zeden betreft (1).

De gematigde levenswijs, het eenvouwdige voedzel en de dagelijkſche beweging der *Kaffers* zijn de beste behoedmiddelen voor derzelver gezondheid. Zij zijn ook zeldzaam ziek, en eenige weinige en eenvouwdige middelen maken hunnen ganſchen artzenijwinkel uit. Eenige planten dienen hun in verrekkingen en kneuzingen. De moeder van GAIKA verlangde echter zoo zeer naar eenig gemeen zout ter buikzuivering, dat zij 'er iemand om zond, ſchoon de wagens van het *Engelsch* Gezantſchap meer dan vijf uren gaans van daar waren gebleven. Wanneer de man ziek wordt, neemt een ander man uit zijne nabeſtaanden zijne zaken waar, gelijk die der vrouwe, bij hare ziekte, door eene andere vrouw worden behartigd (2). De *Kaffers* zijn aan geene huidgebreken onderhevig. De kinderpokken hebben zij, volgens BARROW, maar eenmaal gehad bij de ſtranding van een

(1) DAMBERGER T. I. p. 179. LE VAILLANT D. II. bl. 260.

(2) DAMBERGER T. I. p. 179.

een *Europeesch* ſchip; aan die ziekte ſterven zeer velen, en de teekens derzelve zijn nog op de aangezigten van de oudſten onder hun te zien (1). DAMBERGER trof die ziekte bij hun aan, wanneer hij zich voor vijfentwintig jaar onder hun bevond. Bij het afklimmen van eenen heuvel bemerkte hij zes zeer hoog getimmerde hutten. In de eerſte derzelven geen mensch vindende, deed hij zich luid hooren, om te vernemen, waar hij zich thans bevond, en hoorde toen eene doffe ſtem, die hem ſcheen te beantwoorden, zonder dat hij iemand zag uitkomen; zich derwaards begeven hebbende, van waar hij de ſtem vernam, herhaalde hij vruchteloos zijne vraag, doch reeds voornemens zijnde voorbij te gaan, zag hij eenen man de hut uitkruipen, die de kinderziekte allerſchrikkelijkst had, en vernam hij, dat deze zes hutten eeniglijk geſchikt waren voor zulke zieken, die uit de horden werden verwijderd en overgelaten aan hun eigen lot (2). Daar nu het ſtranden van het *Europeſche* ſchip

(1) BARROW D. I. bl. 286.
(2) DAMBERGER T. I. p. 169, 170.

ſchip, het welk hun dit verderf heeft aangebragt, wel veertig jaren moet geleden zijn, blijkens den ouderdom der geſchondene *Kaffers*, kan het die zelfde beſmetting niet geweest zijn, welke DAMBERGER ontmoet heeft, maar moet dezelfde ziekte nog eenmaal later gewoed hebben; en hiertoe beſluit BARROW zelf, dewijl een Opperhoofd, die niet boven de dertig jaren oud ſcheen, al mede door de kinderpokken geſchonden was. „ Het is ondertusſchen opmerkelijk, zegt hij, dat eene ziekte, welke men onderſtelt uit het noordelijk gedeelte van dat werelddeel oorſpronkelijk te zijn, en die zich van daar verſpreid heeft door alle de oorden der aarde, niet landeigen ſchijnt aan de zuidelijke ſtreken van dat zelfde land, en dat derzelver beſmettende uitwerkingen, daar eenmaal overgebragt zijnde, niet beſtendig gebleven zijn (1)."

Zeer veel verſchillen de *Kaffers* van hunne naburen in de behandeling hunner dooden. Eigenlijke begravenisſen geſchieden maar alleen aan de lijken van hunne Opperhoofden en van hunne kinderen. De eer-

(1) BARROW D. III. bl. 151, 152.

eerſten worden gemeenelijk diep in den grond gezet in de kralen, of in de plaatzen, waar de oſen des nachts verblijf houden; derzelver graf wordt koepelsgewijze met eenen hoop ſteenen bedekt. De lijken der kinderen worden gebragt naar mierenbergen, die door de miereneters uitgegraven zijn. De lijken der overigen worden door het gezin buiten de kraal gedragen en in eene opene kuil gelegd, die aan de geheele horde gemeen is, en alwaar zij ſpoedig door de wolven worden weggehaald. Drie dagen lang zorgen de nabeſtaanden hier tegen door het gedurig branden van vuur, misſchien eeniglijk om te voorkomen, dat geene ſchijndooden door het gedierte verſcheurd worden. Wanneer de wolven na deze dagen de lijken wegſlepen, hebben de nabeſtaanden daarvan geene de minste aandoening; ook treft het hun niet, wanneer zij het overſchot der verſcheurde lijken hunner vrienden zien liggen; de wolven zelve worden wegens dit hun bedrijf heilig gehouden door de *Kaffers*, zoodat zij nooit ondernemen, om 'er eenen van te dooden, waarvan het gevolg is, dat deze dieren in grooten getale

het *Kafferland* doorzwerven, aan hetwelk zij dan ook den belangrijkſten dienst doen, wijl hunne gulzigheid den dampkring bewaart van de verpesting, welke de ontbinding van opeengeſtapelde lijken kon voortbrengen (1).

Het erfregt, eindelijk, der *Kaffers* doet bij het overlijden van den vader de mannelijke kinderen en de moeder de nalatenſchap met elkanderen deelen. De dochters erven niet; zij blijven bij hare broeders of bij hare moeder, tot dat zij eenen man vinden. Als zij bij het leven harer ouders trouwen, krijgen zij tot huwelijksgoed eenige ſtukken vee, naar evenredigheid van den wederzijdſchen rijkdom (2).

Twee volkeren behooren blijkbaar tot het geſlacht der *Kaffers*, van welke wij nu nog met een enkeld woord moeten gewagen, de *Genaquas* en *Gheysſiquas*. De eerſten ſchijnen uit de vermenging van *Kaffers* en *Hottentotten* geboren, de laatſte uit

(1) BARROW D. I. bl. 291, 292. LE VAILLANT D. II. bl. 264. DAMBERGER T. I p. 182, 183.

(2) LE VAILLANT D. II. bl. 263, 264.

uit die der *Kaffers* en *Nomaquas.* (1). De *Gonaquas* hebben de meeste overeenkomst met de *Hottentotſche* zeden, en zijn ook reeds genoegzaam verdwenen onder de *Hottentotten*, zoodat derzelver naam ſchier in vergetelheid geraakt (2). De *Gheysſiquas* ſchijnen de taal der *Namaquas* te ſpreken. Zij munten uit door de lieftalligheid en kuischheid tevens harer vrouwen, en door de algemeene edelmoedigheid van hunnen aard: maar boven al zijn zij opmerkelijk door de halve ontmanning, welke algemeen bij hun plaats heeft en door den vader zelven gewonelijk bij de geboorte van het kind te werk wordt geſteld. Somtijds geſchiedt dit eerst met het derde jaar van het kind en zelfs later. Men heeft gegist, dat zij door dit bedrijf de te groote vermenigvuldiging zouden willen verhoeden, als mede, dat zij de ſnelheid in het loopen daardoor zouden bevorderen Zij zelve, daarover gevraagd, hebben aan LEVAILLANT eene reden opgegeven, welke hij ſchier te belagchelijk hield, om ze voor te dragen.

Het

(1) LE VAILLANT D. V. bl. 251.
(2) BARROW D. I. bl. 301.

Het zou, namelijk, een onderſcheidingsteeken zijn, door hunne voorouders bedacht, om elkanderen in den krijg met hunne naburen te onderkennen. Voorzeker hebben naaktloopende volkeren daartoe geheel eigene onderſcheidingteekenen aan hunne ledematen noodig, gelijk dit ook bevonden wordt aan de meeste volkeren, wier krijgsgevangenen als ſlaven verkocht worden: maar dat daartoe een kenmerk zou gekozen zijn, het welk de ſchaamte bedekt houdt, kan zich die reiziger, ondanks dit berigt der *Gheysſiquas* zelve, naauwelijks verbeelden (1).

Dat de *Kaffers* zelve geene oorſpronkelijke inboorlingen des lands zijn wordt onbetwistbaar geacht. Van alle kanten omringd door volkeren, die in kleur, gelaatstrekken, geſtalte, neigingen, levenswijze en taal van hun zeer veel verſchillen, ſchijnt het ongerijmd te gelooven, dat zij hun oorſpronkelijk vaderland bewonen. Indien men eenige gisſingen wilde maken over hunnen oorſprong, zegt BARROW, zou men mogelijk niet ver van den weg zijn, wanneer

(1) LE VAILLANT D. V. bl. 251—258.

meer men hun hield voor afſtammelingen der zwervende *Arabieren* onder den naam van *Beduins* bekend, die zich door alle deelen van *Africa* verſpreid hebben. Hunne herderlijke levenswijs, hunne gaſtvrijheid jegens vreemdelingen, hunne tentsgewijze hutten en de beſnijdenis hunner zoons pleiten allen voor deze verwantſchap. Hunne kleur alleen ſtaat dezen opmerkzamen reiziger hierbij in den weg: (1) dezelve is hem echter donkerder voorgekomen dan aan LE VAILLANT, wien wij gevolgd zijn in de afbeelding der *Kaffers*.

Als nog misſende, het geen ons BARROW heeft doen verwachten van het naauwkeurige penſeel des ſchilders DANIELL, die het Gezantſchap heeft vergezeld, hebben wij den *Franſchen* reiziger bij deze afbeelding moeten volgen. De man en vrouw verlaten hunne hut en begeven zich naar hunnen koornakker, terwijl zij over het vee ſpreken, het geen in het ſchoonst verſchiet graast. De regendreigende lucht heeft beiden den mantel

(1) BARROW D. I. bl. 280, D. III. bl. 146.

tel doen om de ſchouders ſlaan. Zij houden melkkorf in de hand, om 'er de volle uijers der koeijen in te ontlasten; hij draagt ſagaaijen, om het vee te beſchermen en jagt te maken op het Wild. Beider vertrouwelijk geſprek is op het gul gelaat te lezen; en de ganſche houding van den man mag als eene proeve beoordeeld worden voor de uitdrukking van al dat kloeke en edele, hetgeen den *Kaffer* onderſcheidt. Men zal hun ſlechts wat donkerder van kleur begeren: maar hier voor roepen wij onze vroegere ontſchuldiging in (1).

(1) Zie LE VAILLANT D. II, bl. 19. VIII en IX.

MA-

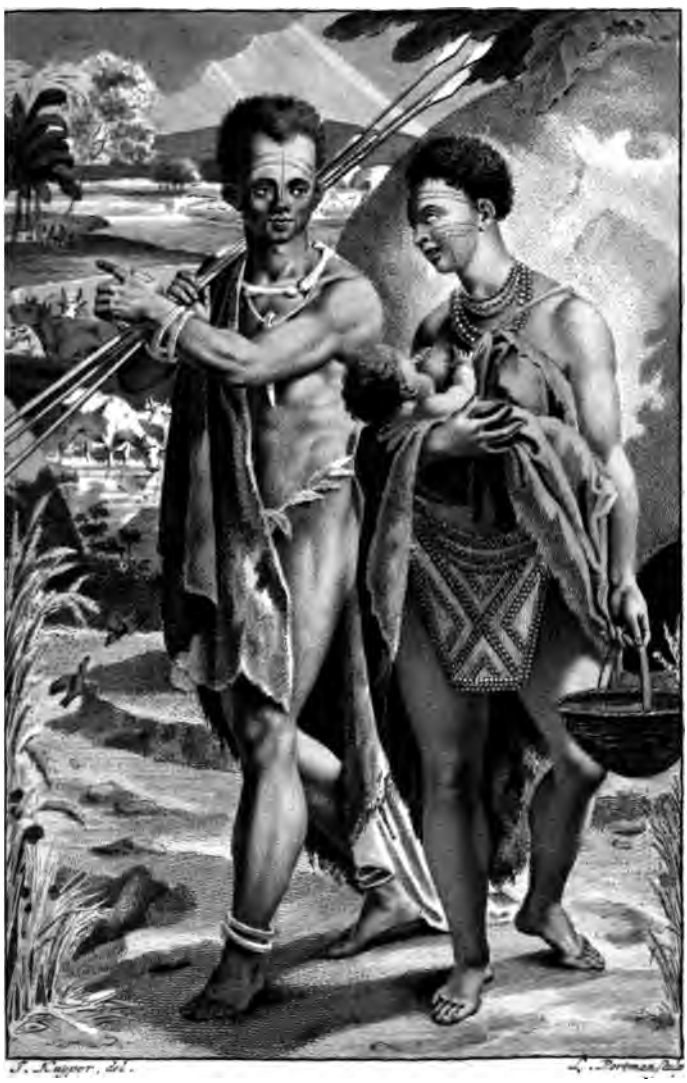

CAFFERS.

THE N[illegible]
PUBLIC LIBR[illegible]

[illegible] NOX AND
TILDEN [illegible] TIONS.

MADAGASKAR.

Het eiland, thans algemeen bij dezen naam bekend, werd door de *Portugezen* in den jaren 1492 ontdekt, en *St. Laurens* genoemd; de *Franſchen* gaven 'er in 1665 den naam van *Isle Dauphine* aan; bij de eilanders zelve heet het *Madecaſſe*. Het ligt langs de oostkust van *Africa* op de zuiderbreedte van 11° tot 25° 25′; deszelfs grootſte breedte wordt op honderd en twintig *Franſche* mijlen gerekend, en acht honderd zulke mijlen maken deszelfs omtrek

uit

uit (1). Het is het grootſte eiland der bekende wereld, en wordt door alle zeevarende volkeren van *Europa* bezogt, zonder dat zich een derzelven van *Madagaskar* geheel meester heeft kunnen maken. Deszelfs zuidhoek ſtrekt zich meer naar *Africa:* de meer ſpitze noordhoek kromt en wijkt meer af in de *Indiſche* zee. Ten noorden is het land met hemelhooge bergen bezet, die door vermakelijke dalen worden afgewisſeld, en met groote bosſchen beſlagen, wier altijd groene boomen den bijl doen terugſpringen van derzelver hout, maar wier rottende bladeren tevens de lucht bederven voor de dierelijke ademhaling. De oostkust van *Madagaskar* is te veel geſchroomd door de reizigers wegens de wreedheid van hare woeste bewoners, om bekend genoemd te worden. De oost- en zuidkusten zijn het voornamelijk, met welke zij ons hebben gemeen gemaakt (2).

Alom wordt het eiland door groote rivie-

(1) PREVOST *Hiſt. Beſchr.* D. XIII. bl. 231.

(2) SONNERAT *Reize naar Oost-Indien en China*, in 1774—1781. D. II. bl. 250, 266, 267. PREVOST D. XIII. bl. 232.

vieren beſprocid, en het heeft veelvuldige bronnen van het zuiverſte water (1), welke echter het nadeel niet kunnen wegnemen der talrijke moerasſen, die door de groote hoeveelheid van planten, die 'er in rotten, onophoudenlijk eene bedorvene lucht uitwazemen (2).

De grond is overal vol delfſtof, als talk, kool, ſalpeter en ijzer; ook vermoedt men 'er goud- en zilvererts, het welk men echter nooit gevonden heeft. De inwoners verzekeren, dat hun goud en zilver hun door de *Arabieren* in het begin der vijftiende eeuw aangebragt is. Topazen, opalen, amathisten en doorſchijnende helder zeegroene *Aiguemarines* zijn de edele geſteenten, die men 'er rijkelijk aantreft (3). Bananen, ananasſen, tamarinden, granaten, oranjes, citroenen, gember en indigo, zijn de in het oog vallende voortbrengzelen van het plantenrijk, welks weelderigheid het opmerkelijk maakt, dat het koren en de

(1) Prevost D. XIII. bl. 232.
(2) Sonnerat D. II. bl. 277, 278.
(3) Prevost D. XIII. bl. 255, 256.

de wijnſtok 'er niet overal tot rijpheid kunnen komen (1).

De rivieren van *Madagaskar* zijn vol visch, de poelen vol inſecten, de bosſchen vol wild en gevogelte. Men vreest 'er voornamelijk de krokodillen, de wolven, de adders en de *Acololau*, die huisraad en kleederen doorknaagt: daartegen bewondert men 'er de *Kameleon*, bij wien men de kleur van het voorwerp, waarop dit dier zich bevindt; ziet doordringen door de oogen, even als eene kleine ſtraal wijn, in een glas met water vallende, het allengs rood maakt, en de glimvlieg, die des nachts de bosſchen verlicht en de huizen ſchijnt in brand te zetten (2).

Drie zeer onderſcheidene ſoorten van menſchen bevolken *Madagaskar*. De eerſte is zeer zwart en heeft kort gekroesd haar; zij alleen ſchijnt 'er oorſpronkelijk te zijn. Zij, die de tweede ſoort uitmaken, bewonen eeni-

(1) PREVOST D. XIII. bl. 242—256. SONNERAT zegt, dat in een der zuidelijke gewesten wijngaarden zijn, die, in het wild groeijende, vrij goede druiven geven. D. II. bl. 270.

(2) PREVOST D. XIII. bl. 237—240.

eenige binnenlandſche ſtreken, hebben eene bruine kleur en lang ſlaik haar; zij worden *Malambous* genoemd, en leven met de eerſten in eenen gedurigen oorlog; men acht hun min ſterk en meer lui in den arbeid, en hunne geſlachtstrekken brengt men tot de *Maleitſche*. De derde ſoort woont aan den zuidhoek, en op ſommige plaatſen langs de westkust; zij ſtamt van de *Arabieren* af, maar herinnert zich niets meer dan deze afkomst, beſchouwende zich als kinderen der zee, om dat dezelve hunne voorouders in dit land geworpen heeft. Zij ſchrijven de *Macaſſerſche* taal met *Arabiſche* letters en gebruiken daartoe zekeren boomſchors en een ſchrijfſtift, op de wijze der *Indianen*; de letters, pas geſchreven zijnde, zijn niet zeer leesbaar, doch worden met het opdroogen der ſchors zwarter. Deze menſchen worden alom voor geleerden gehouden, tot wien men toevlugt neemt, wanneer men eenige onrust gevoelt, offers moet doen of voorteekenen wil gadeſlaan; ook hebben zij een uitſluitend regt verkregen, om dieren te dooden: doch zij verliezen dit voorregt, wanneer zij varkensvleesch eten, hebbende zij zulk eenen afkeer van dit dier,

dat

dat zij niet toeſtaan, dat het voorbij hunne verblijven gedreven worde.

Men gewaagt nog van eene vierde menſchenſoort (1), wier dadelijk beſtaan echter den onderzoeker der naturelijke geſchiedenis van den mensch nog niet volkomen gebleken is. Zij zou beſtaan in een gansch geſlacht van blanke dwergen, *Esquimoos* of *Quimoos* genaamd, waar van men het volgende verhaald heeft. Zij bewonen het hooge gebergte der binnenlanden en maken, indien gij hun de ſpraak en met dezelve de rede ontneemt, den overgang uit van den mensch tot den aap; zij zijn blank of ten minsten bleeker dan alle bekende zwarten; hunne zeer lange armen reiken tot aan de knieën; bij de vrouwen zijn de borsten naauwelijks te bemerken, wanneer zij niet zoogen, en waneer zij zoogende zijn, moet de melk der koeijen het gebrek aan zog vergoeden. In verſtandelijke vermogens echter betwisten deze *Esquimoos* den voorrang aan de vernuftigſte *Madagaſen;* ook zijn zij werkzaam en krijgshaftig, zoo dat zij nimmer door hunne naburen hebben kunnen on-

(1) SONNERAT D. II. bl. 250, 251.

onderworpen worden. Zij leven van de voortbrengzelen der aarde, maar fokken ook eene menigte van gebulte osſen en dikſtaartige ſchapen aan tot hun onderhoud, zonder den minſten handel of gemeenſchap met de andere bewoners des eilands. Daar men meestal op het zelve krijg voert, om ſlaven of om vee magtig te worden, verkiezen deze menſchen, wier kleinheid hun voor het eerſte genoegzaam beveiligt, het laatſte te voorkomen, door eenig vee achter te laten aan den ingang hunner bergengten, met betuiging echter van zich tot den laatſten man te zullen verdedigen, indien men zich met dit offer niet vergenoegt. Sagaaijen en pijlen zijn hunne wapenen. In de nabijheid van de ſterkte *Dauphin* vind men eene reeks van heuvelen of liever aardhoopen, welke men voor graffteden van *Esquimoos* opgeeft. COMMERSON, die dit verhaal ſlechts als eene algemeene vertelling opgeeft, waar van men op *Madagaskar* den mond blijft volhouden, verzekert, dat de Bevelhebber van *Dauphin*, MODAVE, hem in 1770 onder deszelfs ſlavinnen eene vrouw van die natie vertoond heeft, omtrent dertig jaar oud, drie voet

en zeven of acht duim hoog, welker kleur van de helderſte tint was, die hij onder de bewoners van dit eiland gezien had; zijnde voorts grof van ledematen, lang van armen, kort en wollig van haar, meer *Europeesch* dan *Malgasſisch* van gelaat, zacht van aard, gezond van oordeel, zonder borſten of eenige ſlapheid van vel. Vrees voor vervoering deed haar ontvlugten; na eenige dagen werd zij achterhaald, doch ſchier uitgeteerd bevonden van den honger, en ſtierf omtrend eene maand daarna (1). SONNERAT, die blijkbaar dezelfde vrouw bij den Heer MODAVE gezien heeft en zegt, dat zij vrij blank en vierdehalven voet lang was, verklaart echter, niet te durven inſtaan voor het aanwezen van zulk een volk, het welk, volgens het geen hij 'er van hoorde, zijn verblijf zou houden onder den grond, van den nacht deszelfs dag makende en elk opofferende, die in de ſtreken, door het zelve bewoond, wilde doordringen. In zijn oog was deze vrouw ſlechts eene op zich zelve ſtaande

(1) COMMERSON bij BUFFON *Nat. Hiſt.* D. XVIII. bl. 274—276.

de zeldzaamheid in de natuur (1). Op deze berigten van COMMERSON en SONNERAT, en vroeger van MEUNIER, die eenigen tijd Geneesheer op *Dauphin* geweest is, zou men met BUFFON kunnen komen tot het vermoeden, dat het met de *Esquimoos* van *Madagaskar* over het algemeen zal zijn als met de *Patagoners* van *America*, zoodat zij veilig wat vergroot zouden kunnen worden, daar die reuzen der aarde zoo aanmerkelijk verkleind zijn, indien LE GENTIL de vertellingen zelve wegens deze menschen niet als geheel ongehoord op *Madagaskar* had voorgedragen. Die reiziger verzekert, dat 'er aan het fort *Dauphin* geene overlevering is van dwergen, die tegenwoordig op *Madagaskar* zouden zijn; dat 'er geen algemeen denkbeeld van hun beſtaan heerscht; dat hij daar zoo min als elders op het eiland van hun heeft hooren ſpreken, en dat hij, andere, die diep in het land waren doorgedrongen, ondervraagd hebbende, nooit narigten van de natie der dwergen had kun-

(1) SONNERAT D. II. bl. 251, 252.

kunnen bekomen (1). De onvereenigbaarheid van deze tegenſtrijdige berigten is te zeer in het oog loopende, om ons niet te wederhouden van alle verdere vermoedens; want hoe kon MODAVE eene dwergin vertoonen als eene *Esquimooſche* vrouw, indien men volſtrekt geene vertellingen van zulk eene natie had gehad, en van waar haalde dan ook MEUNIER, COMMERSON en SONNERAT de vertellingen wegens die natie, indien 'er geene overlevering hoegenaamd van op *Madagaskar* beſtond? Het is voorzeker gemakkelijker te vermoeden, dat LE GENTIL zich ter loops door onkundige *Superkarga's* en tolken zal hebben laten onderrigten, dan dat reizigers van een algemeen erkend gezag volſlagene verdichtzels opgeſteld en daarin op de zonderlingſte wijze overeengeſtemd zullen hebben. Geheel opzettelijke verdichtzels vindt men zelfs bij min naauwkeurige reizigers niet; ſlechts opſiering door vergrooting of verkleining is het algemeen gebrek der

(1) LE GENTIL *Voyage dans les mers des Indes* T. II. aangehaald door J. D. PASTEUR, bij SONNERAT D. II. bl. 253.

der genen, die iet vreemds te melden hebben. Opmerkelijk blijft het ook, dat de ouden op de ſtelligſte wijze van zeker dwergengeſlacht ſpreken, het welk in de bergen van *Ethiopie* moet te huis behoord hebben en onder den naam van *Pechinienſers* bij geſchiedſchrijvers en aardrijkskundigen bekend zijn geweest, die echter meer dan twee elleboogen hoogte hadden, en in kloekte met de *Laplanders* zouden kunnen vergeleken worden. De eenzelvigheid van de *Esquimoos* met dezen in overouden oorſprong is de gisſing, door BUFFON gewaagd (1).

De *Madagaskars* van de, hier voren opgegevene, eerſte ſoort, met welke wij ons, als de waarſchijnelijke inboorlingen, hebben bezig te houden, zijn kloek van geſtalte, vlug van beweging, fier van houding. Hunne vrouwen zijn welgemaakt en aanminnig van gelaat; inzonderheid ſchitteren zij met ongemeen fraaije tanden en ſchoone levendige oogen; haar vel is daarbij zeer zacht, maar deszelfs kleur gitzwart en het haar als wol gekroesd (2).

De

(1) BUFFON *Nat. Hiſt.* D. XIII. bl. 277.
(2) PREVOST D. XIII. bl. 232.

De ongemeene zindelijkheid der vrouwen vermindert niet weinig den afkeer der *Europeërs* voor derzelver kleur, die ſommigen zelfs verkiezelijk boven de blanke is voorgekomen, als zijnde min onderhevig aan verandering en toeval, en alzoo een beſtendiger grond voor de vrouwelijke bevalligheden (1). Een zeker deeg is hier het middel, om de reinheid en zachtheid der huid te bewaren, welke door geene beſmering of beprikking bedorven wordt.

Het prachtigſte gewaad van den man is een kleed of mantel van drie ellen lang, dien hij zich over de ſchouderen ſlaat en wiens twee einden van voren nederhangen. Dit kleed is gemaakt van boomſchorsſtof en gaat in fijnheid onze kamelotten te boven; de *Raphia* of *Mouphia*, eene ſoort van palmboom, aan de *Sagou* der *Molukſche* eilanden vrij gelijk, levert daartoe zijne bladeren. De Opperhoofden dragen dit kleed van zijde of katoen, aan de einden met fraaije, glazen kralen of tinnen balletjes behangen. Het laagſt gemeen, daartegen,

(1) FLACOURT bij PREVOST, D. XIII, bl. 232 & 233.

gen, dekt zich enkeld met een ſtuk lijnwaad van voren en van achteren, of met eenen gordel, waarvan de beide einden nederhangen, zonder hunne ſchaamdeelen viel te dekken. Aan de voeten worden zolen gedragen, op het hoofd eene muts van biezen (1).

De vrouwen ſlaan een ſtuk blaauw lijnwaad, drie of vier ellen lang om de lendenen, het geen haar als een rok ſtaat; daaronder dragen zij altijd een wit lijnwaad, het zij wat grooter of wat kleiner, uit zindelijkheid. Zij hebben ook eene ſoort van wambuisje of halfhembd aan van blaauw lijnwaad, dat haar ſlechts tot de helft van den boezem nederhangt, en dat van voren met verſcheidene gouden of zilveren platen is verſierd, die tot haken dienen. In de ooren dragen zij verſierſelen, als mede zilveren of glazen ringen om de armen, terwijl de hals met gouden of zilveren ketsingen pronkt (2).

Het

(1) SONNERAT D. II. bl. 253. PREVOST D. XIII. bl. 235.

(2) SONNERAT D. II. bl. 255. PREVOST D. XIII. bl. 233, 235 en 203.

Het gewone voedzel beſtaat in rijst, die zij met visch, of een aan ſtukken geſneden hoen, in water gekookt, eten. In dit vleeschnat werpen zij eenige bladeren van de ſpecerijachtige *Ravenala* en wat zeewater, zijnde hun het zout onbekend. In plaats van zeewater bedient men zich in de binnenlanden van het blad eenes booms, dien zij *zoutboom* noemen. Alleen op feestdagen braden zij oſſenvleesch, het welk zij ſlechts afgeſchraapt hebben, even als men de varkens doet, zonder 'er de huid af te trekken. Piſanbladeren dienen hun tot tafellakens, ſchotels en lepels; op dezelven legt men het vleesch en de rijst afzonderlijk. Van het gemelde blad maakt men ook peperhuisjes, waarmede men eene mondvol rijst op neemt, welke men voorts met het vleeschnat bedruipt, alvorens men haar nuttigt. Bij den maaltijd drinkt men water, in de rijstpot gekookt, op welker bodem zich een dikke rijstkorst heeft aangezet. Door deze voorzorg ſchijnt men het ſlegte en rottige water te kunnen verbeteren. Hun geliefdſte drank is eene ſoort van mee, gemaakt van drie vierde water en een vierde honig, het welk zij koken, ſchuimen, in graa-

groote zwarte aarde potten overgieten en ten gebruike bewaren, zijnde vrij aangenaam van ſmaak maar ſchadelijk bevonden voor de maag der *Franſche* reizigers. Ook maken zij tweederleijen wijn van ſuikerriet en van bananen, den eenen ſterker dan hun honigdrank, den anderen aangenamer maar krachteloos (1). Nog maken zij eene ſoort van brandewijn van rijst, die zeer ſterk is en zoo helder als bronwater (2).

Hunne huizen beſtaan ſlechts uit één vertrek voor het ganſche huisgezin. Zij zijn van dikke, in den grond geſlagene, palen getimmerd; de wanden zijn bedekt met matten uit de ribben der *Ravenala* bladeren, die aan elkanderen zijn gehecht en tegen bamboes-latten gebonden, waar tegen ook binnenmatten hangen. Het dak beſtaat uit dezelfde rietdekking en is zeer vast. De vloer is gewonelijk een of twee voet boven den grond en beſtaat uit ſterke horden van bamboes, al mede met matten belegd, uitgezonderd in een der hoeken van het ver-

(1) SONNERAT D. II. bl. 262.

(2) SONNERAT D. II. bl. 255, 256. PREVOST D. XIII. bl. 205.

vertrek, waar de ſtookplaats is, en alwaar ook des nachts geſtookt wordt ter bevordering der gezondheid. De woningen der Opperhooſden zijn van de anderen onderſcheiden door een paalwerk, het geen dezelven omgeeft, en door eenen mast, die ver boven het gebouw uitſteekt, waaraan de horens hangen van alle de oſſen, welke men 'er in openbare feesten geofferd heeft (1). Duizend hutten, met eene breede gracht van zes voeten diepte en een dicht ſtaketzel van zware palen aan den binnenkant der gracht omgeven, maken de ſteden uit. Een enkel ſtaketzel zonder gracht onderſcheidt de vlekken van de ſteden; ook zijn 'er gehuchten, die noch grachten, noch palen hebben. De laatſten worden meermalen verlegd, in welk geval elke hut door vier mannen op de ſchouders wordt weg gedragen (2).

Het huisraad beſtaat in eenige aarden potten om te koken, in bamboezen of kalebaſſen, om water te halen en in kleine bieze mand-

(1) SONNERAT D. III. bl. 256, 257.
(2) PREVOST D. XIII. bl. 234, 235.

mandjes, waarin zij hunne klederen bergen (1).

De rijkdom dezer menſchen is gelegen in het vee, het geen de mannen hoeden. Het zaaijen van rijst en wortelen is het werk der vrouwen: zij binden daartoe aan den grooten teen van den regtervoet een ſtokje, waarmede zij een gat in den grond treden, om 'er het graan en zaad in te werpen, en waarmede zij tevens het bezijden gevallene in de aarde drukken. Mans en vrouwen beide werken aan hunne boomſchorskleeden en katoene en zijden ſtoffen, die zij met onderſcheidene kleuren verwen. In plaats van weefgetouwen ſteken zij ſlechts vier ſtaken in den grond, waaraan zij hunne ſchering vast maken, tusſchen welke zij hunnen inſlag met kleine ſtokjes heen werken. Men vindt ook goud- en ijzerſmeden onder hun, die kettingen en ander werk maken, maar het zelve nooit polijsten. De blaasbalgen, van welke zij zich bedienen, beſtaan uit twee holle boomſtammen, aan elkanderen gebonden; van onderen zijn twee ijzeren pijpen, en binnen in elken ſtam een zui-

(1) SONNERAT D. II. bl. 257.

zuiger met *Raphia* bezet, die voor hennip dient; beurtelings wordt de eene zuiger na den anderen uitgetrokken en ingedrukt, waar door de ingepompte lucht met kracht naar buiten wordt gedreven. Hunne bekwaamheid heeft hun in ſtaat geſteld, om alle de deelen van eenen ſnaphaan te maken, maar het boren van den loop is hun ondoenelijk gebleven. — Nergens vindt men eenigen aanleg van tuinen of boomgaarden; ook ploegen zij den grond nimmer: zij branden denzelven ſlechts af en bezaaijen hem in het begin van den regentijd. In ſommige ſtreken ſchijnen zij zelfs zich de moeite van zaaijen niet te geven, maar eenige halmen te laten ſtaan, wier nedergevallene korrels dan weder van zelfs moeten voortkomen (1).

Eene ſoort van werpſpies, van vijf of zes voet, aan beide einden met ijzer beſlagen, was hun oorſpronkelijk wapentuig, het welk zij nog zeer handig weten te werpen: doch de *Europeſche* handel heeft hun ook met het gebruik van ſnaphaans, piſtolen

(1) SONNERAT D. II. bl. 357, 258. PREVOST D. XIII. bl. 235.

len en ſabels bekend gemaakt (1). Geen onderzaat kan zich ooit ontſlaan, zijn Opperhoofd in den krijg te volgen. Hij vlugt, wanneer hij hem ziet vlugten: maar, door zijn voorbeeld aangevuurd, houdt hij manmoedig ſtand of ſneuvelt als een held. De vlugt van een *Madagaskars* heer is alzoo geen bewijs van deszelfs blooheid, maar eeniglijk van de laſhartigheid des aanvoerders; hetzelve herſtelt zich terſtond bij des Bevelhebbers hernomen moed en beſtaat dan uit zo veele dappere mannen, als 'er eerst bloodaards ſchenen. Bittere wreedheid volgt doorgaans op de overwinning. Het ganſche geſlacht der overwonnenen wordt meestal opgeofferd aan den bloeddorst: de verwonneling zelf ſterft daartegen ſomtijds van verdriet en ſchaamte, wanneer de overwinnaar hem het leven ſchenkt (2).

Het ganſche eiland is in kleine Opperheerſchappijen verdeeld, in welke de magt der Opperhoofden erflijk is. De DIAN, gelijk het Opperhoofd wordt genoemd, kan niets

(1) SONNERAT D. II. bl. 257.
(2) PREVOST D. XIII. bl. 234. SONNERAT D. II. bl. 266.

niets ondernemen zonder bijeenroeping van eenen Raad, dien ieder een, vreemden en vijanden zelfs, kan bijwoonen, doch waarin elk op zijne beurt het woord voert. Veertien zulke heerschappijen onderscheidde SONNERAT in de zuidelijke gewesten des eilands. Elk derzelven bestaat uit vele dorpen, wier eigen Opperhoofden in mindere aangelegenheden van huisselijken aard beschikken. In sommige heerschappijen zijn *Zaphe-Raminie's* aan het hoofd, afkomstig van het *Arabische* geslacht, in andere *Zaphe-Raniou's*, die oorspronkelijke inborelingen zijn des lands en de anderen als vreemde geweldenaars beschouwen, hetwelk de meeste aanleiding geeft tot onderlingen krijg (1). Aan den oorsprong der rivier *Matatan* is eene kleine heerschappij, twee duizend inwoners bevattende, onder zes Opperhoofden, die alle afstammen van een klein mannetje van drie voet hoog, van waar zij, schoon zelve van gewoone lengte, den naam van *Zaphe-Raquimouche's* dragen, het welk *dwerg-regent* beteekent. Misschien, zegt SONNERAT, is van hier de vertelling we-

(1) SONNERAT D. II. bl. 266—277.

wegens het *dwergvolk* ontſtaan; ten zij men wilde gelooven, dat deze ſtamvader der tegenwoordige Opperhoofden uit zulk een dwergvolk afkomſtig geweest is, gelijk PASTEUR hierbij aanmerkt (1).

Men heeft wetten, die over het geheele eiland gelden, maar wier oorſprong men niet kent. Dus ſtraft men overal de dieven, met hun de hand te doorſteken, en de moordenaars, door hun met ijzers van ſagaaijen het hoofd aftehouwen. Het Opperhoofd der heerſchappij velt met die der onderſcheidene dorpen het vonnis. Hij begeert niets voor zijne lijfſtraffelijke regtspleging, maar laat zich in burgerlijke geſchillen met een zeker getal beesten betalen, naar dat het pleitgeding van gewigt is geweest (2). Men bedient zich van verſchillende proefmiddelen ter ontdekkinge der waarheid. De voornaamſten zijn het water, de *Tanguin* en het vuur. De eerſte proeve beſtaat in het bezweren van den kaaiman bij het zwemmen in eene rivier, waar in zich dit dier ophoudt: door hetzelve niet aange-

(1) SONNERAT D. II. bl. 277.
(2) PREVOST D. XXII. bl. 234.

getast wordende ſchijnt men onſchuldig. Elders, waar deze proef niet kan worden genomen, plaatst men den beſchuldigden bij zeer onſtuimig weder op eene rots in zee en let men, of de baren hem op dezelve ongeſchonden laten. De vuurproef doet een gloeijend ijzer over de tong gaan. De *Tanguin* is een der heftigſte vergiften uit het plantenrijk: in twijfelachtige gevallen moet de beſchuldigde daarvan drinken, welk lot weinige anderen treft, dan die ſlaven en kudden bezitten. Wanneer een Opperhoofd eenen zijner nabeſtaanden door den dood verliest en eenen rijken inwoner kent, roept hij eene *Cabar* of dorpsvergadering bij een, waar bij de Opperhoofden uit den omtrek tegenwoordig zijn, en beſchuldigt hij voor dezelven den ongelukkigen, wiens vermogen hij begeert, als hadde deze zijnen bloedverwant vergeven; op dien grond eischt hij de *Tanguin*-proef, en, deze eisch hem toegeſtaan zijnde, gaat hij zelf na den beſchuldigden, die vertrouwen genoeg ſtelt op de kracht zijner onſchuld, om gemoedelijk met hem den dag vast te ſtellen, waarop hij deze proef zal geven, en tegen welken hij alle zijne vrienden bij een roept

tot

tot getuigen zijner zegevierende onſchuld; hij zelf bereidt zich intusſchen daartoe door zorgvuldige onthouding van allen dierlijk voedzel. De dag komt; men ſchenkt hem rijkelijk van het doodelijke vocht; zijn omkomen wordt voor bewijs van ſchuld gehouden; zijne goederen vervallen aan het Opperhoofd, en zijne naastbeſtaanden worden deszelfs ſlaven, doch bekomen doorgaans de vrijheid weder (1).

Bij zulke ontzettende blijken van een wel onredelijk doch albeſlisſchend vertrouwen op de Voorzienigheid, worden de Godsdienstige begrippen der *Madagaskars* alleropmerkelijkst. Dezelven bepalen zich tot twee beginzelen, een goed en een kwaad; het eerſte noemen zij *Janhar* en vereeren het door offerhanden, zonder nogtans tempels voor hetzelve te ſtichten of het in gemeenſchappelijken dienst te vereeren; ook achten zij, dat deszelfs goedheid hun het eigenlijk bidden onnoodig maakt. Het laatſte, door hun *Angat* geheten, ontvangt altijd een gedeelte der offers, die aan het eerſte worden gebragt. Men vindt bij hun geene af-

(1) SONNERAT D. II. bl. 264—266.

afbeelding van de Godheid (1): maar elk onderhoudt en vereert in zijne hut eenen krekel, dien hij onder eene mand zet, in welke hij zijne kostbaarheden bewaart en welk heiligdom hij *Oly* noemt. Rondom dit heiligdom danzen zij met vreemde ſprongen en als in zekere razernij, waarna zij alles moedig uitvoeren, het geen hun onder deze geestvervoering in den zin geſchoten is. Een hunner *Ombiasſen*, zoo als zij hunne geleerden noemen, zou eenmaal de vraag, hoe zij toch aan een gering dier zoo groote hulde bewezen, en daartoe niet liever de zon verkozen, met deze opmerkelijke taal beantwoord hebben: „wij aanbidden daarin de eerſte oorzaak van alles, om dat wij iets ſtoffelijks behoeven; de zon is ons niet meer aanbiddingwaardig, dan een keiſteen; hoe geringer het voorwerp ſchijnt, te kennelijker vertoont 'er zich de werking der eerſte oorzaak in." Die zelfde, waarlijk deipdenkende, Wijsgeer zou echter tevens aan een ruw en plat ſtuk ijzer, op hetwelk zevenmaal drie punten ſtonden en eenige *Arabiſche* tooverteekenen, zoo groote kracht toe-

(1) SONNERAT D. II. bl. 260, 261.

toegekend hebben, dat hij, het zelve bij zich hebbende, voor geen verdrinken vreesde (1).

Volgens SONNERAT gelooven zij, dat de menſchen na den dood leevende geesten worden, die hun ſomtijds in droomen verſchijnen en toeſpreken. Ook denken zij, dat ſommige zielen, naar den aard der perſonen, overgaan in dieren of planten, en, om dat zij ſlangen gezien hebben op het graf van een Opperhoofd, die de geheimen der natuur bij verſcheidene zwangere vrouwen door ontleding had naargeſpoord, meenden zij, dat deszelfs ziel in dat gedierte was verhuisd; terwijl men aan de baai van *Antongil* grooten eerbied toedraagt aan een *Badamier*, welken men zegt uit den asch van een weldadig Opperhoofd te zijn geſproten (2).

Zonder iet van MAHOMET te weten, zeggen ſommigen, dat zij *Muſelmans* zijn: eeniglijk, zegt SONNERAT, omdat zij handel

(1) PREVOST D. XIII. bl. 235—237.

(2) SONNERAT D. II. bl. 261. — Wat een *Badamier* zij, zegt hij niet: het ſchijnt een boom te wezen.

del drijven met *Arabieren*, die het geld komen weghalen, dat de *Franſchen* hun jaarlijks brengen en waarvoor zij ſlaven oſſen en twee of drie millioenen ſchepels rijst koopen (1).

Over het ganſche eiland is, zoo ver men weet, de beſnijdenis in gebruik, waardoor het zeggen dier ſommigen opmerkelijker wordt gemaakt. Deze plegtigheid geſchiedt ſlechts van drie tot drie jaren. Men bouwt tot derzelver verrigting in elke ſtad eene loots, op houten pilaren rustende en door een ſtaketzel omringd. De grond rondom dit gebouw wordt door het Opperhoofd geheiligd en beſprengd met het bloed van eenen ſtier en met honigwijn; daarna het ſtaketzel ingetreden, plant hij eenen, met blad en vrucht voorzienen, banaanboom in den grond, waar aan hij eenen gordel hangt, met hetzelfde bloed beſprengd; hier mede is deze ganſche plaats heilig en nadert men dezelve, met eerbied, zonder haar in te durven treden. De vaders, wier kinders de plegtige verrigting moeten ondergaan, vasten gedurende de acht eerſte dagen van de

(1) SONNERAT D. II. bl. 261.

de maan van lentemaand, en dragen hunne kinders door de ſtraten; huwbare jongelingen volgen hun in dreigende houding, als gingen zij ten ſtrijd; driemaal wordt de omgang om de heilige plaats herhaald, en dan vangt een ſpeelgevecht der gewapende jongelingen aan. Des anderen daags loopt een Priester bij de hutten langs, om de booze geesten, die 'er de kinderen bezitten, te bezweren en ze allen in een kieken te doen overgaan, het welk aan des Opperhoofds hut hangt en daarna door den bezweerder verpletterd wordt. Vaders en moeders beide verſchijnen nu voor het Opperhoofd met zoo veel oſſen en kiekens als zij kinders te beſnijden hebben en bidden, den dag der plegtigheid te mogen weten. Op dien dag ontvangt het Opperhoofd, aan den ingang van de loots gezeten, de nieuwe offerhanden der moeders op eene gedekte tafel, neemt daarna zitting midden in de loots, waar de vaders achtervolgends hunne kinders nederleggen op eene gladde ſteenen tafel, waarop de beſnijdenis geſchiedt; elke vader ſnijdt dan den hals af van zijn kieken, en laat het bloed druipen op de wond van het kind, die door

de moeder verbonden wordt met eenig katoen, door haar vooraf gedoopt in het zelfde bloed en in dat van een geſlachten os (1). Het Opperhoofd, het welk zelf verſcheidene oſſen laat ſlachten bij dit feest, geeft ook de *Tok*, of zuikerdrank, en het feest duurt, zoo lang dezelve verſtrekt, waarna ieder naar zijn eigen dorp terug keert (2).

Men zou zich verbeelden, dat de *Madagaſſen* aanbidders zijn der zee, wanneer men de plegtigheid opmerkt, welke zij bij het ondernemen eener reize langs de kust verrigten. De ſtuurman neemt eenig zeewater en een ſtuk *Ravenna*-blad en bezweert de baren, geen kwaad te willen doen aan zijn vaartuig, maar het te behoeden voor klippen en met vele ſlaven beladen weder terug te voeren; daarna gaat hij in het water, loopt rondom zijne ſchuit en beſproeit haar van alle zijden; eindelijk maakt hij een gat in het ſtrand en ligt 'er het *Ravenna*-blad in neder, terwijl zijn ſcheepsvolk bij de ſchuit gezeten is, en biddend

(1) Moore bij prevost D. XIII. bl. 236.
(2) Sonnerat D. II. bl. 262.

lend ſchijnt, zoo lang deze plegtigheid duurt, waar na men het vaartuig in vlot water brengt en 'er zich inſcheept (1).

Stuiptrekkers, die voor tooveraars worden gehouden, vertoonen zich hier in volle ernij en ſchijnen oogenblikkelijk te ſterven; zij blijven uren lang in dien ſtaat, doch ontwaken dan als uit eenen diepen ſlaap en vertellen allerleije droomerijen, waar aan het bijgeloof maar al te ligt het oor leent (2); gelijk het dit bijgeloof inzonderheid geweest is, het welk aan de *Franſchen* eenen ſtevigen voet op de Oost- en Zuidkust van het eiland vergund heeft, zijnde zij in de oogen der inborelingen die kinderen der zon geweest, welke men hun voorſpeld had, dat hun zouden komen overwinnen (3).

De ſterrekunde der *Madagaſſen* is eene ſterre wigchelarij, op zekere berekende punten gegrond, met het zoogenaamde rad van PYTHAGORAS vrij overeenkomſtig (4). Hunne

(1) SONNERAT D. II. bl. 263.
(2) SONNERAT D. II. bl. 263.
(3) SONNERAT D. II. bl. 249.
(4) PREVOST D. XIII. bl. 232.

ne taal ſchijnt mede vrij wat betrekking te hebben op de oosterſche talen. Zij is woordenrijk, heerscht over het ganſche eiland maar heeft verſcheidene tongvallen in de onderſcheidene ſtreken. Zij heeft ook veele zamengeſtelde woorden en is regelmatig in de yervoeging harer werkwoorden, in onderſcheidene tijden en wijzen, zoo wel voor het lijdelijke als dadelijke. De letters waarvan zich de *Ombiasſen*, of geleerden, in hun ſchrift bedienen, zijn *Arabiſche*, acht en twintig in getal, en worden van de regter- naar de linkerhand geſchreven. Zij zijn 'er omtrent de helft der vijftiende eeuw door de *Arabieren* overgebragt. Hun papier is de ſchors van eenen boom, *Avo* genaamd, welke zoo zacht is, dat zij ook tot vervaardiging dient van eene ſtof, die in het gebruik de zijde nabij komt. Dit papier is geelachtig van kleur en vloeit niet. Men kookt deze ſchors eenen dag lang in ſterke loog van asch en ſtampt ze in een houten bak tot eene pap, welke men met ſchoon water verlengt en op een raam van ongemeen fijn riet laat uitlekken, waarna men de pap uitgiet over de bladen van den *Çannaçorus* of het *Indiaanſche* bloei-

bloeijend riet, zijnde vooraf met een weinig olie beſtreken. Zoodra het papier op deze bladeren gedroogd is, lijmt men het tweemaal met een afziedzel van rijst, en maakt men het door oplikken glad. De inkt is een afkookzel van hout, *Arandranto* geheten. De pennen zijn van dun riet, van vooren geſneden en geſpleten als de onze (1). Alle de wetenſchappen worden onder de *Ombiaſen* bewaard, die zelfs boeken bezitten, meestal over de heelkunde en ſterrekunde handelende. Zij verdeelen den tijd in weken van zeven dagen, voor welke zij zeven dwaalſterren hebben; hunne jaren zijn in twaalf maanden verdeeld, en worden even als de dagen bij zeventallen berekend, zijnde het zondagsjaar het eerſte. De nieuwe maan van lentemaand is de aanvang van hun jaar. De uren berekenen zij naar de lengte van eene mansſchaduw in de zon. Hun dag is in vier en twintig uren verdeeld en vangt met ons zesde uur van den morgen aan (2). Van

(1) FLACOURT bij PREVOST D. XIII. bl. 259, 260.

(2) FLACOURT bij PREVOST D. XIII. bl. 260—263.

Van de dans- en toon-kunst der *Madegasſen* vinden wij eeniglijk, dat allen, die door ouderdom of ziekte niet verhinderd worden, dagelijks na zonne ondergang rondom het huis van het Opperhoofd komen danzen en juichen, ſtampende geweldig op den grond, en op eenen naren toon de bedrijven hunner vooroudgren, den lof van hunne Opperhoofden en derzelver aanſtaanden voorſpoed zingende, terwijl de vrouwen in het rond danzen naar het geluid van een ſpeeltuig, gemaakt van een dik riet, met draden beſpannen, die tot ſnaren dienen. Aan het einde van dat riet is eene halve kalebas geplaatst, waar mede het tegen de borst wordt gehouden, terwijl de rechterhand de ſnaren tokkelt (1).

Het bijgeloof benadeelt de bevolking des eilands niet weinig. Terſtond bij de geboorte nemen zij de voorteekenen waar van dien dag en, wanneer deze ongunstig zijn, leggen zij de kinders weg in de bosſchen tot prooij van het wild gedierte. Zon- of maanverduisteringen worden als rampvoorſpellingen beſchouwd voor hunne Opperhoof-

(2) PREVOST D. XIII. bl. 230.

hoofden (1). De kinders, welke men aanneemt worden in ſchoon water gereinigd, door de moeder zorgvuldig opgekweekt, en in een ſtuk lijnwaad op den rug gedragen. Ook hier zogen ſommige moeders hare kinders, door ze de borst over den ſchouder toe te voegen; anderen echter dragen ze als dan van voren. Men ontmoet moeders en zoogſters, die niet boven de tien jaren oud zijn. De Kraamvrouw houdt eene maand haar huis, en draagt twee maanden lang, ten teeken van haren ſtaat, een balletje bladen van den *Latanier* (2).

Eer men eene vrouw neemt, is men niet angſtvallig wegens hare vroegere kuischheid; men vraagt haar van hare ouders en geeft hun oſſen, ſchapen, gouden en zilveren armringen of andere kleinoodiën in de plaats; waarna het huwelijk zonder eenige plegtigheid wordt voltrokken. Men neemt voorts zoo vele vrouwen, als men goedvindt: doch men verzendt ze ook, wanneer men

(1) PREVOST D. XIII. bl. 233. SONNERAT D. II. bl. 262.

(2) PREVOST D. XIII. bl. 233.

men wil. Men laatze elk afzonderlijk wonen, om alle tweedragt te voorkomen. In ſommige heerſchappijen hebben de rijke inwoners vrouwentimmers, door geſnedenen bewaakt: doch van deze gewoonte heeft men in het Noordelijke gedeelte des eilands een afgrijzen. Ook is de minnenijd niet zeer eigen aan de *Madegaſſen*, daar zij zich zeer vereerd achten met de onderſcheiding, welke aan hare vrouwen van *Europeërs* te beurt valt (1).

Zij zijn over het geheel zeer minzaam jegens dezelven, toonen zich in hare tegenwoordigheid nooit norsch of treurig, maar zijn ſteeds in haar bijzijn vrolijk en dartel. Wederkeerig is de eens gegronde liefde der vrouwen de allerhartelijkſte en allertrouwſte. Na het afdoen harer bezigheden, is derzelver eerſte zorg, zich te tooijen, om den geliefden optewachten, die echter niet altijd de man is, aan wien zij door hare ouders verkocht werd, doch die, in dat geval, het grootſte gevaar loopt van hare tederheid, welke als dan onverzadelijk is in het

(1) SONNERAT D. II. bl. 263. PREVOST D. XIII. bl. 233.

het heimelijk genot (1). Wanneer een groot Heer eenen anderen bezoekt, biedt hij, wien die eer geſchiedt, zijnen gast de vrouw aan, welke hem meest ſchijnt te behagen, en wier afwijzing de grootſte belediging zou zijn (2). Geene hardnekkige vreugdebetooningen of omhelzingen kenmerken daartegen eenige blijdſchap bij de wederontmoeting van lang afwezige vrienden of bloedverwanten: bij die gelegenheid ſtrijken zij elkanderen ſlechts de eene hand over de andere, zonder die te drukken (3).

Een lang gezond leven is over het algemeen aan de *Madegaſen* niet vergund. De veelvuldige moeraſen des eilands bij de hitte der luchtſtreek veroorzaken veelvuldige koortzen in alle jaargetijden; het gevaarlijkſte is echter van ſlachtmaand tot aan grasmaand, zijnde het zomer-halfjaar aan die zijde van den middaglijn. De borst inzonderheid ſchijnt het zwakſte deel bij den inboreling te zijn, wiens gemeene kwaal de long-

(1) Prevost D. XIII. bl. 238. Sonnerat D. II. bl. 263, 280.
(2) Prevost D. XIII. bl. 235.
(3) Sonnerat D. II. bl. 263.

longœring is. Zijn veelvuldig gebruik van vet vleesch tot voedzel, zijne kwade leefregel, ondanks de koorts, de ongeſchikte geneesmiddelen in zijne ziekte, en zijne onmatigheid vooral bij de vrouwen worden als zoo veele oorzaken opgegeven van de doodelijkheid zijner kwalen (1).

Om de ongezondheid der moerasſen te ontwijken bouwen de eilanders hunne ſteden en vlekken op hoogten, en onthouden zich de meervermogenden altijd, en zelfs de meer gemeenen ook liefst, van den rijstbouw, dien zij geheel overlaten aan de ſlaven. Drie vierden van hun telen daarom niet dan gierst, die zij gemakkelijk kunnen inzamelen. Men heeft de vadzigheid der inborelingen deswege beſchuldigd, maar de zorg voor de gezondheid onder eene zoo heete luchtſtreek ſchijnt hier bij in aanmerking te moeten komen (2).

De ongezondheid des lands brengt de Geneesheeren bij hun in groote achting. Der-

zel-

(1) SONNERAT D. II. bl. 279, 280. Men vindt aldaar de beſchrijving der landeigene koorts, die den *Europeërs* vooral doodelijk is.

(2) SONNERAT D. II. bl. 278.

zelver geheele wetenſchap beſtaat echter in de kennis van eenige ſpecerijachtige buikzuiverende en zamentrekkende planten, van welke zij gewoonlijk een mengzel maken, om te drinken of zich in te baden. Men roept hun niet dan in zware ziekten en nadat men eenige algemeen bekende middelen gebruikt heeft: deze middelen beſtaan in eene groote erwt met kalk te vermalen en op het lijdende deel te leggen. Als de ziekte ernſtig wordt plaatzen zij den tak van eenen boom, even veel welken, met zijne bladeren boven hunne deur en ſluiten dezelve met een touwtje, dat een driehoek uitmaakt door middel van een ſtok, die in den grond geſtoken is; dit teeken is eene waarſchuwing, dat het huis alleen voor den Geneesheer en voor de oppaſſers openſtaat. De Geneesheer legt den zieken ſtovingen aan en ſchrijft hem zekeren leefregel voor; ſomtijds opent hij hem eene ader, maar nooit dan in den hoogſten nood. De aderlating geſchiedt meestal plaatſelijk op het lijdende deel. Op het zelve zet men eenen koehoorn met zijn dikſte einde, en zuigt door een klein gat aan het andere einde om het bloed derwaarts zamentetrekken; daarna maakt men

met

met een gemeen en krompuntig mes eenige kerven in de huid, zet 'er den hoorn weder overheen en hervat het gezuig. Vergert de ziekte, dan doet men offerhanden van osſen, wier vleesch onder de buren wordt uitgedeeld, na daarvan het vereischte deel voor den weldadigen God en voor het booze wezen te hebben afgenomen, wordende de horens van het offerdier voor de huisdeur op eene paal ten toon geſteld. Als de zieke ſterft, een man van vermogen geweest zijnde, hervat men hetzelfde offer en herhaalt men het verſcheidene dagen tot dat het lijk begraven is. Des nachts lost men eenige ſnaphaanſchoten voor het huis, om de kwade geesten weg te jagen. Het lijk wordt met de fraaiſte kleederen uitgedost, in eene kist gelegd en buiten het dorp begraven, alwaar men boven het graf eene hut bouwt, voor welke men alle de horens der osſen, die bij deszelfs dood geofferd zijn, op eene paal ten toon ſtelt. Indien hij aan een aanzienlijk geſlacht, het welk elders woont, vermaagſchapt is geweest, wordt het lijk, na de verrigting der offerplegtigheden, met zeer groote ſtaatſie naar het familiegraf vervoerd, alwaar dezelfde

pleg-

plegtigheden weder eenige dagen lang herhaald worden, tot dat het lijk ter aarde is gedaald (1).

Eene zonderlinge mengeling van woestheid en beſchaving, van onkunde en verlichting, van goedhartigheid en liefdeloosheid, van heldhaftigheid en laagheid maakt alzoo het karakter uit der *Madegaſſen*, welke zich gemakkelijk genoeg laat verklaren uit het gedeeltelijk oorſpronkelijke, gedeeltelijk vreemde in hunne zeden en begrippen, en uit het *Arabiſche* en *Europeſche* beide in hunne ontaardingen. „De *Madagaskars* leefden, — dus laat zich SONNERAT over het laatſte hooren, voor dat zij ons kenden in die gelukkige onkunde van kwaad of ondeugd, die de onſchuld der eerſte menſchen in hun onderſtelde, doch weldra volgden zij het voorbeeld van een volk, dat, volgens hun, van de zon afdaalde, om hun wetten te geven. Wij hebben hun echter niet ongeſtraft onze ondeugden overgebragt: wij waren de oorzaken van hun zedelijk bederf, en wij zijn 'er de ſlachtoffers van geworden. Van ons leerden

(1) SONNERAT D. II. bl. 258—260.

den zij moorden en rooven, en zij bedienden 'er zich in het vervolg van tegen hunne meesters (1)."

Wij hebben de afbeelding dezer menſchen opgemaakt uit eene vergelijking van die, welke wij gevonden hebben bij DAPPER en ST. SAUVEUR. Wij zijn daarbij oplettend geweest op alle de bijzonderheden, welke in de aangehaalde ſchrijvers zoo uitvoerig als naauwkeurig worden medegedeeld. De minzieke aard der *Madegaſſen* heeft ons de voorſtelling van deze menſchen aan de hand gegeven. Zij zijn gezeten in liefkoozende houding voor eene Opperhoofds woning, en alzoo ook gekleed in den rijkſten tooi; terwijl de hoogte van den grond het overzigt vergunt van een bevallig landſchap, met vee en graan verrijkt en met vele woningen in het verſchiet.

(1) SONNERAT D. II. bl. 249, 250.

LO-

J. Kuyper. del. L. Portman. sculp.

MADAGASKARS.

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY

LOANGO.

Breedvoerig zijn de reisbeſchrijvingen, die in de zeventiende eeuw het licht zagen, over de Koningrijken *Loango*, *Congo*, *Angola* en *Benguela*, aan de weſtkust van *Africa* gelegen van 3° tot 14° zuiderbreedte en zich van 16° tot 25° oosterlengte van *Parijs* uitſtrekkende: doch daar deze breedvoerigheid, naar het ſchijnt, latere reizigers heeft doen zwijgen van deze Koningrijken, heeft men thans een wezenlijk gebrek aan berigten wegens den tegenwoordigen ſtaat van

derzelver bewoners, die toch, wat het ſtaatkundige aangaat en de dagelijkſche gebruiken betreft, niet wel kan opgemaakt worden uit deszelfs geſteldheid voor twee eeuwen, vooral niet daar de *Portugezen* hun werk gemaakt hebben, om 'er het *Euangelie* licht te verſpreiden, maar tevens zeden hebben overgebragt, die hunne prediking wederſpreken, en daar een doorgaande zeevaart en handel op deze kusten derzelver bewoners in vele opzigten moeten afgetrokken hebben van voorvaderlijke gebruiken, die anders, aan zich zelven overgelaten, bij min beſchaafde volkeren eeuwen verduren. Wel kom is ons, in dit wezenlijk gebrek aan voldoende berigten, alles, wat DAMBERGER heeft aangeteekend over de tegenwoordige bewoners dier ſtreken, ſchoon zijne verhalen overal geen volkomen vertrouwen ſchijnen te verdienen; en, geene andere hedendaagſche beſchrijvingen ter vergelijking hebbende, kunnen de vroegere reizigers ons te ſtade komen, om de overeenkomst der tegenwoordige met de toenmalige zeden gade te ſlaan.

Het Koningrijk van *Angola* wordt door DAMBERGER op tien dagreizen in de leng-

te

ee en veertien in de breedte gerekend. Hetzelve is met bergen en kale rotzen beset, die echter afgewisfeld worden door vruchtbare dalen en bekorelijke vlakten. Behalve de *Bambe*, die het van *Congo* afſcheidt en de *Coanza*, die het met breeden vloed doorſtroomt, wordt *Angola* door verſcheidene kleine riviertjes beſproeid. Salpeter, zilver en tin zijn de ſchatten van den grond, die met eene groote hoeveelheid elpenbeen beſtrooid ligt. De *Portugezen* koopen dit alles op, als mede allerleije vellen en huiden, zijnde dit land zeer rijk in wilde dieren, welke men, ook voor het voedzel, ver boven runderen verkiest.

Angola was wel eer aan *Congo* onderworpen, maar wordt thans onafhankelijk beheerscht door eenen Vorst, wien vrouwen en kinderen gaarne vergezellen, wanneer hij ten ſtrijd trekt. Zijn hof beſtaat uit vier en twintig *Mani's* of raadslieden en vijftig Priesters, en zijne lijfwagt uit twee honderd en vijftig ſoldaten. Dezen zijn met ſnaphanen gewapend, aan de *Portugezen* in 1763 ontweldigd. Elke ſtad heeft twee *Mani's* tot het Stedelijk Beſtuur, zonder eenig regt van vonnis bui-

ten bekrachtiging van den Vorst. Blaauwe kousſen en een gemeene roode mantel is 's Konings tooi. Hij is een verklaard vijand van *Portugezen* en *Christenen:* hij vergunt hun echter den handel in zijne ſtaten, doch ſtelt die vergunning zelve nog altijd hagchelijk. Vijftigduizend mannen zouden zijn heer kunnen uitmaken, het welk echter ſchier geene ruiterij zou te veld brengen, zijnde de paarden zeer ſchaars in dat land wegens het veelvuldige verſcheurende wild, en wordende derzelver dienst voor het gewone leven door buffels vervuld. De Koning houdt zijnen raad in het open veld, omgeven van zijne lijfwacht en Grooten met ontbloote zabels. De eerſten heet hij met eenen *Portugezen* naam *Fidolgos* of zijne *getrouwe*, de laatſte zijne *Mokarini* of *dappere*, ſchoon zij eigenlijk nooit te veld trekken. De Priesters, *Evanga's* genaamd, volgen den Koning in rang; aan het hoofd der *Mani's* ſtaat de *Tamboka-do* of Opperregter.

Men aanbidt hier zon en maan. Wanneer de maan in de kwartieren is, wordt een volſlagen rustdag gevierd. Bij het opkomen van onweders, die men als blijken

van

van toorn bij den Grooten Meester acht, ſchrijft men boetdagen voor. Men onthoudt zich, als het dondert, van allen voedzel, en men werpt zich op den grond buiten de hut, zoo lang het onweder duurt. De derde dag van den oogst is een plegtige feestdag. De beſnijdenis wordt ook hier in acht genomen. Men heeft hutten voor Godsdienstige zamenkomſten op vastgeſtelde dagen.

Het huizelijke leven is geregeld en zuinig, ſchoon de natuur zoo mild als rijk is in allerleijen levensonderhoud. De landbouw wordt maar weinig behartigt. Men zaait gierst en *Turkſche* tarwe; men kweekt kawoerden en keurige watermeloenen.

De *Angolezen* hebben kort en kroes haar, het welk zij ſieren met ſchelpen en beuzelingen, die zij van de *Portugezen* koopen. Hunne wangen ſchilderen zij blaauw en rood. Nimmer korten zij hunne nagels. Hunne kleeding is zeer onderſcheiden; de een draagt ſlechts een voorſchoot van palmbladen; de ander een grijzen mantel van ſlecht laken of lijnwaad; velen ſlaan zich eene dierenhuid om het lijf.

Zij zijn gastvrij voor de *Africanen*, maar

men den *Europeërs* met hunne koopwaren verre te gemoet, om hun toch niet binnen in hun land toe te laten. Tweemaal telken jare moeten nogtans de *Portugezen*, die hunne handelhuizen hebben te *Loando* en *Gambamba*, een paar gezanten ſturen naar *Manpango*, 's Konings hofplaats, om hem gerust te ſtellen wegens hunne gezindheden, en inzonderheid wegens den uitvoer van ſlaven.

Bij het huwelijk hebben vele plegtigheden plaats, die door de Priesters worden verrigt en bijzonderlijk ſtrekken ter banninge van booze geesten, die het huwelijksgeluk mogten ſtoren. De wigchelroede, die daarbij gebruikt is, wordt tot asch verbrand en deze asch, met melk gemengd, door de jonggetrouwden gedronken. De veelwijverij is hier geoorlofd. Schoon vele vrouwen reden hebben, om over mishandeling te klagen, komt het echter zelden tot echtſcheiding.

Voor de opvoeding der kinders wordt uitſtekend gezorgd. De Priesters leeren ze ſchrijven, en onderwijzen hun in dewett en des lands zoo wel, als in de Godsdienſtige gebruiken. Het vel van een dier met zwart-

zel

zel en vet beſmeerd, ſtrekt hun tot papier en een puntig been tot ſchrijfpen. De leſſen worden in de opene lucht gegeven.

Alle jongens ſtaan ter beſchikking van den Koning, die hun in de wapenhandel doet oefenen. Elke vader krijgt voor den weerbaren zoon, dien hij den Koning levert, een jaar lang vrij onderhoud. Het derde van alles, het welk ingeoogst, gejaagd, of buit gemaakt wordt, is de bron van 's Vorſten milde gunst (1).

De hooge waarde, door dit volk op zekere ſchelpen geſteld, heeft ze, onder den naam van *Zimpo*, tot eene gangbare munt gemaakt, die tegen ons gemunte geld, hetwelk 'er geenszins onbekend is, verwisſeld wordt. DAMBERGER ondervond dit, wanneer hem drie honderd en zestig ſchelpen werden teruggegeven van een Gulden, dien hij voor een weinig melk, om welke hij verzogt had, wilde betalen (2).

Het voormalig Koningrijk *Loango* wordt door

(1) DAMBERGER T. I. p. 278—286.

(2) DAMBERGER T. I. p. 283. T. II. p. 2, 22. Elders rekent hij 300 *Zimpo's* tegen een Rijksdaalder. T. II. p. 15.

door denzelfden ſchrijver op zes en vijftig mijlen in de lengte en vijftig in de breedte geſteld, en ten noorden door *Guinea*, ten zuiden door de rivier *Zaïre* bepaald. Deszelfs Koning, in 1778 door de *Portugezen*, met den Bevelhebber van *Cacongo* vereenigd, geſlagen zijnde, werd na die nederlaag door zijne onderdanen om hals gebragt. Thans zijn dezen onafhankelijk. Zij betalen wel eene ſchatting aan den Koning van *Cacongo*, maar dit zegt weinig en wordt rijkelijk vergoed door de *Portugezen*, die het verlof, om in *Loango* koophandel te drijven, duur genoeg betalen. Het hooge regterambt wordt thans waargenomen door de oudſten des volks, aan wier uitſpraak allen zich gaarne onderwerpen.

Ook dit land is, ondanks deszelfs bergachtigheid, zeer vruchtbaar. Men vindt 'er koper, lood, tin en een weinig ſtofgoud. Gierst, *Turkſche* tarw, erwten, kawoerden, zuikerriet en tabak zijn de voornaame voortbrengzelen van den grond. Men vervaardigt 'er eenen zeer middelmatigen palmwijn. De katoenboom plagt een voornaam gedeelte van den rijkdom des lands uit te maken, maar in 1780 werd nabij de Stad

Alinth

Alinth Angoy een heerlijk bosch daarvan verbrand, het welk wel een mijl in het vierkant befloeg: de oorlog was de oorzaak van dezen ramp; deszelfs voortduring met verſcheidene naburen heeft deze ganſche kweekerij ſchier ten gronde gerigt.

Talrijk zijn de ſoorten van huisdieren en van wild. Onder het laatſte acht men den elefant zeer hoog om zijne tanden, terwijl men de huiden van leeuwen, tijgers en wolven te *Melamba* verkoopt, waar de ſtapelplaats is der *Europeſche* handelaars. Men heeft ook buffels en koeijen, paauwen en ſtruisvogels, duiven en patrijzen, hazen en ſchapen, wier haar en wol men verwaarloost, terwijl de wateren uitſtekenden visch opleveren, welks waarde men beter weet te ſchatten.

De drie gewesten, waarin thans dit land verdeeld is, zijn *Opper loango*, aan zee gelegen en nog onderhoorig aan de *Portugezen*, *Middel-loango*, door de *Malembais* zelve, gelijk zij zich noemen, bewoond, die ten westen aan de handelhuizen der *Portugezen* grenzen, en *Neder-loango*, het welk eigenlijk *Cacongo* uitmaakt.

Omtrent voor honderd en vijftig jaren, had-

hadden die beide volkeren ſlechts eenen Koning, maar verſcheidene Grooten van *Loango*, bedienden zich daarna van de werkeloosheid diens Konings, om het rijk te verdeelen in de ſtaten van *Malemba* en *Cacongo*, die vervolgens verſcheidene ſtaatsveranderingen ondergaan hebben.

Deze volkeren, die zich het meest verzet hebben tegen de zucht der *Portugezen*, om hunne bezittingen in deze gewesten verder uit te breiden, zijn met behulp hunner bondgenooten in ſtaat, om dertig duizend mannen op den been te brengen, wier wapenen boog en pijlen zijn, welke zij zoo dapper als behendig weten te gebruiken, en die allen te voet dienen (1).

De eerdienst bij dit volk is eenvouwdig en zonder eenige Godsdienstige plegtigheden. Dezelve bepaalt zich eeniglijk tot de aanbidding van het Opperwezen des morgens en des avonds in zeer ſlecht getimmerde tempels. Hunne Priesters hebben geenen invloed op het Staatsbeſtuur: echter genieten zij hier geenen minderen eerbied, dan bij eenig ander Heidensch volk. Niets hebben de

(1) DAMBERGER T. II. p. 16—18.

de *Portugezen* onbeproefd gelaten, om het *Christendom* in deze ſtaten te vestigen: maar alle hunne pogingen zijn te kort geſchoten. „ Ik heb mij laten zeggen, voegt DAMBERGER hier bij, dat het groot aantal plegtigheden der *Roomſche* kerk en inzonderheid hare leerſtellingen, welke de rede onbeſtaanbaar oordeelt, de aanneming van het *Euangelie* bij deze menſchen, die aan de eenvouwdigſte aanbidding gewoon zijn, verhinderd hebben."

Men verwacht bij de *Loangers* voorzeker geene ſchoolgeſtichten voor de jeugd, en echter worden hunne kinders geregeld onderwezen door leermeesters, die met hun in de opene lucht in eene grasperk nederzitten. Zints langen tijd zijn zij ook met het ſchrift bekend. Tot papier bedienen zij zich van palmbladen: kleine vogelbeenderen of vischgraten zijn hunne ſchrijfpennen (1).

De kleur der *Loangers* trekt naar het zwart, en geeft hun een woest voorkomen. Meestal zijn zij groot en ſterk van geſtel. Zij hebben groote oogen en lang haar, het welk zij met kleine beentjes en ſchel-

(1) DAMBERGER T. II. p. 18, 19.

ſchelpen verſieren. Hun neus is plat, hunne lippen zijn grof en omgebogen. Zij dragen hun bovenlijf bloot: beneden dekken zij zich met een voorſchoot van beestevel of ook van palmbladen. Zij, die in de nabuurſchap der *Portugeſche* bezittingen wonen, dragen voorſchoten van blaauw geſtreept lijnwaad. De vrouwen onderſcheiden zich niet in kleederdragt, behalve dat zij van vier tot zes trenzen van haar rondom het hoofd ſlingeren, het welk zij mede verſieren met ſchelpen, beentjes en vooral met glazen parels. Beide de geſlachten beſmeren zich met het geſmolten vet van ſchapenſtaarten, het welk altijd vloeibaar blijft: DAMBERGER zelf zag zich genoodzaakt tot deze walgelijke beſmering, om de ſmart te verzachten, welke hem de brandende zonnehitte op de huid veroorzaakt had.

De huizen zijn gemaakt van biezen, hout en klei. Zomtijds ook van ruwen ſteen. Zij gelijken naar gewone hutten met een rond dak, in welks midden een gat is, om den rook door te laten.

Het dagelijksch voedzel der *Loangers* is geronne melk, gierst, visch en wildbraad.

Huis-

Huisdieren ſlacht men eeniglijk op feestdagen. In de ſteden leeft men echter beter dan in de dorpen: men kent aldaar onderſcheiden keukengereedſchap, doch men gebruikt het zelden, uit hebbelijkheid der voorvaderlijke wijze, om de ſpijs te bereiden.

Nergens in gansch *Africa* oefent men de gastvrijheid met zoo veel pligtbezef en met zoo veel genoegen tevens. Nooit laat men 'er eenen vreemdeling, die het land niet kent, alleen reizen: maar men vergezelt hem tot aan het naaste dorp of tot zoo ver, dat hij in den weg niet dolen kan. Over het algemeen is dit volk edelmoedig en welwillend. Het ſtelt 'er vermaak in, om mededeelzaam te zijn: maar ziet zich ook gaarne wederkeerig beantwoord. Elke verongelijking grieft hun geweldig, en doorgaans zijn zij zeer ijverzuchtig. Wanneer een man zijne vrouw van de minſte verſtandhouding met eenen anderen verdenkt, of zij eenen anderen ſlechts de minſte belangſtelling inboezemt, verpligt hij haar, hem overal, waar hij gaat, te volgen, ten einde haar alle gelegenheid te benemen, om hem ongetrouw te worden.

De meeſte mans hebben geene andere be-

bezigheid dan de jagt en de visscherij: sommigen maken aarde potten, smeden het wapentuig of breijen netten (1).

De veelwijverij staat aan allen vrij. Alle de mannelijke kinders zijn slaven van den Koning, die ze allen van de vroegste jeugd af tot den krijgsdienst oefent. De opvoeding der meisjes is aan de moeders aanbevolen: die der jongens is het werk der Priesters. De Koning zelf, wien DAMBERGER zijne opwachting maakte, had twintig vrouwen, die allen als slavinnen werden behandeld en zich zeer zeldzaam in het openbaar mogten vertoonen. De zoons, die hem zelven geboren worden, zijn bestemd tot zijne Onderbevelhebbers. Dezen alleen ontvangen soldij en onderhoud van den Koning. Het gemeen moet in den krijg voor zich zelf zorgen; doorgaands wordt het zelve op den veldtogt door de vrouwen vergezeld, die dan in de levensnoodwendigheden voorzien.

De Koning telt in de ganſche uitgestrektheid zijner staten twee steden, acht en dertig dorpen en eene vesting op eenen hoogen

(1) DAMBERGER T. II. p. 20, 21.

gen berg. Zijne hoofdſtad heet *Malemba*; dezelve bevat zeven honderd huizen, drie groote hoofdſtraten en twee dwarsſtraten, waar onder de *Kosſa*-ſtraat of koopſtraat de fraaiſte en volkrijkſte is, hebbende aldaar de *Portugezen* en *Hollanders* hunne handelhuizen. Onderſcheidene marktplaatſen zijn voor bijzondere koopwaren geſchikt, en elke hoofdſtraat heeft ter wederzeinde eene poort, die door zestien of twintig man bewaakt wordt, om op de betaling van zekere regten bij het invoeren van leefwaren en goederen toe te zien. De ganſche ſtad is omringd door eenen muur van rotsſteen, zonder kalk op een gebouwd, en door eene diepe gracht. Het kasteel, waar de Koning bij zijn verblijf in *Malemba* woont, is ſlechts eene verdieping hoog en heeft vijfhonderd voeten omtreks; de buitenſte vertrekken zijn de verblijfplaatſen van de lijfwacht, de allerbinnenſte die van 's Konings vrouwen; drie ſtukken geſchuts boezemen ontzag in voor deze woning. Men brengt vooral ijzoir en erts ter markt, het welk men tegen *Europeſche* waren verruilt, bij welken handel de *Christen* kooplieden altijd verpligt zijn vijf ten honderd

aan den Koning op te brengen; doch die hun nog voordeelig genoeg blijft, daar men voor dingen van weinig waarde, als ſchelpen, koralen en glazen parelen zoo wel, als voor grof laken, lijnwaad, katoen en ſlechte ſnaphanen, de belangrijkſte waren inruilt, inzonderheid kostbare pelterijen (1).

De krijgsmagt des Konings beſtaat uit tien tot twaalfduizend man, en kan in tweemaal vier en twintig uren worden op den been gebragt. De Koning zelf voert het bevel in eigen perſoon. Nooit vertoont hij zich in het openbaar zonder vergezeld te zijn van vier ſtaatsdienaars en twaalf lijfwachten. Elk, die tegenwoordig is, wanneer hij gehoor verleent, is verpligt voor hem te knielen. — De meesten zijner Onderbevelhebbers zijn tevens Regters in de dorpen, maar zij zijn gehouden alle zaken van hooge aangelegenheid over te brengen aan den Koning. De Koning woont geregeld de morgen- en avond-gebeden bij in een gewijd bedehuis, en de Priesters zijn ten naauwſten gebonden aan een voorbeeldig leven (2).

Het

(1) DAMBERGER T. II. p. 30—33.
(2) DAMBERGER T. II. p. 29, 30.

Het huwelijk is een koopverdrag met de ouders der vrijſter. Eene te vroege gemeenzaamheid vordert 's Konings vergiffenis, zonder welke men voor eene ſtraf over het land zou vreezen. De vrouwen worden tot ſlaafſchen arbeid gebruikt, eten afzonderlijk en mogen hare mans nimmer zonder pligtpleging voorbijgaan. De oudſte broeders en zusters zijn de erfgenamen, onder verband van de weezen op te voeden (1).

Veel misbaar heeft bij het ſterven plaats, waarna men het lijk buitens huis brengt en afwascht. Twee of drie uren lang houdt men niet op, den overledenen te vragen, waarom hij toch ſtierf, waardoor men menig eenen ſchijndooden behouden kan. Intusſchen brengt men veel van des overledenen goed naar het graf, waar men het aan ſtukken ſnijdt, om het ſtelen te voorkomen. Het lijk wordt als ter ſluik begraven, en de beweening der dooden duurt zes weken lang en geſchiedt des morgens en des avonds. Bij den dood van voorname perſonen is het lijkgebaar veel grooter en

(1) OGILBY bij PREVOST D. VII. bl. 16, 17.

en duurt het zelve twee of drie maanden. Ter ontdekking van de oorzaak hunnes doods vervoegt men zich dan ook bij Wigchelaars, en het hangt van dezelven af te beſlisſen over het leven van de bijzondere ſlachtoffers van hunnen haat, wordende niet zelden ganſche dorpen gedwongen tot eenen proefdrank ten bewijze van derzelver onſchuld, welke drank meestal doodelijk is voor allen, en als dan de ſchuld bewijst van zoo velen, als in wier naam een of meer zich aan deze proef gewaagd hebben (1).

Deze proefdrank, *Bonda* genoemd, wordt ook in andere gevallen van regtspleging gebruikt. Onder dezelven behoort vooral de dieverij, die met den dood geſtraft wordt, wanneer zij den Koning aangaat. Eene ſchadeloosſtelling van het geſtolene, en eene ten toonſtelling van den dief voldoet in anderen diefſtal. Op het zien eten van den Koning ſtaat de doodſtraf (2).

De

(1) OGILBY bij PREVOST D. VII. bl. 19, 20.

(2) OGILBY bij PREVOST D. VII. bl. 21—28.

LOANGERS.

ASTOR, LENOX
DEN FOUNDATIO

De hatelijkſte onderſcheiding van ſtanden heeft bij dit volk plaats, waardoor het gemeen de grooten of den adel naar de oogen ziet en in eene volſlagene ſlavernij verkeert, met geene andere vrijheid, dan dat het dezelve ontloopen mag onder een ander gebied (1).

De afbeelding van dit volk hebben wij overgenomen van DAPPER (2), met wiens beſchrijving, wat de kleeding aangaat, de jongſte berigten van DAMBERGER nog volkomen overeenſtemmen. De vrouw betoont door handgeklap de hulde, welke zij, den man voorbijgaande, verpligt is te bewijzen.

(1) OGILBY bij PREVOST D. VII. bl. 30.
(2) DAPPER *Africa*, bl. 150, 162.

MONOEMUGI.

Het land, welk dezen naam draagt, heeft eene uitgeſtrektheid van zeventien dagreizen in de breedte en dertien in de lengte, makende een langwerpig vierkant uit, grenzende ten oosten aan *Abyſſinie*, ten zuiden aan *Monomotopa*, ten westen aan *Masſi*, ten noorden aan de ſtaten van den vorst MOJOPHAR of MANGAS. De rivier *Zambeck* verdeelt hetzelve nabij de ſtad *Juhkora* in vijf deelen en beſproeit den grond zeer gelijkmatig; eene halve dagreize van de ſtad *Zambre*

fre vormt zij een groot meer, hetwelk naar die ſtad wordt genoemd. Het ganſche land wordt door eene dubbelde bergkeeten van het noorden naar het zuiden doorſneden. Het gebergte draagt zware bosſchen, is rijk met wild gedierte bevolkt en heeft veel ſalpeter, zoo dat het zeer belangrijke voorwerpen van handel zou opleveren, indien de inwoners niet te vadzig waren, om 'er gebruik van te maken.

De onmatige hitte der luchtſtreek, onder den evennachtslijn gelegen, en de groote hoeveelheid zand, het welk den grond bedekt, maken 'er het gras zeer ſchaars, ook ontmoet men 'er geene vruchtboomen, gelijk in andere gewesten van *Africa*. Watermeloenen, kawoerden, *Turkſche* tarwe, gierst en erwten, die aan zeker boomgewas groeijen, zijn de eenige vruchten, welken men 'er inzamelt. Men heeft daar tegen eene groote menigte van visch en ſchildpadden in de rivieren en het meer. Men fokt 'er buffels aan noch ſchapen: alle, die men 'er aantreft, zijn door ruilhandel met de inwoners van *Monomotapa* tegen tijgerhuiden, elefantstanden en een weinig ſalpeter verkregen (1).

De

(3) DAMBERGER T. II. p. 83, 84.

De inwoners van dit land worden in twee ſtammen onderſcheiden, der *Miſahomi's* en der *Monoëmugers*. De eerſten worden voor de vroegſte bewoners van het zelve gehouden, en onderſcheiden zich aan hunne voorſchooten van palmbladeren en aan de vlechten van hun hoofdhaar. Zij ſtaan onder eene priesterlijke regering, die zij zelve verkiezen, en verbinden zich in geen huwelijk buiten hunnen ſtam. De laatſten worden ook *Jakkodego's* genoemd en zijn dezelfde, die onder den naam van *Jaggas* meer bekend zijn. Dezen verſpreiden zich over verſcheidene deelen van *Africa*, zoo dat men hun van *Abyſſinie* af tot bij het *Cafferland* allerwege ontmoet.

De huid dezer menſchen is pik zwart en hun gelaat zeer onoogelijk, daar zij zich de kaken met gloeijend ijzer ſchroeijen, waar door zij verſcheidene ſtrepen in het gezigt krijgen, en de gewoonte hebben de oogen te draaijen, dat men alleen derzelver wit kan zien. De oogen zelve zijn klein, de neus is breed, de lippen zijn omgekruld. Op het voorbeeld van hunne naburen de *Maſſers*, ſnijden zij zich ook met vischgraten en kleine vogelbeenders allerleije figuren op de wan-

wangen. Opmerkelijk is de verzekering, dat men ook bij hun lang hoofdhaar aanbetreft. Overigens zijn zij middelmatig van geſtalte (1).

Zij gaan geheel naakt. Somtijds bedekken zij de ſchaamdeelen met palmbladeren. Het haar laten zij rondsom het hoofd nederhangen (2). De vrouwen dragen hetzelve wel eens hoog opgezet, met ſchelpen verſierd en met civet opgeſtreken. Eene menigte kralen om den hals, de armen en beenen, en zijde kleedjes om den middel maken de allerhoogſte pracht van ſlechts enkelde vrouwen uit. Algemeener daartegen zou, volgends PARCHAS, de zonderlinge ſmaak der vrouwen zijn, om bevalligheid te zoeken in eenen tandeloozen mond: maar hier in ſchijnt deze reiziger even ongelooflijk als in zijne verzekering, dat dit volk geene eigene kinders zou begeren, en zich eeniglijk door geſtolene kinders in ſtand houden (3).

Palmwijn is de geliefde drank dezer menſchen.

(1) DAMBERGER T. II. p. 85. PREVOST D. VII. bl. 179, 281.
(2) DAMBERGER T. II. p. 85.
(3) Bij PREVOST D. VII. bl. 182.

ſchen. Om denzelven te verkrijgen hakken zij den boom bij den wortel om, laten hem tien of twaalf dagen liggen, boren dan een gat tot in het hart, nabij den kruin, waar uit wel zes en twintig dagen lang een ſtoop wijn 's daags getrokken wordt.

Ten tijde van den oogst leiden de *Jaggas* een zwervend leven, om zich door roof te voorzien van de vruchten hunner naburen, zijnde zij te woest van aard, om zich veel met den landbouw in te laten (1). Het geen zij zelve daar van hebben, is eeniglijk aan den arbeid hunner vrouwen aanbevolen; die ook belast zijn met het bouwen en herſtellen der hutten (2), welke rond van gedaante zijn, met matten van biezen en met palmbladeren omgeven en bedekt.

Zij zijn zeer dappere krijgslieden en bekwame jagers, maar zoo uitermate lui, dat zij verſcheidene dagen en nachten achter een in hunne hutten blijven liggen. Hunne wapenen zijn pijlen, poken, werpſchichten en lederen ſchilden, die hun ganſche ligchaam be-

(1) PREVOST D. VII. bl 181.
(2) DAMBERGER T. II. p. 85.

bedekken. In hunnen aanval op vijandelijken grond, dreigen zij eerst eenigen tijd lang, tot dat de vijand eene bedriegelijke gerustheid aanneemt, wanneer zij hem overvallen. Zij zelve legeren zich in welverſchanste legers met twaalf legerpoorten, maar voegen bij dezen gevorderden ſtaat van krijgskunde, dien der ruwſte wreedheid, welke tanden ſlaat in het vleesch der overwonnenen (1).

Van dit affchuwelijke in hunnen aard heeft echter DAMBERGER geen blijk gevonden. Zijne ganſche beſchrijving bepaalt zich voornamelijk bij hunne huwelijks-plegtigheden, welke hij zelf bijwoonde.

Velen kunſtenarijen der Priesters hebben bij die verbindtenis plaats, welke altijd voor af moeten gaan, zal dezelve voltrokken worden. Eens voltrokken zijnde, wordt die verbindtenis onverbreekbaar geacht, behalve bij de onvruchtbaarheid der vrouw, die om dezelve weggezonden, uitgebannen, verkocht of verruild wordt als eene ſlavin.

Wanneer een jongeling zijne keus bepaald heeft, vraagt hij de dochter van hare ouders

(1) LOPEZ, BATTEL en MEROLLA bij PREVOST D. VII. bl. 180.

ders ten huwelijk. Zonder zeer voldoende redenen wordt zij nooit geweigerd. Van het oogenblik dezer toeſtemming af ſtaat hes haar niet vrij, de ouderlijke hut te verlaten, maar houdt zij zich in dezelve bezig met het vlechten van matten: terwijl de ouders eene plaats zoeken, om eene andere hut voor het jonge paar te bouwen en daartoe hout, palmbladen, en al wat 'er verder noodig is, bij een brengen. De aanſtaande echtgenoot is al dien tijd niet ledig, maar gaat gedurig met zijnen vader ter jagt, wijl hij op den bruiloftsdag, gemeenlijk den zesden na de verkregene toeſtemming, verpligt is, de huid van een verſcheurend dier mede te brengen, door hem zelven ter nedergeveld, en een paar bokken voor de bruiloft, die op de echtverbindtenis volgt. De dierenhuid wordt aan de nieuwe hut opgehangen, en de jonge held bij openlijke uitroeping waardig verklaard, om in den rang der gehuwden te treden. Is het hem niet doenelijk geweest, in den bepaalden tijd een wild beest te dooden, men vergunt hem een nieuw uitſtel, om proeven zijner wakkerheid en dapperheid te zoeken. Op den dag des huwelijks komen de bloedverwanten en vrienden van de aan-

aanſtaande echtgenooten bij een voor de nieuwe hut, en reeds voor zonne opgang ontſteken zij het vuur en braden de twee bokken, die tot onthaal moeten dienen. De bruid en bruidegom mogen hierbij niet tegenwoordig zijn. Gedurende dien tijd moeten zij zich begeven naar den Priester, bij wien de bruilofsgasten ze komen zoeken. Wanneer de bokken bijna gaar zijn gebraden, brengt men het jonge paar onder vrolijke gezangen ter plaatſe, waar het vuur brandt en waarbij men hetzelve rond geleidt; dit doet men ook rondom de hut. De Priester houdt daarbij in zijne hand twee *Maïs*-ſtengels; en geleidt zelf het ganſche gevolg, ſchreeuwende uit al zijne magt en daar in onderſteund door de gasten, die alle den zelfden toon zingen. Na drie maal de ronde om het vuur en de hut gedaan te hebben, zet men zich neder in eenen kring. Nu legt de Priester de *Maïs* op het vuur, en biedt vervolgens een gedeelte van de beide ſtengels aan het jonge paar, het welk 'er eenige korrels van gebruikt en de overigen onder de gasten uitdeelen. De beide ſtengels zijn de zinnebeelden der vruchtbaarheid en beloven een kroost zoo talrijk als de graankorrels, die de echtelingen ge-

gebruikt hebben; de verdeeling van de overige korrels beduidt, dat de nakomelingen, op welke zij hopen, zich eenmaal even gaarne zullen vereenigen, als de gasten nu zijn bijeengekomen ter plaatſe, waar het huwelijk geſloten wordt. Na deze graanuitdeeling brengt men de gebradene bokken voor den Priester, die derzelver hart aan de jonggetrouwden aanbiedt, latende aan de overigen vrij, om ſtukken te nemen naar genoegen. Na den maaltijd begint de dans, die den ganſchen nacht duurt en het einde der plegtigheid is (1).

Ondanks deze eenvoudige doch hoogſttreffende huwelijksplegtigheden, die ten eenemaal ſtrijden met de vertelling, als of de *Jaggas* geene eigene kinders zouden begeren, daar zij in tegendeel de vuurigſte wenſchen van het menſchelijke hart zeer gelukkig uitdrukken, is de verbindtenis van man en vrouw ook hier zeer eenzijdig. Het ſtaat den man vrij, zoo vele bijwijven te houden, als hij goedvindt: terwijl de vrouw, die vreemde gemeenſchap houdt, met den dood wordt geſtraft. 'Er zijn evenwel maar weinig-

(1) DAMBERG. T. II. p. 68—88.

nigen, die meer dan eene vrouw hebben; zijnde zij veel te vadzig, om die gunst van meerdere te zoeken of te wenſchen. Doorgaans hebben zij ook niet meer dan drie of vier kinderen. Tuſchen de twaalf en dertien jaar begeven zij zich reeds in het huwelijk. De vrouwen bevallen ſchier zonder eenigen arbeid en hervatten het huiswerk eenige uren na de verloſing. Tot aan den ouderdom van zes jaar zijn de jongens en meisjes onder het moederlijk opzigt; daarna nemen de Priesters de opvoeding der eerſten over, die ook van tijd tot tijd door den vader ter jagt medegenomen worden. De moeder blijft altijd voor de meisjes zorgen, die zelden eenig onderwijs van de Priesters erlangen, als ware hetzelve voor haar nutteloos.

Men aanbidt hier zon en maan. Bij elke nieuwe maan wordt een feest gevierd, even als ook na eene behaalde overwinning; bij de verkiezing van eenen Koning, of wel bij het ombrengen van een ſchadelijk en ſchrikkelijk dier. (1)

De Vorst is volſlagen Opperheer, hebbende

(1) Damberg. T. II. p. 88—90.

de regt over het leven en den dood van zijne onderdanen, zonder dat iemand zich daartegen durft verzetten. Het minſte misdrijf is genoeg tot een doodvonnis, en wanneer de veroordeelde zich verbaast over zulk eene ſtrengheid, verzekeren hem de Priesters, dat het alzoo de wil des hemels is; op welke verzekering het ſlachtoffer dezer willekeur blijmoedig den dood ondergaat.

Altijd heeft de Koning een zeer groot gevolg bij zich, wanneer hij in het openbaar verſchijnt; in hetzelve telt men wel vijf of zes elefanten. Te veld trekkende rijdt hij op eenen buffel, die zeer rijk gezadeld is en geleid wordt door twee zijner trouwſte dienaars; in de ſtad op de fraaigeſtreepte *Zebra*, vergezeld van twintig Onderbevelhebbers die ter wederzijde van hem te voet gaan. Schoon ook de Priesters grooten invloed hebben op den geest des volks, durven zij zich nooit mengen in ſtaatszaken.

Daar elk verpligt is, de wapenen te dragen, kan de krijgsmagt des Konings berekend worden op veertig of vijftig duizend man voetvolk, het welk den roem van dap-

per-

BERIGT VOOR DEN BINDER.

De *Hottentotten* te plaatſen tegenover bladz. 78.
De *Namaquas* . . . . 98.
De *Houzouanas* . . . . 132.
De *Kaffers* . . . . . 212.
De *Madagaskars* . . . . 244.
De *Loangers* . . . . 260.
De *Monoëmugers* . . . . 276.

Voorzeker heeft bij dit volk, even als bij zoo vele anderen, die door den handel in gemeenſchap gekomen zijn met de *Europeſche* zeden en beſchaving, een zonderling mengzel plaats van oorſpronkelijke ruwheid en van verdere vordering, hetwelk allerlevendigst gevoeld moet worden op het gezigt den Vorst, omringd door zoo vele Grooten en vergezeld van zulk eenen aanzienlijken ſtoet, doch zelf geheel naakt van bovenlijf en om den middel ſlechts met palmbladeren gedekt. Dit zelfde gevoel moet onze afbeelding van deze menſchen eenigzins verwekken, die hier als de eenvouwdige kinders der natuur voorkomen, ſchoon levende in eene maatſchappij, welke de ſtrengſte pligten der ondergeſchiktheid aan het oppergezag vervult. De gelukkige jongeling heeft eenen leeuw ter neder geveld en komt in zegepraal met deszelfs huid terug bij zijne bruid, die zich nu veilig op zijne beſcherming en verzorging kan verlaten. Het meisje arbeidt vlijtig aan haar bruidsgoed, terwijl haar oog, bij het eenzelvig matwerk, verlangend uitziet naar de komst van haren bruidegom. DAMBERGER leverde

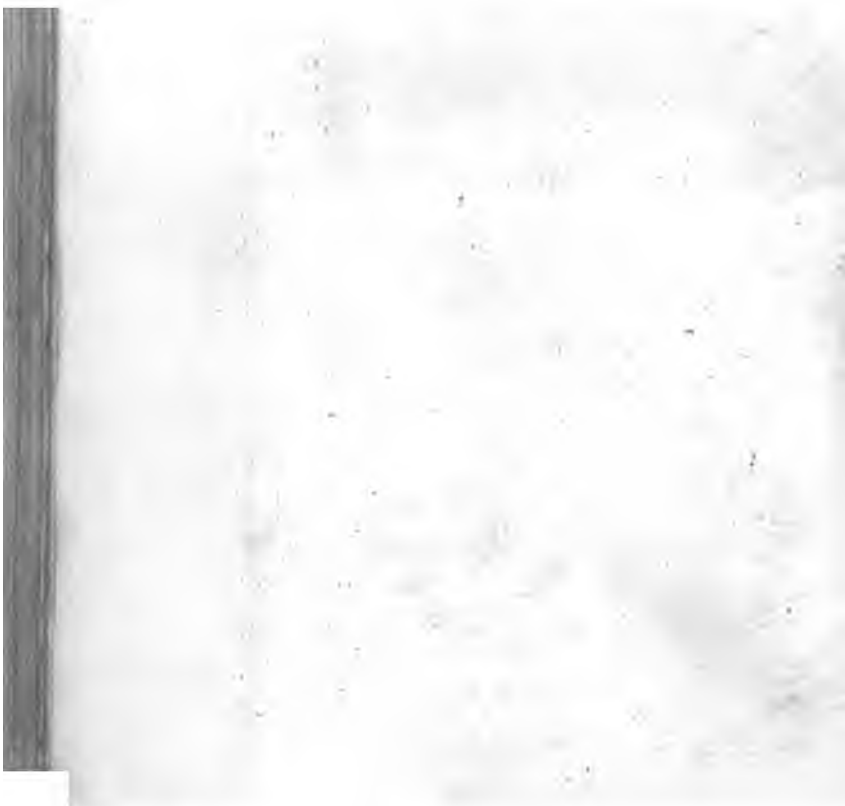

de de beelden (1); het aanminnige van zijn verhaal ter dier plaatſe gaf ons aanleiding tot deze ſchikking.

(1) DAMBERG. T. II. p. 67.